

Vincas Krėvė

SKIRGAILA: Keturių dalių istorijos drama iš senovės lietuvių gyvenimo

VEIKĖJAI

SKIRGAILA, Didysis Lietuvos kunigaikštis, stiprus vyras, vidutinio ūgio, juodplaukis, su nedidele barzda. Kalba rūsčiai, tvirtai. Niaurus, žiūri į žmones iš paniūrų. Į tuos, su kuriais kalbasi, visuomet stovi šonu.

DAUGAILA, bajoras, Skirgailos karavadas. Senas, augalotas vyras, stiprus. Plaukai ir barzda žili. Visuomet ramus.

BUTRIMAS, bajoras, stiprus ir tvirtas vyras, nors jau visai pražilęs.

DAVAINIS, irgi bajoras, senas, žilas.

SKURDULIS, senas, žilas kaip obelis, aukšto ūgio vyras.

STARDAS, vaidila, senyvas vyras, nervingų judesių, nuolat karščiuojasi.

HENRIKAS MAZOVIEČIS, Jogailos pasiuntinys, jaunas dar vyras. Plocko vyskupijos nominatas.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ, JONAS iš BYCHOVO - lenkų riteriai, rimtos išvaizdos, stiprūs vyrai, senyvi.

JONAS SKARBEEKAS, vienuolis, ne jaunas vyras.

VARTENBERGAS, senyvas kryžiuotis, plikas, ilga rausva barzda. Stiprus, augalotas vyras.

KELLERIS, jaunas riteris, aukštas, grakštus.

ONA DUONUTĖ, Lydos kunigaikštystė. Graži mergelė, jaunutė.

OLIGĖ, bajoraitė, jauna graži mergina.

BAJORAI, KAREIVIAI, MERGOS, vyras TAMSUS ir ŠVIESUS.

TARP DVIEJŲ PASAULIŲ

I

Vilniaus Augštojoje pily. Nedidelis kambarys su skliautais. Langai siauri, mažučiai, palubėse. Vidury kambario pailgos qžuolinės nedažytos skobnys, į kurias priglautos kelios su augštomis atramomis, taip pat nedažyto qžuolo, kėdės. Aplinkui kambario, pasieniais, balti qžuoliniai suolai.

Kėdėse, skobnių galuose, sėdi du lenkų riteriai, kalavijais pasirėmę.

HENRIKAS MAZOVIEČIS (*jis vyskupo drabužiais apsitašęs. Matyti, labai susijaudinęs, žingsniuoja išilgai kambario ten ir atgal*). Taip mane sutikti!.. Mane, kunigaikštį, augštą Bažnyčios dignitorių ir svarbiausiąjį karaliaus patarėją!.. Patsai didysis Romos cėsorius nebūtų drįšęs tiek užgauti mane ir mano asmeny įžeisti šventosios Bažnyčios ir lenkų karaliaus garbę... (*Trindamas delnus*). Ha! Gerai, aš šito neužmiršiu, niekadės neužmiršiu, šventosios Bažnyčios vardu sakau jums - neužmiršiu!...

JONAS iš BYCHOVO. Tiesą, sutiko mus čia taip, jog rankos niežti ir pačios kirvio griebiasi. Nederėjo Didžiajam kunigaikščiui tiek niekinti savo brolio ir dargi valdovo pasiuntinius.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Matyti, kad čia šalis dar laukinė ir riteriško mandagumo nenusivokianti.

JONAS iš BYCHOVO. Tik riterišių papročių nežinojimu ir galima kunigaikštis pateisinti. Kitaip nieko kito mums nebeliktų, vien tik šaukti jis išlyginton aikštėn kalaviju atsakyti už mūsų įžeidimą, nors jis yra Didysis kunigaikštis ir krašto valdovas.

HENRIKAS MAZOVIETIS. Nėra ir negali būti jam pateisinimo! (*Sustojės ties riteriais*). Jei jis, nesuteikęs man deramos pagarbos, nusidėjo savo broliui karaliui, kurio esu pasiuntinys ir atstovas, tai įsivaizduokit sau, kiek turėjo nusidėti šventajai Bažnyčiai, kurios augštas dignitorius esu!.. (*Pakėlęs ranką su ištiestu augštyn, pirštu*). Suprantate?..

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Tiesą ponas sakai. Aš manau, kad jis dabar nieku būdu neišvengs pragaro ugnies!..

JONAS iš BYCHOVO. Jei dvasininkas laiko savo rankose dangaus išdinės raktus, visai teisinga, kad jam kiekvienas, net patys galingiausi valdovai, teiktų atitinkamą pagarbą.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*atsisėdamas kėdėn, piktai*). Nedera jums, pasauliečiams, neturintiems Dievo malonės, svarstyti, kas danguje teisinga, kas ne!..

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Tiesą ponas sakai. Paprastas žmogus, kad ir bajoras, niekuomet nesupras Dievo paslapčių. Tai gali tik dvasininkas, kuris gavo tam reikalui ypatingą šventosios Dvasios malonę...

JONAS iš BYCHOVO (*pasidėjo kalaviją ant kelių ir atsilošė kėdėje į atramą*). Bet aš taip manau, kad ir šiuo atveju Dievas pasielgė teisingai: riterių luomo žmonėms leido vartoti kalaviją, kirvį ir kiekvieną ginklą, kuris puolimui ir apsigynimui tinka. Dvasininkams gi suteikė dangaus raktus ir šventųjų dangaus paslapčių supratimą.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Tikra tiesa tavo žodžiuose, riteri iš Bychovo.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*dar labiau susierzinęs, pašoka iš vietos ir sudaužo kumščiu į skobnis*). Tokios kalbos jau ne vieną pasaulietį nuvedė į laužą! Jei Dievas nesuteikė jum savo malonės suprasti, kas yra dangaus dalykai, neturite reikalo apie tai nei kalbėti, nei galvoti. Velnias jus gundo sekti nelabojo Viklifo pėdomis!..

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Tavo tiesa, pone. Pasauliniam žmogui neverta kalbėti apie tai, kas yra jam paslaptis.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*sėsdamas ant suolo, skobnių gale*). Kalbate, apie ką jums net galvoti nedera. Ha, o kuo turite pirmon galvon pasirūpinti, to žinoti nenorite... (*Atsikėlęs vėl ima žingsniuoti išilgiai kambario ten ir atgal*). Kur dingo tasai monachas Skarbekas? Kur jis yra? Kodėl jo iki šiol nesuradote? Ar gal aš pats turiu jį surasti!..

JONAS iš BYCHOVO. Aš jau seniai pasiunčiau savo žmones sujieškoti jo.

HENRIKAS MAZOVIETIS. Jis juk turėjo pamokyti šį laukinį valdovą, kaip jam pridera sutikti galingo lenkų karaliaus pasiuntiniai!.. Ha, ir dingo, kaip žemėn prasmegęs!..

JONAS iš BYCHOVO. Matyti, dar mano žmonės jo nesurado, kad nieko nepranešė...

HENRIKAS MAZOVIETIS. Be manęs nesugebat atlikti net tokio menknieko, kaip surasti šiam tvarte visiems žinomas žmogus!..

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ (*atsistojęs*). Manai, pone, kad lengva čia surasti? Nei mūsų kalba su jais gali žmogus susikalbėti, nei kurį jų pasiklausti... (*Nusiima nuo galvos šalną ir padeda ant skobnių*).

JONAS iš BYCHOVO. Mums nedraugingi, niaurūs ir nesukalbami žmonės čia gyvena. Jie dar baidosi krikščioniško veido.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Jie mūsų, matyti, nemėgsta, ir kiekvienas jų vilko akimi į mus žiūri. (*Pamoja ranka*). Nekrikščioniška tai dar šalis, nors ir pašventinta šventu krikštu! (*Atsisėda vėl kėdėn*).

JONAS iš BYCHOVO. Aš manau, kad juose dar velnias sėdi, ir todėl matyti krikščioniškas veidas jiems labai nemalonu.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*sustojės ties riteriais ir grasindamas jiems pirštu*). Nepiktažodžiaukite Dievui ir šventam

krikštui, kurį jie visi yra gavę!.. Nusidėsite šventajai Dvasiai, o nusidėję amžino neteksite išganymo... Velnio gundomi kalbate!.. (*Riteriai atsistoja ir žegnojasi*). Na, taip geriau... O tai kalbate, nieko nenusimanydami... (*Sėsdamas kėdėn*). Laukiniai jie, bet Dievo malonės paliesti, ir dangaus vartai nėra jiems uždaryti. (*Ramiau*). Ar katras jūsų nematėte šito... šito laukinio kunigaikščio, (*pro dantis*) gyvulio neišauklėto?..

JONAS iš BYCHOVO. Aš jį buvau sutikęs, pone.

HENRIKAS MAZOVIETIS. Na, ir ką?..

JONAS iš BYCHOVO. Pasveikinau jį žodžiu ir galvos linktelėjimu, kaip riteriui dera, o jis į mane vos pažvelgė iš paniūrų, lyg aš būčiau ne bajoras, ne riteris, kuris jau seniai aukso pentinus ir riterio juostą dėvi. (*Grasinamai*). E, kad jis ne valdovas būtų! Pamokinęs būčiau, kaip jam dera senas kareivis pagerbti.

HENRIKAS MAZOVIETIS. Ir tu, riteri, jam nieko nepasakei?

JONAS iš BYCHOVO. Ką aš galėjau pasakyti, jei jis net nesustojo, mane pamatęs? (*Krūptelėjęs pečiais*). Kažką sumurmėjo praeidamas, matyti, savąja kalba, kurios nei vienas tikras krikščionis negali suprasti.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Žmoniškai jis gal ir nemoka kalbėti. (*Sumojęs ranka*). Laukinė tai, pone, šalis!..

HENRIKAS MAZOVIETIS (*pašokęs iš vietos ir sudaužęs kumščiu į skobnis*). Kodėl nesustabdei ir nepareikalavai, kad jis mus tuojau priimtų su derama pagarba ir tuo atitaisytų savo apsileidimą?.. (*Nusigręžęs nuo jo*). Bet ne! Jūs ir tokio menkniekio nesugebate... Prabilti žmoniškai, kur reikia, nemokate...

JONAS iš BYCHOVO. Kalbėti aš tikrai nemoku: ne pamokslininkas, ne vienuolis esu, bet riteris. Su kirviu gi aš jį jam kelio pastoti jo pily negalėjau.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*vis labiau įtūždamas žingsniuoją vėl išilgai kambario, užupakal rankas sunėręs. Su panieka*). Ką jūs galite? Nieko negalite, tik vienas vargas su jumis! Išmintingas žodis, kur tinka, pasakyti - tai ne kalaviju pamatažgoti... (*Su paniekos šypsena*). E, riteriai...

ZINDKAMAS iš MASKOVICŲ (*tvirtu balsu*). Neprotingas ir nedoras tas žmogus, kas jis bebūtų, nors ir augštos kilmės dvasininkas, kuris ant riterių luomo loja!

HENRIKAS MAZOVIETIS (*ties Zindramu sustojęs, piktai*). Skaitykis su žodžiais. Užmiršai, su kuo kalbi.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ (*ramiai*). Ir tu, pone, neužmiršk, su kuo kalbi. Seni riteriai esame, mūsų lauke aukso pentinus įsigiję. Tau, garbingų kunigaikščių kilmės vyrui, nederą riterių luomo žeminti.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*tyliau*). Aš ne riterių luomą žeminu, bet sakau, kad be manęs jūs patys nieko nesugebate.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Tu, pone, galva. Mes tik tavo palydai.

JONAS iš BYCHOVO. Nei kalbėli, nei derėtis mes nesiėmėm. Bet jei tau, pone, pavojus grės, ei! -tada pamatysi, ar mudu ką galime!..

HENRIKAS MAZOVIETIS. Pax, pax!.. (*Nusigręžęs, vėl žingsniuodamas*). Bet kurgi tasai Skarbekas dingo? .. Ar čia pagyvenęs, ir jisai prisigėrė laukinio raugo ir nenori žinoti, kad mes čia tebesame!

JONAS iš BYCHOVO. Kantrybės, pone. Manau, jam nelengva sužinoti, kad jau esame atvykę.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Tarp laukinių, su kuriais dargi žmoniškai nesusikalbėsi, sunkiau kas sužinoti negu girioje.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*atsisėdęs kėdėn*). Jau geri pietūs, ponai, o mumis dar niekas nesirūpino.

JONAS iš BYCHOVO. Ko ponas aimanuoji? Maišai mūsų dar pilni - atsinešim ir pavalgysim. Keptos žvėrienos ir duonos užteks mums ir mūsų žmonėms.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Tau, pone, surasim dargi visai neblogą vyną.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*išskėsdamas rankas*). Bet kaipgi tai?.. Juk mes esame karaliaus pasiuntiniai!

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Tai jau tau, pone, reikia tuo rūpintis. Mes galime tik savo riterių garbę saugoti, o jos čia niekas dar nėra užgavęs.

JONAS SKARBEKAS (*įėjęs, žemai nusilenkęs visiems*). Laudetur Jesus Christus!..

RITERIAI (*palenkdami galvas*). In saecula saeculorum.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*atsistoja ir, rankom į šonus įsirėmęs*). A reverende!.. Pagaliau!.. Kur, reverende, buvai dingęs?.. Kuo, reverende, man išaiškinsi, kad mes čia jo nieku būdu surasti negalėjome?.. Ar gal, reverende, tyčia nuo mūsų pasislėpei kaip lokys lauže?..

JONAS SKARBEKAS (*sudėjęs rankas ant krūtinės ir žemai nusilenkdamas*). Ach, serenissimi! Aš vos tik sužinojau, kad jūsų malonybės esate atvykę Augštojon pilin!

HENRIKAS MAZOVIETIS. Reverendus tik dabar sužinojai?.. (*Kraipydamas galvą*). Ai, ai!.. Ar, reverende, girioje gyveni, ar gal, reverende, tavo akys aptemusios, tavo ausys apkurtusios, kad nei girdi, nei matai?.. Ir tokiu žmogumi Krokuvoj pasitikti!..

JONAS SKARBEKAS. Reverendissimus nenumano, kaip sunku čia kas sužinoti. Net tie, kurie mūsų kalbą supranta, nenori žodžiu prabilti į žmogų, kuris kryžių gerbia. (*Tyliau, lyg paslaptį išduodamas*). Jie, reverendissime, nors šventu krikštu krikštyti, nepakenčia kiekvieno, kuris tikrą Dievą garbina.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Tiesą vienuolis sako. Aš irgi jau pastebėjau, kad nesame čia pageidaujami svečiai.

JONAS iš BYCHOVO. Matyti, kiek vilkė bepenėsi, vistiek vilkas į mišką žiūri.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*atsisėdęs, ramiau*). Man čia, reverende, nezaunyk niekų! Draugai jų esame ir draugais turime pasilikti. To reikalauja mūsų labas ir karalienė! Veltui negali žūti josios didžioji auka.

JONAS SKARBEKAS. Kad to neatsitiktų, kasdien į dangų plaukia mūsų karščiausios maldos. Bet, serenissimi, čia visa ko tenka laukti, tik nieko gera. Jie negali mums dovanoti, kad mes esame jų draugai.

JONAS iš BYCHOVO. Tai galime dar būti jiems priešais. Ko iš atkaklaus lietuvių geruoju neišgauname, ar ne pravarčiau būtų kalavijų pamėginti?

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Negudriai kalbi, pone. Kalavijų iš jų nieko neišgausi - tai plėšrus žmonės, ir daugel teko nuo jų kentėti lenkų žemėms.

HENRIKAS MAZOVIETIS. Ne jums dera kalbėti apie tai, ką gudriausios lenkų karalystės galvos yra sumaniusios! (*Piktai pašnairavęs, kurį laiką tyli. Aprimęs, tyliau, aiškindamas*). Didelę klaidą padarė karalius, kad, su mumis nepasitaręs, pavedė kunigaikščiui Skirgailai Lietuvę valdyti. Voluinė ir Podolė buvo jo pažadėtos kaip kraitis lenkų karalystei... O kur dabar tie kraštai, kur karaliaus pažadai? .. Atitaisyti klaidos, išreikalauti žadėtų lenkų žemei kraštų esame pasiusti!.. (*Sudaužęs piktai į skobnis kumščiu*). Štai kuo turime rūpintis, sakau jums!

JONAS SKARBEKAS. Bijau, serenissimi. kad geruoju čia nieko neišgausime.

HENRIKAS MAZOVIETIS. Nezaunyk, reverende, niekų!.. Kad mums pavesta, turime išgauti...

JONAS SKARBEKAS. Šiomis dienomis Skirgaila per prievartę sulaikė Lydos kunigaikštytę Oną Duonutę. Sėdi dabar ji uždaryta pily kaip kalinė, ir tik jūs, serenissimi, galite ją gelbėti. Ji krikščioniškai auklėta, ir jos motina buvo iš lenkų žemės.

JONAS iš BYCHOVO (*raitydamas ūsus*). Netikę būtime vyrai ir niekam verti riteriai, jei neužtartume silpnos moters ir dargi tokios augštos kilmės mergelės.

HENRIKAS MAZOVETIS. O kodėlgi tu, reverende, neužtarei jos? A? (*Barbindamas į skobnis pirštais*). Pabijojai valdovo, kuriam dvasios tėvu buvai Krokuvos kapitulo paskirtas.

JONAS SKARBEKAS. Ką reiškia kunigaikščiui mano žodis? Jis, reverendissime, neprisileidžia manęs, nei kalbėti su manim nenori.

HENRIKAS MAZOVETIS. Per prievartą sulaikė ją, sakai? Hm... O kokis reikalas mums į šį dalyką kištis ir erzinti Skirgailą?

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ (iš lėto sakydamas, į Henriką pažvelgęs). Tai ne vyro, ne riterio kalba.

JONAS SKARBEKAS. Mūsų šventoji karalienė ir karalius skyrė ją Mozūrų kunigaikščiui. Pakeliui į sužadėtinį ji buvo sulaikyta.

HENRIKAS MAZOVETIS (*nustebintas pašoka*). Kaip?! Mano brolėno sužadėtinė!.. Ir aš nieko apie tai nežinau!.. (Sudėjęs rankas ant krūtinės, į riterius). Girdite? A-a? Ir nieko mums nepasakė!.. A-a? Nei vienu žodžiu neprasitarė!..

JONAS SKARBEKAS. Užgaudamas savo brolių, kunigaikštis Skirgaila užgavo ir visą lenkų karalystę.

HENRIKAS MAZOVETIS. Užgavo savo brolių? O man kas per reikalas? Ar aš patariau, ar manęs klausė?..

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Nepadoru, pone, riteriui neužtarti silpnos mergelės, kai galima jai pagelbėti...

HENRIKAS MAZOVETIS. O kas tau pavedė, riteri, ją gelbėti? Žinai, kuo mes turime rūpintis?.. Ir nieku daugiau... (*Jonui Skarbekui*). Ko gi Skirgaila iš jos nori? Kodėl sulaikė?

JONAS SKARBEKAS. Nori ją sau žmona paimti, kad josios valstija netektų kitam.

HENRIKAS MAZOVETIS. Sau žmona paimti? Hm!.. Kad netektų ji mano broliui?.. (*Atsisėdęs, kurį laiką tyli, lyg susirūpinęs*). Hm!.. Tai gerai... Labai gerai... (*Nusigręžęs į riterius*). Tai mūsų naudai, sakau jums, riteriai... Ir brolienas gaus per nosį, ir mes iš to - šį tą laimėsime.

JONAS SKARBEKAS (*prisidėjęs ranką prie širdies*). Jos širdis priklauso Mozūrų kunigaikščiui, kuriam ir jos ranka lenkų karališkos poros pažadėta, reverendissime. Ji našlaitė, o našlaitės Dievas liepia globoti ir užtarti...

HENRIKAS MAZOVETIS (*pašokęs iš vietos ir atsistojęs priešais Joną Skarbeką*). O mūsų šventosios karalienės Jadvygos širdis ar ne kitam priklausė? Ar ne paaukojo ji savo laimės visų mūsų labui, tėvynės ir šventosios Bažnyčios naudai? Tedėkoja Lydos valdovė, kad Dievo pirštas skyrė jai baigti karalienės Jadvygos darbą ir palaužti šio laukinio valdovo širdį, kaip kad šventoji karalienė palaužė Jogailos!.. Tepadaro iš nesukalbamo priešo Skirgailą palankų mums draugą mūsų tėvynės naudai ir šventosios Bažnyčios didesnei garbei! Supranti, reverende, ką aš sakau?

JONAS SKARBEKAS. Bet lenku karaliaus pažeista garbė? Bet Lydos valstija?..

HENRIKAS MAZOVETIS. Kas per žemė toji Lydos valstija, kur žmonės karnomis teikia valdovams mokesčius!.. Už ją mes gausime Voluinę ir Podolę, kur upės pienu ir medumi teka. Supranti dabar?

JONAS iš BYCHOVO. Man buvo savo laiku gaila Jadvygos, man dabar gaila ir Lydos kunigaikštytės. (*Nuleidęs galvą*). Kalbu, kaip tikram riteriui dera kalbėti, ir tokiam darbui, kuriuo moters širdis skriaudžiama, nepritariau ir... (*galvą*

kraipydamas) nepritarsiu, kad jis man būtų naudingiausias.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*atsigręžęs į Joną iš Bychovo*). Kam Viešpats Dievas valstybės vairą patikėjo, tam turi ne vyro ir ne moters laimė rūpėti, bet tėvynės, bet šventosios Bažnyčios nauda.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Tiesa vyskupas sako. Kas valstybės vairą savo rankose laiko, tas, pone, turi toli matyti ir vadovautis protu, ne vien tik širdimi.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*vėl atsikreipęs į Joną Skarbeką*). O graži toji kunigaikštystė? A?..

JONAS SKARBEKAS. Aš, vienuolis, nekeliu akių į moters veidą ir grožiu nesidomiu. Tik žinau, kad siela jos skaisti kaip rytmetinė saulė.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*paliesdamas pirštų galais Jono Skarbeko krūtinę*). Tu, kaip dvasios tėvas, palaikyk jos širdies stiprumą, tesipriešina Skirgailos užgaidoms. Kiek tik galima stipriau tesipriešina. Juo didesnis užsispyrimas, juo didesnė mums, kurie turėsime tarpininkauti, bus nauda... (*Nusigręžia ir, trindamas iš džiaugsmo delnus, žingsniuoja išilgai kambario ten ir atgal*). A, nemandagus valdove, aš tau atkeršysiu!.. Aš tave pažeminsiu, priversiu prašyti mano malonės!.. Pažinsi, kas yra kunigaikščių kilmės Plocko vyskupijos nominatas!.. Dieglius tau būsiu, kol atsieksiu savo tikslą... Dievo garbe siekiu, atkeršysiu tau... Atkeršysiu!....

JONAS SKARBEKAS (*liūdnai*). Bijau, serenissime, kad Dievas nelaimins kerštingų sumanymų, ir turės nukentėti nekalta našlaitė.

II

Ten pat - Vilniaus Augštojoje pily. Nedidelis niaurus kambarys, žemais skliautais ir mažučiais langeliais. Šalia sienų suolai. Kampe paprastos ažuolinės skobnys. Gale jų augšta atrama kėdė. Priešakyje paprastas suolelis. Ant suolų, aplinkui skobnių, susėdę artimiausi kunigaikščio bajorai; prieš kiekvieną jų stovi rago taurė, auksu ir sidabru aptaisyta. Gale skobnių, kėdėje, sėdi kunigaikštis Skirgaila. Kitam gale, priešais, vaidila Stardas. Jis vos tik baigęs dainuoti ir stovi, kankliais dar į skobnis atsirėmęs.

SKIRGAILA (*nuleidęs galvą žemyn ir, dešinę ištiesęs, barbina pirštais į skobnis*). Tu suaudrinai mano sielą, vaidila, ir man prisispavė kiti laikai, kitoki darbai. (*Pasikeldamas*). Aš nebeklausysiu daugiau tavo senovinių dainų. (*Iš paniūrų į jį pažvelgdamas*). Tu Jomis nori mane sugundyti. (*Pakėlęs galvą*). Dabarties laikai - kiti laikai, ir kitokių man reikia dainų. (*Nusigręždamas*). Tik tu man jų nepadainuosi. (*Sunertom užpakaly rankom vaikščioja po kambarį ten ir atgal, giliai susijaudinęs. Kaikada prieina skobnis ir atgeria iš taurės vyno*).

DAVAINIS. Puikus buvo tada metas, vyručiai! (*Rymodamas*). Ar kunigas, ar bajoras, sumanė sau ką - ir padarė.

BUTRIMAS (*abiem rankom atsirėmęs į skobnis, atsilošęs į sieną*). Niekas žmogaus nevaržė, ir patsai nesivaržė.

DAVAINIS. Gaila, kad esame jau kito amžiaus žmonės, ir nebegyvename, kaip kad mūsų tėvai ir protėviai gyvendavo. (*Siekia taurę ir, kiek ją atgėręs, stato atgal*).

DAUGAILA (*sėdi galvą nuleidęs, niaurus, lyg nepatenkintas. Šiurkščiai*). Gyvenome, kaip mokėjome ir aplinkybės vertė.

DAVAINIS. Tavo tiesa, bajore. Gyvenom, kaip mokėjom.

BUTRIMAS (*atrėmęs alkūnę į skobnis*). E, visur gera, kur mūsų nėra. Neveltui taip kalbėdavo senieji mūsų protėviai. (*Ima taurę ir geria*).

DAUGAILA (*ištiesęs dešinę skobnių link ir atsilošęs*). Aš manau, kad ir ten bloga. Gal niekuomet ir nebuvo, kas dainoje pasakyta. (*Pažvelgdamas aplinkui į visus*). Bet pasvajojom, paliūdėjome, senus laikus beminėdami, ir - gerai. Ne kasdien dabar išgirsi dainą, kurios paklausti verta. (*Atsidusdamas*). Štai kas yra!

DAVAINIS (*turėdamas rankoje taurę*). Klausai dainos ir lyg antrą sykį gyveni. Ir pasakykit jūs man, vyručiai, kokia jos galia! Tiek sužavi, jog... (*Numoja ranka. Stato taurę, ima qsoť ir pilasi vyno*).

BUTRIMAS (*atidžiai į Stardą pažvelgęs*). Pažvelgi į jį ir nežinai, kame siela laikosi. Bet, štai, ima rimtą žmogų ir... (*Pamojęs ranka*). E, vistiek nepasakysi, ko nori.

DAUGAILA (*rodydamas ranka Stardą*). Jis pasakytų, bet tu - ne. Dievai kiekvienam ką kitą lėmė: vienas gerai valdo kalaviją, kitas protingu patarimu naudingas, o trečias balsu ir žodžiu žmones veikia. Štai kas yra!

DAVAINIS (*stumdamas kairiąja ranka qsoť nuo savęs*). Ar jūs nesate pastebėję, vyručiai, kad nyksta daina mūsų šaly? Seniau ji visur skambėdavo: ir giriose, ir laukuose, ir kaimuose. Dabar jau niekur jos nebegirdėti. Ir kodėl žmonės liovėsi dainavę?

BUTRIMAS. Tiesą sakai. Dabar net jaunimas nebedainuoja.

DAUGAILA. Sunkūs dabar laikai. Kas kita, ne dainos, nūnai rūpi žmonėms.

DAVAINIS (*sudėjęs rankas ant kelių*). O aš manau, vyručiai, kad pasaulis jau paseno, ir todėl nėra žmonėse linksmumo, kurio buvo seniau.

BUTRIMAS (*kairiąja ranka parėmęs pasmakrę*). Tiesa, tiesa. Ir saulė nebešviečia skaisčiai, ir pavasaris nebe tokis, kaip būdavo. Dievai mus apleido ir nuliūdo pasaulis. (*Atsiremia abiem alkūnėm į skobnis, parėmęs delnais galvą*).

DAVAINIS. Ir vaidilų tokių nebėra, kaip seniau jų būdavo.

STARDAS (*palietęs pirštais kanklių stygas*). Vėjas gimdo girių šlamesį, o dainę didvyrių garsūs darbai. Nebeliko didvyrių pasauly, turi mirti ir daina.

DAVAINIS (*nusikreipęs į Stardą*). Nebėra didvyrių, sakai? Kai aš buvau jaunas, aš svajoju, bet... (*Nusigręžęs į šalį ir siekdamas taurę*). Lengva buvo senovėje įgyti narsaus karžygio vardas, bet dabar kitoki laikai.

STARDAS (*atsisėsdamas, iš lėto, kiekvieną žodį pabrėždamas*). Narsiam vyrui visuomet tinkamas laikas garsiai pasireikšti ir garbei įsigyti. Seniau ir dabar veltui svajoja tik silpna siela, garsiam žygiui netikusi. (*Atsisėdęs, kelis kartus paliečia pirštais kanklių stygas. Kreipdamasis į Skirgailą*). Panorėk, kunigaikšti, ir vėl atgims mūsų kraštui senovės didvyrių gėdynė. Juk dar neišnyko žmonių širdyse senų dievų meilė, ir mūsų dievai juk dar neapleido savo unksnėtu šventovių. Išvyk iš mūsų krašto svetimšalius atėjūnus, ir visa šalis nubus garsiems žygiams! (*Paliečia kelis kartus stygas ir nutilsta, lyg atsakymo laukdamas. Skirgaila, suraukęs kaktą, susimąstęs, žingsniuoja išilgai kambario ten ir atgal ir tyli*). Jūs visi tylite? (*Pasižvalgęs aplinkui*). Ar jūs nesate pastebėję, kas yra tasai naujasis jūsų dievas, kurį parsigabenot iš svetimųjų šalių? Juk jis tasai, kuris vokiečiais pjudė mūsų šalį - tai vokiečių piktasis dievas!

DAVAINIS (*nusigręžęs į kunigaikštį*). Vaidila tiesą sako. Aš seniai esu pastebėjęs, kad jis į vokiečių dievą panašus.

BUTRIMAS. Visi gi žinom, kad vokiečiai ir lenkai tuos pačius dievus garbina.

DAUGAILA (*burbtelėjęs*). Jie vienas antro verti.

STARDAS (*padėjęs kanklius ant skobnių*). Jūs gal dėl to paniekinote savo tėvų dievus, kurie niekuomet nėra pikto jums padarę. Jų globoje mūsų tėvai ir protėviai amžius ramiai gyveno, kol atsirado šis (*su didžiausia neapykanta*) žiaurusis naujas dievas.

BUTRIMAS (*imdamas taurę rankon*). Tikrai, nedorai pasielgėm, paniekinę senuosius dievus. (*Geria; išgėręs stato taurę ir šluosto ūsus*). Kaip dirstelsime dausoje tėvams į akis!

STARDAS. Jūs dausos krašto nebepamatysite - dėl naujojo dievo juk atsižadėjote laimingo dausojo gyvenimo.

DAUGAILA (*barbindamas į skobnis pirštais, pusbalsiu*). Nenumanau, ką tu pasakytai, sužinojęs, ko nežinai ir žinoti nenori. (*Ima taurę ir geria*).

STARDAS (*paniekinamai į jį pažvelgęs*). Ko aš nežinau, sakai? (*Pažvelgęs aplinkui*). Aš viena žinau, kad pasielgėte kaip bailūs niekšai, ir gėda jūsų veidai neparaudonavo! (*Tvirtai*). Vergai, išgamos esate, ir nebėra jūsų širdyse senų tėvų narsumo.

DAVAINIS (*sudaužęs kumščiu į skobnis*). Meluoja tavo nasrai!

DAUGAILA (*statydamas taurę, ramiai*). Mes ne išgamos, ne bailiai ir ne vergai. Pasielgėm, kaip protas reikalavo. (*Šluosto ūsus*).

BUTRIMAS (*ramiai*). Mes mylim tėvų kraštą lygiai kaip ir tu. O kad mūsų širdis narsi ir ranka tvirta kovoje, gerai žino priešai ir neabejoja mūsų draugai.

DAVAINIS (*triukšmingai*). Kam veltui niekini mus, svečias mūsų bebūdamas!

STARDAS (*atsistojęs, piktai drožia kumščiu į skobnis*). Kam gi susidraugavote su žiaurių vokiečių ir klastingų lenkų dievu, jei mylite savo kraštą! Ar ne jis iki šiol siurbė mūsų kraują, kaip įkaitusi vasaros metu žemė geria lietų?.. (*Sėdasi*).

DAUGAILA (*ramiai*). Mes draugaujam, kad jie daugiau nebesiurbtų: maža mums beliko kraujo, ir sielos mūsų pavargo.

BUTRIMAS. Ir tie, kur gudresni, ir tie, kur kvailesni negu mes, - visi suprato, kad taip nebegalima buvo toliau... (*Siekia taurės ir gena*).

DAVAINIS (*apkniubdamas ant skobnių*). Aš nieko nesuprantu, kam tai reikėjo, nors visi sako, kad gerai ir gudriai pasielgėm.

STARDAS (*taip pat*). Betgi jis piktas vokiečių dievas! Betgi jie amžini mūsų priešai! Mūsų tėvai vijo kalaviju ir ugnimi juos iš savo krašto.

DAVAINIS (*tiesiai atsisėdęs*). Tu manai, kad mes to norėtume? Aš visa siela trokštu, - tebūtai mano paskutinė valanda, - kalaviju su jais susiremti ir nors kartą dar išgirsti Perkūno audrinantį balsą kovos žvangėjime. (*Pakilęs siekia qsočio*). Ar gal manai, kad aš netiesą sakau? (*Pilasi taurėn vyno ir stato qsočių atgal*).

BUTRIMAS. Kaip netiesą? Juk visų mūsų galvose vienodai tėvų kraujas tvaksi ir keršto reikalauja. Bet Jei negalima, tai negalima.

DAUGAILA. Nors turiu pasakyti, kad reikėjo pasielgti, kaip esame pasielgę, ir aš tam pritariu, bet šio naujojo dievo niekuomet nebegarbinsi. (*Iš paniūrų į visus besižvalgydamas*). Vokietis ir lenkas man maloniau pasitikti su kalaviju rankoje, negu su šita taure. (*Ima taurę ir geria kiek; statydamas taurę atgal*). Taip kalba mums visiems širdys. (*Šluosto ūsus*).

STARDAS. Tai kodėlgi nesielgiate, kaip liepia jums jūsų širdys, kaip kad elgtis dera garsiųjų tėvų palikuonims? (*Kreipdamasis į kunigaikštį*). Kunigaikšti, tu girdi, ką jie sako? Jų lūpomis kalba visa žygių pasiilgusi šalis! (*Kiek patylėjęs*). Kai išgirdau, kad dievai tau suteikė galią mūsų šaly, viltimi pasprogo mano širdis. Aš tikėjau, kad vėl atgims senovės garsi gadynė, kad tu pašauksi savo šalį į didvyriškus žygius, kuriuos taip mėgo tavo protėviai. O mes, vaidilos, pakrikę visam krašte, išgarsinsim tavo vardą visų labiausiai, dainomis sužadinsim mirusiuosius, ir gyvuosius priversime tau pagalbą teikti. Pasens Vydieučio laikai, nublieks seno Kęstučio darbai prieš tavo naujoje kovoje milžiniškus žygius. (*Žiūri į jį, atsidejęs, laukdamas atsakymo*). Visa šalis vieno tik laukia, vieno tik trokšta! Tark, kunigaikšti žodį, kuriam pritaria ir tavo širdis.

DAUGAILA. Visų širdys vieno trokšta, bet protas ne visiems vienodai pataria. Tik moteriškui dera elgtis, kaip širdis liepia, proto nebeatsiklausiant.

SKIRGAILA (*vaikščiodamas po kambarį, galvą nuleidęs*). Tu gražiai kalbi, vaidila, ir malonu tavęs klausyti. Kas nenorėtų gražinti garbingų senovės laikų! .. (*Sustojęs ties skobnimis*). Bet jų sugrąžinti neišgali dievai, ir mes nebepajėgsime.

STARDAS. Narsaus vyro noras nežino nepajėgiamo žygio, ir nėra pasauly, ko pasibaidytų drįsti jo širdis.

DAUGALIA. Nepajėgiamas darbas lieka nepajėgiamas. Tik veltui narsus vyras eikvoja savo jėgas.

BUTRIMAS. Kas imasi nepakeliamos naštos, veltui patrūksta ir žūva.

SKIRGAILA (*ima taurę rankon ir, nuleidęs galvą, kurį laiką tyli, susimąstęs. Pakėlęs galvą*). Girdi, vaidila, ką senatvė kalba? Ji turi daug patyrimo, ir tu veltui mane gundai. (*Geria; išgėręs taurę iki dugno, nusigręžia ir vėl ima žingsniuoti išilgai kambario*).

STARDAS (*susierzinęs*). Tai ne senatvė prityrusi kalba, bet... (*Niekinamai pažvelgęs į Daugailą*). Aš nenoriu žilo plauko užgauti, todėl nutylėsiu ir nepasakysiu, ką pasakyti turėtau.

SKIRGAILA. Nutilk ir nekalbėk, vaidila. Tau bus geriau ir mums ramiau. (*Sustojęs vėl ties skobnimis*). Tavo širdis nenuvokia mūsų jausmų, tavo kankliai nesuteiks mums stiprinančios galios, kurios mes dabar tiek reikalaujam. Bet ateis laikai, kurių tu dar nenujauti, ir supras mus vaidilos, net ir tokie kaip tu. Jie sudės dainą apie mus ir mūsų darbus.

STARDAS. Tebus tos dainos ugningesnės negu mano. Nors krauju paplukusi mūsų šalis, pagieža liepsnoja mūsų dievai, bet keršto gaisrą pakurti jūsų krūtinėse aš nepajėgiu.

DAVAINIS (*sudaužęs kumščiu į krūtinę*). Jis čia liepsnoja seniai.

BUTRIMAS. Liaukis, vaidila. Skaudu mums be tavo kalbų.

STARDAS. Tai pabuskit iš miego! Ar veltui kaimynai vadino mūsų tėvus narsiaisiais lietuviais?!. Tu, kunigaikšti, ir jūs čia, esantieji bajorai, į karo žygius!.. (*Visi tyli. Iš paniūrų pažvelgęs*). Ar gal dabar nebeverta gyventi tam, kuris, pamilęs Lietuvos garbę, nori jos ieškoti, kaip kad tėvai ir protėviai ieškodavo?

SKIRGAILA (*sėdasi*). Tautų likimo tu nenumanai, vaidila. Tu pažįsti praeitį, kuri tau jaunamartės grožiu spindi. Apie ateitį tu negalvoji. (*Paėmęs taurę rankon*). Iš rytų ir vakarų, iš pietų ir šiaurės apsupo šalį mūsų dievų priešai. Vokiečiai ir lenkai kalaviju ir ugnimi naikina kraštą, o kitos tautos teikia jiems pagalba. Mes neišgalėsime atsilaikyti prieš visą pasaulį. (*Pilasi vyno ir atgeria iš taurės. Stato ją atgal ir atsistojęs vėl ima žingsniuoti*).

DAUGAILA. Dievai nesugeba apginti mūsų. Jų besilaikydami veltui visi pražūsime.

DAVAINIS (*sudrožęs į skobnis kumščiu*). Tiesą sakai, kad tave Perkūnas!

STARDAS. Ar esate užmiršę, ir aš turiu jums priminti, kad seni tėvai nebijojo mirti. Jie tik verguvės baidėsi.

SKIRGAILA. Tu, kuris praeitį širdy nešioji, geriau žinai prūsų likimą.

BUTRIMAS. Tavo protėviai prūsų žemėje gyveno, kaip patsai esi sakęs.

SKIRGAILA. Pasakyk, kokis likimas juos ištiko? (*Priėjęs į skobnis, atsiremia į jas rankom*). Žuvo, o kurie liko, tapo vergais. (*Nusigręžęs nueina nuo skobnių*).

STARDAS. Težūsime ir mes, bet žūsime garbingai, kaip narsiujų tėvų palikuonims dera. Tuomet ir patys pikčiausi mūsų nedraugai turės didžiulį, kad buvome jų priešai.

SKIRGAILA. Aš nenoriu savo mirtimi teikti priešui garbės.

BUTRIMAS. Anksti gamini mums raudą, vaidila! Mes dar gyventi norime.

DAUGAILA. Jei dievai nebeišgali mūsų ginti, ginsimės patys, kaip įmanome.

STARDAS (*atsistojęs, rūščiai*). Ir žūsité, tik be garbės, kaip niekšai. Nūnai jūs mokinate liaudį bailingai atsižadėti dievų, už kurių garbę mirdavo jūsų tėvai, o rytoj toji pati liaudis, jus pamėgdžiodama, atsižadės senų papročių, veja užželdins takus į tėvų našlaičių kapus ir pamirš šventą mūsų dainų kalbą.

SKIRGAILA. Mes turime tėvynę gelbėti ir tautę. Dievais tesirūpina kriviai. (Sustojęs ties skobnimi). Tik savo kalbos ir papročių mes niekuomet nepamiršime!

DAUGAILA. Ir dievų neatsižadam. Mes tik apgauname mūsų priešus.

STARDAS (*karčiai nusišypsojęs*). Neužmiršite, sakot. O dabar argi jau nesididžiuojate gudų ir lenkų klegena? O tu patsai, kunigaikšti, ar ne dažniau šneki gudiškai, negu lietuviškai kalbi? Jūsų namuose, bajorai, ar negirdėti svetimos kalbos, dargi vokiečių, mūsų piktų priešų kalbos? (*Pasižvalgęs aplinkui*). Jūs tylite?.. Betylėdami susilauksite, kad protėviai dausoje susigėdys, jog jiems gimė toki niekšingi palikuonys.

BUTRIMAS. Su mumis geri, su mumis valgai, už vienų skobnių besėdėdamas, ir mus niekini.

SKIRGAILA (*pildamas vyno*). Tu mano svečias. Aš garbingai tave priėmiau ir vaišinu. Nesielk, kad pasigailėtau, jog tau buvau geras. (*Geria vyną*).

STARDAS (*sudėjęs rankas, maldaujamai*). Paklausyk manęs, kunigaikšti, išgink lenkus ir vokiečius drauge su jų dievais iš tėvų žemės, ir visa šalis garsins tavo vardą.

SKIRGAILA. Aš maloniai klausiau tavo gražių dainų ir dar klausysiu, bet valdymo reikaluose tu man ne patarėjas.

STARDAS (*atsisėdamas*). Vadinasi, veltui aš kalbu, ir nebėra tiems vilties, kurie mano kaip aš? Pasiliksit akli ir kurti, nebeišgirsite tėvų balso ir toliau elgsitės, kaip kad elgėtės iki šiol?

SKIRGAILA (*šiurkščiai*). Tau nėra reikalo rūpintis, kaip aš pasielgsiu. (*Imdamas taurę*). Gerk mano vyną, dainuok mums savo gražias dainas - to aš tave prašau, bet tavo patarimų man nereikia. (*Geria taurę iki dugno*).

STARDAS. Ne viešnagėti čia atvykau, bet kad išgirdau dievų balsą! Vai, vargas jums ir amžina gėda, jei ir jūs to balso išgirsti nepanorėsite. (*Visi tyli. Butrimas sėdi, nuleidęs galvą; Daugaila barbina pirštais į skobnis, iš paniūrų į Stardą žvairuodamas. Davainis neramiai juda. Skirgaila, naujai prisipylęs taurę, geria iš lėto ir šypsodamas žiuri į Stardą*). Ko gi jūs tylite? Ko nieko nekalbate?..

DAUGAILA. Tu jau girdėjai mūsų žodžius. Ką gi mes daugiau turim pasakyti?

TARNAS (*įėjęs per duris*). Kunigaikšti, vokiečiai pas pilies vartus. Sakosi Ordino pasiuntiniai esą.

STARDAS (*atsikėlęs, piktai*). Geriau žūti šitam nelaimingam kraštui, negu taip vergiškai apleisti dievus, taip baisiai nusidėti protėvių vėlėms. (*Žengęs iš užskobnių*). Ne vieta man čia, jūsų tarpe! Aš jums nebe svečias, nebe draugas ir nebe dainius jūsų gėdos!

SKIRGAILA (*išgėręs stato taurę ant skobnių ir atsikeldamas*). Daugaila, pasitiksi svečius. (*Stardui*). O tu vaidila, dar padainuosi mums rytojaus puotoje, kurioj pavaišinsime svetimšalius. Teišgirsta ir jie, kokių gražių turime dainų.

STARDAS. Jei mano kankliai nesužavėjo jūsų sielų savo stygų aidu, galgi sužadins mirties dejavimu. Daugiau nebeišgirsite mano dainų tu, kunigaikšti, ir jūs, sunykę bajorai! (*Įnirtęs drožia kankliais į žemę, ir jie pabyra šipuliais*). Mirkite, kankliai! (*Atsiklaupdamas ties sudužusiais kankliais, ištiesęs į juos rankas*). Jūs ir aš, žilo plauko susilaukęs, Lietuvai betarnaudami, jos sūnų sielą bežadindami, šitoj šaly daugiau nebereikalingi esame!..

III

Vilniaus Augštosios pilies menė. Gana didelis kambarys. Sienos nudažytos tamsiai gelsva spalva. Ant sienų sukabinti briedžių ragai ir įvairios rūšies ginklai. Dešiniame kampe didelės skobnys; aplinkui kėdės su augštomis tekintomis

atramomis. Skobnių gale augštesnė už kitas kėdė, po kurios pakojais paklota meškena. Pasieniais suolai, irgi užkloti žvėrių kailiais.

DAUGAILA (*jeidamas; su juo du kryžiuočiai, apsišarvavę, baltomis skraistėmis su juodais kryžiais apsirengę*). Dovanokite, kilnieji ponai, kad patsai mūsų valdovas sutikti jūsų negalėjo. Vakar bemedžiodamas pavargo, ir aš nedrįsau drumsti jam poilsio.

VARTENBERGAS (*vidury menės stovėdamas*). O, mes, kuklūs kryžiaus tarnai, nereikalaujame tokios augštos savo Ordinui pagarbos.

DAUGAILA. Mes jūsų nelaukėme. Visi svečių kambariai užimti, ir kol kas kilniesiems ponams teks čia apsistoti. Tuoj liepsiu paruošti lovas ir visa, kas reikia patogiai viešnagėti augštos kilmės svečiams.

VARTENBERGAS. Mes vienuoliai, be to, dar kareiviai, nesame pripratę prie patogumų. Paprasčiausias kampelis nuo lietaus ir vėjo apsiginti mus visai patenkina.

KELLERIS. Tamista sakai, pily daug svečių esą. Ar ne paslaptis žinoti, kas jie yra?

VARTENBERGAS (*nutraukdamas pirštines*). Gal tos rūšies augšti svečiai, kuriems turime tuojau mūsų pagarbą pareikšti?

DAUGAILA. Nuo kurio laiko pily vieši Lydos kunigaikštystė, garsaus Manivyno duktė; josios tėvas yra žuvęs kovoje su gudais ties Smolensku, ir todėl ji buvo ypatingoje seno Algirdo globoje. O vakar atvyko du lenkų riteriai ir su jais didysis krivis. Matyti, garbingas tai viešpats, nes riteriai palydovai, nors patys neprasti žmonės, reiškia jam ypatingą pagarbą.

VARTENBERGAS (*dėdamas pirštines ant skobnių*). Toki nepaprasti pasiuntiniai su svarbiais turėjo atvykti reikalais?

DAUGAILA (*praskėsdamas rankas*). Mums nežinomi valdovų sumanymai. Jie nepratę tartis su mumis. Dovanokite, didžiai gerbiamieji riteriai. Turiu patsai prižiūrėti, kad atitinkamai paruoštų tokiems netikėtiems svečiams patogumus. Manau, nuvargino jus ilga kelionė, ir panorėsite pasilsėti.

VARTENBERGAS. Nesivaržyk, bajore, ir nesirūpink. Mes, vienuoliai, lėbauti nepratę.

DAUGAILA. Atsiųsiu vyno išgerti ir užkąsti... Šeimininko akis turi viską matyti, kas ruošama garbingos kilmės svečiams. (*Išeina*).

VARTENBERGAS (*nusiima skraistę, atsisega kalaviją ir deda jį ant kėdės. Šalmą padėjo ant skobnių. Nubraukdamas ranka per veidą*). Gudrus stabmeldys! Daug iš jo nesužinosi.

KELLERIS (*nusiima šalmą ir deda ant skobnių. Ten pat numeta savo skraistę*). Tu matei, kiek čia merginų pilyje? Visas vainikas. (*Atsisėdęs kunigaikščio kėdėn ir ištiesęs kojas*). Linksmi gyvena Lietuvos valdovas.

VARTENBERGAS (*sėsdamas kėdėn*). Kaip stabmeldys. Veltui tik dumia krikščionių pasauliui akis savo krikštu.

KELLERIS (*atsisėsdamas tiesiai*). Šventu kryžiumi siekiu, kad man retai teko matyti tokių gražių mergelių, kaip nūnai atsitiktinai šitam stabmeldžio migy. Pastebėjau grakščias kaip stirnas. Ak, ir veda gi jos mane į pagundą!

VARTENBERGAS (*sekdamas jo nuotaiką*). Kaip tikros pragaro dukterys. Tik bailios labai, laukinės dar ir, manau, vengia mūsų.

KELLERIS (*pasiėmęs kalaviją, pasiremia juo*). Per visą kelionę pakankamai matėm, kaip baisiai mūsų nekenčia naujieji draugai.

VARTENBERGAS. Vyrai dar stengiasi paslėpti savo jausmus. Bet jų moterys, manau, neišmoko tiek veidmainiauti.

KELLERIS (*pasikeldamas*). Siekiu protėvių kalaviju, kad visų gražiausioji vis tik bus mano anksčiau, negu aš iš čia išvyksiu.

VARTENBERGAS (*imdamas kalaviją nuo skobnių*). Kaipio riteris, skaistybę pažadėjęs, aš negirdžiu tavo žodžių. (*Pastatęs kalaviją tarp kojų ir pasmakrę atrėmęs į rankeną*). Tik būk atsargus, prašau tave, dievobaimingasis broli, nekiršink šitų laukinių vapsvų, kol dar iš jų medaus laukiama. Neužmiršk, kuriam tikslui esame brolio grosmeisterio ir kapitulo pasiūsti į šią prakeiktą širšių šalį.

KELLERIS (*su grimasa*). Liaukis taip su manim kalbėjęs! Juk aš tave gerai pažįstu, skaistuoli. Mėgsti svetimoteriauti labiau negu aš, bet taip, kad žmonių akys nematytų. (*I jį prieidamas*). Aš manau, tu nekartą esi pasigailėjęs, kad nėra šiame pasaulyje tokio tamsaus kampilio, kur ir pats Dievas nieko nebematytų. (*Sėdasi kėdėn netoli Vartenbergo*).

VARTENBERGAS. Tau gi užtenka tamsios nakties. (*Nenoromis juokiasi*). Iš Pavyslio meitėliai jau atidūmė čion, ir mudu ypatingai atsargūs turime būti. (*I Kellerį nusikreipęs*). Žiūrėk, kad savo lengvu būdu neprarastai darbo, kurio dėlei esame kapitulo čion pasiūsti.

KELLERIS (*maustydamas ant piršto žiedą*). Prarasiu ir atsakysiu. Tau kas?

VARTENBERGAS (*saldžiai, lyg pašiepdamas*). Dievobaimingasis mano brolis užmiršo, kad aš esu drauge siunčiamas. (*Tvirtai, pabrėždamas*). Kapitulo instrukcijos liepia klausyti mano patarimų.

KELLERIS (*pašiepdamas*). Taip, taip, pamenu: turime drauge apgaudinėti lengvabūdžius laukinius žmones. (*Šypsodamasis*). Tik, gudrusis broli, manau, kad lokių, kurie šiam lauže guli, mes nebeapgausime.

VARTENBERGAS (*piktai*). Broli Kelleri!.. (*Atsistoja*).

KELLERIS (*atsistojęs žengia priekin, į mergelę, kuri netikėtai įėjo kambarin ir, pamačiusi svečius, susilaikė minutėlę, lyg sumišusi*). Ei, gražuole! Eik arčiau, aš tavęs juk nenuskriausiu. (*Vartenbergas vėl sėdasi; mergina nustebusi tikrai susilaiko*). Tu dabar krikščionė; tu neturi baidytis žmogaus, kuris kryžių nešioja.

OLIGĖ. Aš nešioju kryžių nuo gimimo dienos ir ne ant rūbų kaip tu, bet širdyje.

KELLERIS (*dar arčiau prieidamas*). Matau, kad tavo liežuvis aštrus kaip kryžiuočio kalavijas. Gerai, kad tu drąsi. Aš myliu moteris, kurios vyrų nebijo.

OLIGĖ (*išdidžiai*). Mano tėvas Mingaila - narsus bajoras. Jis visuomet sėdi dešinėj kunigaikščio jo taryboje. Jis mane mokė nieko nebijoti. Tik tokių žodžių kaip tavo aš nesu girdėjęsi: mūsų jaunimas kitaip kalbasi su mergelėmis. Bet jūs - svetimos šalies žmonės, o ten kiti papratimai. Pas mus kalba, kad ten pikta šalis.

KELLERIS (*linksmi nusiteikęs*). Tebūna garbė tavo narsiam tėvui, kad jis tave drąsiai išaugino. Bet kodėl tu manai, balandėle, kad mūsų šalis pikta?

OLIGĖ. Todėl, kad ten gyvena pikti žmonės. Taip kalba visi, kurie čia esti. KELLERIS (*džiaugsmingai*). Netiesą sako, balandėle. Skaisčioms mergelėms mes labai geri, ir tai pati greitai patirsi. Tu tokia narsi, graži, ir todėl man labai patinki, mergele, nors, kaip matau, nemėgsti savo valdovo draugų. Bet aš tikiuosi, kad mane pamirsi, geriau susipažinus. (*Dar arčiau į ją priėjęs*). Skaistuole, tavęs man labai reikia.

OLIGĖ (*slinkdama nuo jo atgal*). Jei tau patarnauti reikia, pasišauk tuos, kurie tam pastatyti. Aš ne vergė ir ne tarnaitė, (*išdidžiai*) aš esu duktė garsaus bajoro, kuris garbėj pas kunigaikštį.

KELLERIS (*neva nustebintas praskečia rankas*). O, dabar aš gerai matau, nors seniau nebūčiau tikėjęs, kad pranyko šiame krašte vaišingumas, jei čia gimusi ir augusi daili lietuvaitė taip kalba su svetimos šalies svečiu!

OLIGĖ. Aš esu gimusi Kieve, kur nuo senų laikų apsigyvenę mano tėvai ir protėviai. Jie ten buvo nuo Gedimino metų. Dabar kunigaikštis parsikvietė mane su tėvu savo pilin būti prie Lydos kunigaikštystės, kurią skyrė sau žmona.

KELLERIS. Oho! (*Linguodamas galvą*). Aš taip ir maniau, kad tu ne vietinė, bet svetimos šalies paukštytė. Argi galėjo tokia

lelija išdygti Lietuvos klampynėse, kur vien dilgėlės auga? Kodėl tave parsikvietė valdovas? Ar maža čia buvo garsios giminės mergaičių?

OLIGĖ. Kunigaikštytė Ona krikščionė, o čia visi labai nekenčia krikščionių.

KELLERIS. Štai kas yra? Bet tu myli juos. (*Nusijuokęs*). Ar ne tiesa? (*Dar labiau prisiartinęs*). Gražuole, aš gyvenimo pusę atiduotau už vieną tavo pabučiavimą.

OLIGĖ (*nustebusi traukiasi nuo jo arčiau į duris*). Dabar aš matau, kad tiesą sako, kurie piktai apie jus kalba.

KELLERIS (*vis arčiau prie jos slinkdamas*). Netikėk jais, balandėle. (*Rodo ant savo piršto žiedą*). Tu matai žiedą ant mano piršto? Jis žvaga visomis spalvomis, kokiomis tik dega vaivorykštė. Panašaus neturi nei jūsų valdovas, nei jo sužadėtinė. (*Prisiartinęs prie jos, tyliai*). Tu jį gausi, tik ateik mano kambarin, kai užges pily visos ugnys. Dar aš turiu daugiau brangių papuošalų, kurių pavydės tau visos šio krašto merginos. (*Oligė nustebusi parauduoja ir šoka per duris. Betgi duryse akimirksnį susilaiko, atsigręžia ir žvilgteria linksma į Kellerį*).

VARTENBERGAS (*rūsčiai*). Broli, Kelleri, neužmiršk, tu vienuolis! Turiu tave perspėti kaip vyresnysis.

KELLERIS (*sujaudintas*). Penkiomis Kristaus žaizdomis siekiu, ji bus mano! Šiuo atveju aš turiu gerą uoslę. Švento Jurgio jietimi siekiu, aš panašios nesu dar matęs. (*Atsigręžęs į Vartenbergą*). Tu pastebėjai, kokios stambios jos krūtys. A? O lūpos, lūpos! .. Ak, išbučiuosiu jas!.. Matei, kaip staiga paraudo jos veidai? Be abejo, naktimis ją kankina geiduliai, ir dabar visai nebeteks ramybės, kol ateis pas mane... (*Bėgioja po menę, sujaudintas*).

VARTENBERGAS (*pasipiktinęs*). Broli...

KELLERIS (*neduodamas jam kalbėti, sumoja ranka*). Ak, aš žinau, kad brolis, ne sesuo, nors tu norėtai, kad čia būtų sesuo... Ir aš irgi, ypač jei toji sesuo būtų ji... (*Trindamas delnus*). Et, ir suspiegs, kai aš ją pakutensiu!..

IV

Augštoji Vilniaus pilis. Didelė menė, arka į dvi dalis padalinta. Antroje skobnys paruoštos puotai. Menėj susirinkę svečiai stoviniuoja būreliais ir šnekučiuoja. Atskirai laikosi kryžiuočiai, Kelleris ir Vartenbergas. Lenkai irgi atskirai; jų keturi žmonės: Henrikas Mazovietis, Jonas Skarbekas, Zindramas iš Maškovicų ir Jonas iš Bychovo. Jie arčiau prie durų. Matyti, visi laukia, tiktai kunigaikščio. Kai tik jis pasirodo pirmajam kambary, skubiai prieina Henrikas ir Skarbekas.

HENRIKAS MAZOVIETIS (*žemai nusilenkęs*). Garbingiausiasis valdove!..

SKIRGAILA (*susilaikęs*). A, girdėjau, kad sirgai. Gerai, kad pasveikai ir gali nūnai dalyvauti mano puotoje.

HENRIKAS MAZOVIETIS. Girdėjau, kad Lietuvos valdovas mėgsta vaišinti svečius. Dažnai jo pily skamba puotos linksmybė.

SKIRGAILA. Aš dažnai linksminuosiu, bet tik su savaisiais draugais. Su svetimaisiais aš nemėgstu puotauti. (*Nori eiti*).

HENRIKAS MAZOVIETIS (*pastodamas jam kelią*). Aš neturėjau dar progos matyti Lietuvos valdovą nei su juo pakalbėti, nors tavo brolis, kunigaikšti, tikėjosi, kad aš tiek neužtruksiu. Reikalų yra tiek daug. Norėtau dabar...

SKIRGAILA (*šiurkščiai*). Aš nenoriu dabar kalbėti apie reikalus. Matai, aš turiu svečių. Jie irgi turi reikalų. Apie juos kalbėsime kitur.

JONAS SKARBEKAS. Man, šviesiausiasis kunigaikšti, brangi kiekviena valandėlė, o aš jau pusę mėnesio laukiu, kad išgirstai mano balsą, ir vis veltui (*Sudėjęs rankas*). Meldžiu tave, galingiausiasis valdove! Mielaširdingiausio Dievo vardu tave meldžiu atkreipti į mano žodį nors šiandien dėmesį. (*Skirgaila stovi į juos šonu ir, galvą nuleidęs, suraukęs kaktą, klauso. Nuošaliau stovį kryžiuočiai žiūri į juos ir apie kažką kalbasi*). Tu mus į puotą pakviete, valdove. Sunku linksmintis, kai

žinai, kad šalia rauda nuskriausta siela. Našlaitės ašaros sunkios kaip švinas Dievo teisybės svarstyklėse.

SKIRGAILA (*šiurkščiai*). Kas man darbo, kad ten kažkas verkia nuskriaustas. Puoton aš jus šiandien kviečiu ir noriu linksmintis, bet ne galvoti, kad ten kažkas nuskriaustas. Nuskriaustų visuomet yra daug.

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*liūdnu balsu*). Aitrūs bus mums tavo valgiai, kartūs gėrimai, garbingasis valdove, kad nenori išgirsti mūsų prašymo.

SKIRGAILA. Kad tu nebūtai mano pily svečias, aš tau pasakytau: nenori linksmintis su manim, eik šalin ir nekliudyk man. (*Žengia į priekį*).

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*vėl jam pastodamas*). Šviesiausiasis kunigaikšti, tu užgauni Viešpatį Dievą, kurio indignus servus sum, ir savo brolių, garbingą lenkų karalių, kuriam aš atstovauju. (*Saldžiai*). Tebūna puota maloni tavo mums palankumu, raminančiu skausmą tos, kurios likimu tavo brolis, be abejo, yra susirūpinęs.

SKIRGAILA (*sustojęs, atsigręžia į juos ir tvirtai*). Apie ką judu kalbate, šventikai?

JONAS SKARBĖKAS. Mudu kalbame apie Lydos kunigaikštystę, kuri nelaisvėje kankinasi tavo pily.

SKIRGAILA. Iš kur žinai, kad ji nelaisvėj kankinasi?

JONAS SKARBĖKAS. Ji sielojasi, nes tu ją prievarta sulaikė kelionėje į Mozūrų kunigaikštį, kuriam priklauso jos širdis ir ranka. Aš tai žinau kaip jos dvasininkas, sielos nuramintojas, kuriam ji atvėrė savo širdį.

SKIRGAILA (*niekinamai į ją pažvelgęs*). Veltui tokiam kaip tu atidengia savo paslaptis. Bet tam ji moteriškė...

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*su malonia šypsena*). Šviesiausiasis kunigaikšti, tavo brolis dėl jam tik žinomų priežasčių paskyrė ją Mozūrų kunigaikščiui, kuriam turi priklausyti jos ranka.

SKIRGAILA (*tvirtai*). Ji priklauso man, ir aš jos niekam neužleisiu. Toksai mano papratimas: ką paėmiau, tai mano.

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*nusilenkdamas ir praskėsdamas rankas*). O jei ji nepanorės tavo būti? (*Žiūrėdamas jam į akis*). Kas gali priversti laisvą valdovę sujungti savo likimą su tuo, kurio ji nenori?

SKIRGAILA. Šventike, tu norėtai skaityti mano širdyje kaip savo kvailoje knygoje. Kas tau darbo, ko nori ir ko nenori Lydos kunigaikštystė?

HENRIKAS MAZOVĖTIS. Tu sulaužei brolio pažadus ir pakenkė jo tikslams. Kaip jo atstovas, aš prašau tave, kunigaikšti, atitaisyti žingsnį, kuris tavo galingam broliui bus nemalonus.

SKIRGAILA. Tu jo atstovas, jis tavo valdovas, ir nežinokis su juo. Man nėra reikalo galvoti apie tai, kas jam malonu, kas ne.

HENRIKAS MAZOVĖTIS. Ką aš turiu tuo reikalu pranešti garbingiausiam mano valdovui?

SKIRGAILA. Pranešk jam, kad čia visi turi norėti, ko aš noriu, daryti, ką aš liepiu. Jis tai supras, jei nepamiršo, kad ir patsai buvo valdovas. (*Skirgaila vėl nusigręžia ir žengia priekin, bet jam iš kitos pusės pastoja kelią Skarbekas*).

JONAS SKARBĖKAS (*skubėdamas į priešakį*). Šviesiausiasis kunigaikšti, skriausdamas našlaitę, tu rūšini Viešpatį Dievą ir gali netekti amžino danguje gyvenimo.

SKIRGAILA (*sumojęs ranka*). Nedidelė nelaimė. Galingasis Perkūnas stipresnis nekaip kiti dievai, o dausos šalis gražesnė negu tavo dangus.

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*nustebęs*). Su kuo mes kalbame? Nejaugi su krikščioniškos šalies valdovu?

SKIRGAILA (*susilaikęs, iš paniūrų į jį pažvelgęs, iš lėto*). Aš dar nežinau.

JONAS SKARBEEKAS. Kaip turės nusiminti brolis, sužinojęs tavo darbus ir kalbas! (*Pakėlęs ranką ištiesu pirštu augštin*). Jo rūstybės audra pavojinga net galingiausiems valdovams.

SKIRGAILA. Aš nesidėmiu grasinimais, kol jie nevykdomi, bet nemėgstu, kai man grasina, šventike.

HENRIKAS MAZOVETIS. Dovanok, valdove, jei tau prasitarėme nemandagių žodžių, kuris galėjo tave užgauti. Mudu nenorime tau grasinti, kada galime prašyti: pasigailėk našlaitės, jos karštų ašarų.

SKIRGAILA. Be pasigalėjimo aš esu tik savo priešams, bet tu nerasi jų moterų tarpe.

JONAS SKARBEEKAS (*sudėjęs rankas*). Aš maldauju tave visu kuo, kas tau yra brangu, šviesiausias valdove! Tavo motinos vėle!

SKIRGAILA (*nekantriai*). Ko neišgavai grasinimais, neišgausi iš manęs ir maldavimu. Aš nekenčiu tų, kurie prašo, jei jie ne elgetos ir ne skurdžiai.

HENRIKAS MAZOVETIS. Ir nebėra vilties rasti tavo širdy malonės, garbingasis valdove?

SKIRGAILA. Kas mano rankoj, tai mano, nors tai būtų ne prieš, bet draugo kalavijas. (*Nusigręžęs šonu, iš paniūrų į juos žiūrėdamas*). Jei jūs, lenkai, norite ko iš manęs gauti, jėga paimkite (*nusišypojęs*) jei išgalite...

HENRIKAS MAZOVETIS (*nuleidęs galvą, liūdnu balsu*). Šviesiausias kunigaikšti, liūdna bus tavo puotos linksmybė mums, kurie nesuradome tavo širdy palankumo.

SKIRGAILA (*krūptelėjęs pečiais*). Aš gi sakiau jums, kad puotai turi būti savo laikas ir reikalams savo. Linksmintis galima, tik kada darbo nedirbi ir reikalus užmiršti. (*Galvą linktelėjęs svečių link*). Matote, valgiai jau pagaminti, taurės pripiltos. Visi tik šeimininko laukia, o judu mane sutrukdėt. (*Skirgaila eina į paruoštą jam vietą. Prie jo dabar prieina Kelleris ir Vartenbergas, o kiek vėliau ir riteriai lenkai*).

VARTENBERGAS (*žemai nusilenkęs, reikšdamas pagarbą*). Galingasis Lietuvos valdove, sveikinu tave laimingai medžiojus. Mudu su broliu Kelleriu (*rodo ranką į Kellerį, kuris nusilenkia kunigaikščiui*) labai gailėjomės, kad pasivėlavom ir, atvykę tavo pilin, negalėjom dalyvauti pasilinksminime, kurį kiekvienas tikras kareivis turi mėgti. Ypač gailėjosi brolis Kelleris, kuris dar neturėjo iki šiol progos matyti galingą Lietuvos valdovę (*Kelleris nulenkia galvą*).

SKIRGAILA. Malonu man judu matyti savo pily. Nepatogu buvo medžione varginti svečiai, dar po kelionės vargų neatilsėję.

KELLERIS. Mes kareiviai, pripratę prie žygio vargų. Kariauti ir medžioti mes niekuomet nepavargę.

VARTENBERGAS. Ne progos pamedžioti, tavo girių pamatyti mums gaila, bet kad tiek laiko nematėm palankaus veido mūsų Ordino draugo.

SKIRGAILA (*su atidžia į jį pažvelgęs, rimtai*). Ar mes esame draugai, ar priešai, ateitis turi dar parodyti, vokieiti.

VARTENBERGAS (*nusilenkęs*). Garbingiausias valdove, gaila, kad iki šiol neturėjau progos tavęs pamatyti; tada, šviesiausias kunigaikšti, būtai įsitikinęs, kad mes, kryžiuočiai, tikri tavo draugai esame.

SKIRGAILA. Tebūnie tavo žodžiai tiesa.

KELLERIS (*išdidžiai*). Riterio lūpom vien tik tiesa pridera.

HENRIKAS MAZOVETIS (*priėjęs drauge su Zindramu ir Jonu*). Garbingiausias valdove, štai lenkų riteriai, kurie mane atlydėjo į garsiąją tavo pilį, nori patys pareikšti tau savo pagarbą. (*Rodydamas*). Zindramas iš Maškovicų ir Jonas iš Bychovo, žinomi visoj lenkų šaly savo karo darbais riteriai.

SKIRGAILA. Girdėjau. (*Pažvelgdamas į juos*). Žinau, tai plačiai išgarsėję ir kalaviju ir protingais patarimais vardai. (*Kreipdamasis į juos*). Mačiau Judu Krokuvoj prie mano brolio šono.

VARTENBERGAS. Gaila tik, kad jų kalavijai nesyk yra pasidarbavę prieš krikščioniškiausią Ordiną.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ (*išdidžiai, pakėlęs augštin galvą*). Prieš klastingus vokiečius - nori pasakyti, riteri.

VARTENBERGAS (*išdidžiai*). Kas eina prieš šventosios Marijos Ordiną, tas eina prieš katalikų tikybą, kurios gynėjai esame.

JONAS iš BYCHOVO. Neteisingas tai riteris, kuris taip loja. Galiu tai kiekvienoj vietoj ir kiekvienu metu, kalaviju ar kirviu, pėsčias ar raitas, įrodyti, jei tik tam nepasipriešins (*nusilenkęs kunigaikščio link*) kunigaikštis, kurio svečiai esame.

VARTENBERGAS. Malonu man būtų išmėginti savo ginklas, su tokiu garsiu riteriu susirėmus, ir garbę pelnyti... Bet pasiuntinys esu ir grosmeisteriui atstovauju: be jo leidimo negaliu priimti malonaus širdžiai pasiūlymo.

KELLERIS (*ramiai*). Rasim, lenkai, patogų laiką, ir mano kalavijas visuomet jums patarnaus. Nemanykite, kad kovos su jumis vengiam. (*Duoda Jonui ranką, kurią tasai paspaudžia*).

SKIRGAILA. Kovoms savo laikas, puotai savo. Progos dar turėsite susitikti su ginklu rankoje, o dabar geriau - su taure.

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Tiesa tavo, valdove. Tikras riteris turi žinoti, kada jam su ginklu proga, kad su taure kreiptis į priešą. (*Duoda ranką Vartenbergui; tasai ją paspaudžia*). Nevengsime vienas antro nei karo, nei taikos metu.

SKIRGAILA. O dabar metas į puotą, kuri mūsų laukia. (*Eina ir sėdasi pagamintoj vietoj; jam paruošta kėdė, su augšta užpakalio atrama, gotiško stiliaus. Kiti svečiai susėda suoluose. Visa tai atliekama tyloje. Meta žvilgsnį aplinkui, ar svečiai jau yra užėmę savo vietas*). Linksminkitės mano ir mano krašto draugai! O jūs, riteriai, nesipiktinkit, jei ne viskas mūsų puotoj, kas turėtų būti krikščioniškoj šaly: mes dar nesusėjomė viso ko pramokti. Kiek besistengė seni mūsų draugai, lenkai ir vokiečiai, mes vis tik negalėjome pasisavinti, kas mums svetima. Amžius mokė dievobaimingieji mūsų kaimynai ir kalaviju ir ugnimi, kraujo nesigailėdami, tikros gailestingojo Dievo tikybos, bet mes apakę tvirtai laikėmės savo klaidų ir neapkentėm tų, kuriems turėjome tik dėkingi būti. Linksminkitės dabar, kilnieji svečiai ir mano šalies draugai, ir tebūna tarp mūsų taika per amžių amžius.

LENKAI (*vienu žodžiu*). Amen.

VARTENBERGAS (*dievobaimingai sudėjęs rankas ir pakėlęs akis augštin*). Šventasis mūsų Ordinas, sekdamas Išganytojo, nekalčiausio Avinėlio, pavyzdžiu, yra pasiryžęs atleisti visas mums padarytas skriaudas ir užmiršti visus užgauliojimus. Mes nūnai laimingi tuo, kad katalikų tikybos šviesa pagaliau pasiekė šį iki šiol stabmeldišką kraštą. Dėl to mes, tam reikalui nemažai pasidarbavusio šventojo Ordino atstovai, nūnai tikrai pasirengę pasidžiaugti JŪSŲ laime, garbingiausias Lietuvos valdove.

SKIRGAILA (*karčiai nusišypsojęs*). Mes irgi neužmiršim jūsų darbų, vokiečiai, tik stengsimės dabar užmiršti, kas mus iki šiol skyrė, ir tebūna nūnai pirmoji mano taurė už draugingą grosmeisterį, kuris, pasiūsdamas tokius žymius riterius mūsų pasveikinti, suteikė man nepaprastos garbės. (*Ima taurę rankon ir nori išgerti. Svečiai ir visi kiti, išskyrus Stardą ir Skurdulį, atsistoja*).

HENRIKAS MAZOVIEČIS (*irgi pakilęs*). Krikščioniškose šalyse įprasta malda, valgių ir gėrimų palaiminimu, pradėti žemės valdovų puota. Leisk man tai atlikti prieš išgeriant šią taurę, garsusis valdove. (*Skirgaila žiūri į ją ir tyliai stato taurę atgal*).

VARTENBERGAS. Kai puotoj dalyvauja Didysis Marijos Ordino kuratorius, jis tai turi atlikti!

HENRIKAS MAZOVIEČIS (*išdidžiai*). Plocko vyskupas, Krokuvos kapitulo praepositus praelatus, lenkų karaliaus atstovas ir patarėjas, turi pirmenybės teisę prieš užimančius augščiausias vietas kryžiuočius.

KELLERIS (*Vartenbergui tyliai*). Liaukis, broli! Didelė čia garbė laiminti stabmeldžio puota.

VARTENBERGAS (*Kelleriui taip pat tyliai*). Negaliu nusileisti pasauliniam dvasininkui, dargi lenkui. (*Garsiai Henrikui*). Savo asmeniu šventojo Ordino grosmeisteriui atstovauju: jo garbės esu saugotojas.

HENRIKAS MAZOVIIETIS. Mano asmeniu atstovaujamas didysis lenkų karalius: jo didybės esu sargas.

KELLERIS (*paniekinamai*). Grosmeisterio priemenėje galingesni valdovai, nekaip tavo karalius, ištisas valandas laukia.

HENRIKAS MAZOVIIETIS (*užsigavęs*). Kunigaikšti, tavo namuose užgauna tavo brolio ir viešpačio pasiuntinį.

SKIRGAILA (*tvirtai, pakeltu balsu*). Lietuvos valdovas neturi sau viešpačių, šventike, o dėl ko jūs ginčijatės, aš nežinau. (*Ironiškai*). Bet Jeigu negalite susitarti ir atlikti, kas reikia, teatlieka popas Jonas.

HENRIKAS MAZOVIIETIS. Nepaliesiu valgių ir gėrimų, schizmatiko palaiminimu subjaurotų!

SKIRGAILA (*stebėdamasis, krūptelėjęs pečiais*). Argi jisai ne krikščionių šventikas?

VARTENBERGAS. Jis heretikas! Jo vieta ne čia, su mumis, bet pragare, tarp pasmerktųjų!

SKIRGAILA (*balsu, į šventiką*). Pope Jonai, pope Jonai, ar girdi? Jie sako, kad tu netikras šventikas, ir tavo vieta ne čia, bet pragare. Ar jie tiesę kalba?

ŠVENTIKAS JONAS. Meluoja jie, prakeiktieji lotynikai, ir tu jais netikėk, malonasis mūsų valdove. Be mūsų tikybos, nėra kitos tikros pasauly.

SKIRGAILA. Kas jums patikės! Jie kalba, kad tu meluoji, tu sakai, kad jie, o krivis porina, kad jūs visi meluojate, ir juo aš dar tikiu.

HENRIKAS MAZOVIIETIS. Kunigaikšti, ar užgaulioti mus kvietei sėsti už tavo skobnių?

SKIRGAILA. Šventike, aš dar gerai nepažįstu jūsų papročių. Manęs dar niekas nemokė, kaip mano brolių, lenkų karalių. Bet jeigu kas trukdo jūsų paprotį, sėsime gerti ir valgyti, kaip kad seniau pas mus sėsdavo.

VARTENBERGAS (*tyliai, Henrikui*). Po to, ką išgirdau, laiminti šitą puotą užleidžiu tau. Nedidelė garbė! (*Henrikas sumišęs tyli*).

JONAS SKARBEEKAS. Aš tos garbės imuosi, kad turėtau progos drauge su malda pasiųsti į Augščiausiojo sostą atsidūsimą už sielą, dar nepraregėjusią, ir už tavo, kuratoriau, puikybės pagautą.

KELLERIS. Ei, tylėk, kapišoninke! Riteriui piktžodžiauji. (*Skarbekas kalba maldele, laimina puotą, ir visi sėdasi. Kurį laiką valgo tylėdami, paskui pradeda vieni kiti kalbėti*).

SKIRGAILA (*į kryžiuočius*). Jums nepatinka mūsų valgiai ir gėrimai. Jie prasti ir neskanūs. Kitokių esate pripratę namie, pas jūsų viešpatį.

KELLERIS. Marienburgo pily, pas brolių grosmeisterį, nori pasakyti augščiausiasis kunigaikšti. Šventame Ordine nėra viešpačių, ir pats jisai valdovų neturi.

VARTENBERGAS. Mes, vienuoliai, prastai valgom ir geriam, ir mums tavo, garbingasis valdove, valgiai gardūs ir skanūs, tik midus tavo mūsų galvai perstiprus.

SKIRGAILA. Mes dar nepraturtėjome, kad tolimų šalių saldų vyną gertume. Iki šiol mus visi plėsdavo, o dabar ir mes esame krikščionys. (*Į Kellerį*). Gerk ramiai, riteri, lietuvišką midų: tu pas draugą, (šypsodamasis) o čia dar laukinė šalis, ir nieko blogo tau negresia.

KELLERIS. Aš geriu. Tik nesu prie jo pripratęs ir tiek išgerti, kiek nogėtusi, nepajėgiu.

SKIRGAILA. Taip, šitas midus ne toks gardus, kaip Marienburgo rūsio vynai. Kai dar jaunas buvau ir garbinau mūsų senus dievus, aš svajojau jų paragauti Marienburgo pily. Bet dabar nebeteks: krikščionys esame ir turim taikingai gyventi, kaip kad krikščioniškomis tautomis pridera.

KELLERIS (*erzindamas*). Gaila!

HENRIKAS MAZOVĖTIS. Mes nuolat meldžiam Augščiausiąjį Dievą sustiprinti draugiškumo jausmus tarp katalikiškų kraštų valdovų ir neprileisti krikščioniško kraujo pralieti. (*Sudėjęs rankas, akis augštin pakėlęs*). Tepalaiko amžinąją taiką Augščiausiasis pasaulio Valdovas.

KELLERIS. Tas Dievą prašo taikos, kuris bijo. Mums nėra reikalo, nes patys galim apsisaugoti.

JONAS SKARBĖKAS. Mes žinome, kad jūs, vokiečiai, nieko nebijote, net paties Dievo.

JONAS iš BYCHOVO. Taikos prašo Dievą kunigai - jų tai dalykas. Bet mes mielai išmėgintume savo ginklus į jūsų sprandus, vokiečiai.

VARTENBERGAS (*Skirgailai, taikingai*). Kodėl tau neparagauti, kunigaikšti, Marienburgo vyno? Mūsų šventasis Ordinas visuomet maloniai pamatys galingą Lietuvos valdovą savo svečiu; brolis grosmeisteris pavaišins jį, kaip vaišina galingiausius pasaulio valdovus. Šventasis Ordinas dažnai mato pas save vainikuotus svečius.

SKIRGAILA. Bijau, kad jūsų gardūs valgiai ir saldūs vynai pakenkti man gali, nors dabar mes ir esame draugai.

KELLERIS. O gaila, šviesiausiasis kunigaikšti, kad mes dabar draugai. Mes būtum geresni priešai nekaip draugai.

JONAS SKARBĖKAS (*pasipiktinęs*). Teneišgirsta Augščiausiasis Dievas tavo nedorų žodžių, riteri!

SKIRGAILA (*į Kellerį pažvelgęs*). Tu manai, vokietai? Kas žino ateitį? Bet tu man patinki, - esi atviras vyras ir kalbi, ką manai.

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*atsistojęs*). In vino veritas! Matai, šviesiausiasis kunigaikšti, koki tau draugai kryžiuočiai. Tik lenkai ištikimi tau. Nei blaivas, nei girtas lenkas to nepasakys, nes jo mintyse ir širdyje lietuviui vien tik draugiški jausmai. (*Sėdasi*).

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ. Tiesą ponas kalbi. Lietuvis vertas, kad jam lenkas būtų draugas.

VARTENBERGAS. Brolis Kelleris apsvaigo nuo stipraus tavo midaus, šviesiausiasis kunigaikšti, ir tu nesidėmėk jo nevykusiais juokais.

JONAS iš BYCHOVO. Kryžiuotis tik girtas tiesą sako: blaivas jis visada suktai kalba.

SKIRGAILA (*Vartenbergui*). Tavo draugas atviras vyras, o tu lapė ar gal dar kažkas apgaulesnis.

HENRIKAS MAZOVĖTIS. Vilkas avinėlio kailyje.

VARTENBERGAS (*atsistojęs, rūščiai, užsigavęs*). Kunigaikšti, tu užmiršti, kad aš esu riteris ir galingojo Ordino pasiuntinys.

SKIRGAILA (*nusijuokęs*). Aš pajuokavau, vokietai, o tu užsigavai. Ar aš negaliu juokauti, kaip kad tavo draugas juokauja? (*Vartenbergas piktu žvilgsniu į kunigaikštį pasižiūrėjęs, iš lėto atsisėda; susiraukęs, rūstus, ima taurę, pila midaus ir geria*). Ei, Starde. Kur tavo kankliai? Kodėl aš dar negirdžiu jų stygų balso? Ar gal tu pamiršai tas dainas, kuriomis audrinai mūsų širdis? Parodyk svetimtaučiams, kad ir mūsų šaly mokame daina pagerbti karžygio narsumą.

STARDAS (*sėdėdamas gale skobnių*). Valdove, jau nebeišgirsi mano kanklių. Tu žinai, kad aš juos sudaužiau - nebereikalingi jie tau, su naujais draugais besilinksminančiam.

SKIRGAILA. Starde, ar tu pamišai? Nejaugi manai, kad mes, krikščionimis tapę, jau nemėgstame mūsų senų dainų ? Be jų lietuvis nei vienos dienos gyventi nebegali.

STARDAS. Taip. Buvo laikai, kada daina lietuvių lydėjo nuo gimimo dienos iki kapo. Tada ji garsiai skambėdavo mūsų šaly. Dainuodavo tada vaidilos, dainuodavo kareiviai, dainuodavo artojai, dainuodavo seni ir jauni ir skaisčiosios mergelės. Tada viešpatavo dar rami linksmybė mūsų šaly, miškai ir girios, šilai ir šlaitai džiaugsmu dar šlamėjo. Dabar ir jie nutilo ir numirė, nebeskamba daina, nepritaria jai girių šlamėjimu: ten nebėra jau mūsų garbingų dievų.

SKIRGAILA. Sakau, tu pamišai, Starde! Ar užmiršai, kad esi krikščionis.

STARDAS (*neigiamai kraipydamas galvą*). Ne, kunigaikšti. Aš noriu gyventi, kaip kad mūsų seni tėvai gyvendavo, ir garbinti tuos dievus, kuriuos jie garbindavo. Aš tėvynei liksiu ištikimas, kad ir vienui vienas būsiu.

SKIRGAILA (*sušukęs*). Vaidila! (*Rūsčiai*). Tu per daug pasitiki mano palankumu dainiaus vardui. Kad nepasielgtau su tavim, kaip su tuo, kuris Lietuvos valdovui nusidėjo.

STARDAS. Aš mirti nebijau, valdove. Man seniai metas dauson, nes čia nebeliko kas daryti.

SKIRGAILA (*minutėlę žiūri į jį*). Matau, tu šiandien daug išgėrei stipraus mano midaus. Aš noriu, kad tu man padainuotai apie garsius Mindaugo žygius, apie Gedimino, žuvusio nuo vokiečių rankos, darbus, apie kruvinas Kęstučio kovas, niekšiška pasmaugto lenkų karaliaus, paniekinusio mano garbės žodį.

HENRIKAS MAZOVIEČIS. Jis nusidėjo, stabmeldys dar bebūdamas. Krikščioniškojo dorumo šviesa dar nebuvo palietusi jo sielą.

SKIRGAILA (*piktai į jį pažvelgęs*). Taip, taip! Žinau. Tada jūs dar tik mokėte jį. (*Stardui*). Girdi, Starde. Palinksmink mane daina. Nejaugi Lietuvos valdovas turi jieškoti sau dainiaus kaip ir dievų svetimose šalyse?

STARDAS. Veltui liepi valdove: tu mano dainos vistiek nebeišgirsi.

SKIRGAILA. Aš matau, vaidila, tu šiandien nori likti mano priešu ir erzini mano kantrybę. Kodėl tu nenori man padainuoti? Kanklių neturi? (*Ploja rankom tarnams, kurie stovi prie durų*). Ei, tuojau suraskite ir atneškite Stardui kanklius.

SKURDULIS (*pakyla iš vietos, eina į menės vidurį ir atsistojęs ties kunigaikščiu*). Kodėl jis nenori nūnai tau dainuoti, (*rodo į Stardą*) klausi tu? Aš tau atsakysiu, kunigaikšti. Todėl, kad jūs paklausėt ir susibičiuliavot su žmonėmis, kurie buvo, yra ir visados bus pikčiausi mūsų priešai, ir tik jieško, kad galėtų mus pražudyti. Paklauskite, ką mes esame jiems pikto padarę, kad per juos mūsų žemė krauju paraudo, o dangus gaisrų gaisrais? Kuo mes jiems nusidėjome, kad per juos mūsų vaikai liko našlaičiais, o skaisčios mergelės paniekos motinomis? Aš, galingu dievų senas tarnas, savo akimi matęs visus jų piktus darbus, sakau tau, Lietuvos valdove, ir jums, bajorai: per juos dabar mūsų žemė nustos derliaus davusi, sodai - vaisių, o gyvuliai - priaugimų, o tie, kurie atsiras, tuojau žus. Per juos nutils mūsų šaly dainos, išnyks linksmybė, gedulu apsigaus laukai, ir girios, nes pražūčiai save paskyrėte, pripažinę savo dievais piktų atėjūnų žiaurius dievus, kurie buvo, yra ir bus mūsų priešų dievai! Kodėl atsižadėjote senųjų mūsų gerų dievų, kurie niekuomet nėra jūsų nuskriaudę, niekuomet apvylyę jūsų tėvų ir protėvių?

Ką jūs pajusite, kai rūstusis Perkūnas prabils savo galingu balsu, nuo kurio sudrebės dangus ir žemė, jūsų butai, jūsų naujųjų dievų šventyklos, ir paklaus jus, kodėl nuo jų nusigrėžėte, kodėl jį paniekinot, užgesinę jo amžinas ugnis?

Ar gal laukiate, kad naujieji dievai jus apgintų nuo Perkūno rūstybės?

Ką jūs pasakysite savo senelių ir prosenelių vėlėms, kurias jūs išvijote iš savo namų, iki šiol jų saugojamų, nustojote joms teikę nakties maistą?

Kodėl tu, valdove, ir jūs, čia susirinkę bajorai, nesakote šitiems atėjūnams, kaip kad sakydavo jiems jūsų tėvai: eikite iš mūsų krašto, kraugeriai ir žiaurūs žmonės! Eikite drauge su savo dievais, plėšriais ir žiauriais kaip jus patys ir nekliudykit mums ramiai gyventi, kaip kad gyventi ir mes norime! (*Pasižvalgęs aplinkui, linguodamas galvą*). Bet jūs tylite ir puotaujate su jais, kaip su bičiuliais ir savo draugais.

BAJORŲ BALSAS.

- Ne, ne! Jie nėra mūsų draugai!..

- Težūna jie, piktieji kraugeriai!..
- Gėda mums, valdove!..
- Šalin juos!..
- Maloniau man sėdėti tėvo laidotuvėse, negu už vienų skobnių su jais kunigaikščio puotoje!

SKIRGAILA (*pakilęs sudaužia kumščiu į skobnis*). Tylėkite jūs!.. (*Piktai dairosi aplinkui. Bajorai nurimsta. Tik kaikurie dar niauriai žiūri į kunigaikštį ir į svečius, barškindami pirštais į skobnis. Artimiausi kunigaikščiui bajorai sėdi, galvas nuleidę žemyn. Vartenbergas ir lenkai sumišę*).

KELLERIS (*Skarbekui*). Na ką, kapišoninke? Ar tu moki taip ginti šventąją Bažnyčią, kaip šis surambėjęs stabmeldys savo netikrus dievus?

JONAS SKARBEKAS. Aš jai tarnauju šventa malda, o jūs žeminate savo išdidžiu žiaurumu.

KELLERIS (*išdidžiai*). Tylėk, kapišoninke. Aš Marijos Panelės šventojo Ordino riteris ir kryžiui tarnauju. Ne tu mane teisi!

VARTENBERGAS. Mums nėra čia teisėjų. Mus gali teisti tik Viešpats Dievas ir švenčiausioji Marija.

HENRIKAS MAZOVIENTIS (*tyliai*). Teis ir teisdami pasmerks! ..

V

Vilniaus Augštojoje pily, kambariuose, kur tapo apgyvendinta kunigaikštė Ona Duonutė. Didelė menė; molinė asla ir pasieniais suolai, iškloti lokių kailiais; kampe skobnys, priešais suolelis. Kunigaikštė sėdi pas skobnių kampą ir verpia. Su ja verpia dar kelios mergos. Verpdamos visos dainuoja.

Vai, pūtė, pūtė šiaurasai vėjelis,
Vai barė mane jaunasai bernelis,
Kad aš, mergelė, žodžio nelaikau,
Kad aš, jaunoji, jau kitą pamilau...
Sprogo širdelė kaip sode liepelė,
Temė akelės kaip tamsi naktelė...

ONA DUONUTĖ (*iėjus Oligei, liaujasi dainavus ir verpus*). Tu buvai, tu matei jį? (*Oligė linkteleja teigiamai galvą*). Ką jis tau sakė? Žadėjo ateiti?

OLIGĖ (*imdama verpstį*). Sakėsi atvyksiąs, kai tik baigsiąs savo maldas. (*Sėdasi už kuodelio*). Ak, valdove, kad tu būtai mačiusi, kokis pas mus atvyko riteris iš vokiečių žemės! Augštas, stiprus kaip ąžuolas, gražus kaip bijūnėlis. Tokio mūsų jaunimo tarpe aš dar nesu mačiusi.

ONA DUONUTĖ. Vokiečiai pikti ir žiaurūs žmonės. Laimingas tasai, kurio akys niekuomet jų nėra mačiusios.

PIRMOJI MERGA. Geriau į juos nei nežiūrėti! Dar užkerės.

ANTROJI MERGA. Sužinosi tada, kas yra piktas vokietis!

OLIGĖ. Kaip jis gali būti piktas, Jei toks gražus, ir jo akys taip linksmai juokiasi?

JONAS SKARBEKAS (*iėjęs sustoja vidury kambario*). Tesie pagarbintas Jėzus Kristus.

ONA DUONUTĖ. Ir mes jį garbinam... (*Atsistojusi*). Aš tave liepiau pakviesti. Gal sutrukdžiau tavo maldą, šventasis vyre?

JONAS SKARBEKAS (*sudėjęs maldingai rankas*). Aš meldžiau Viešpatį Dievą, kad savo malone teiktųsi nuraminti ir apšviesti tavo sielą.

ONA DUONUTĖ. Tu visuomet ramindavai mane, o kai nustodavau vilties, bardavai. Bet nūnai, šventasis vyre, nusiminimas vėl apgaubė mano širdį.

JONAS SKARBEEKAS (*kraipydamas galvą ir pakėlęs akis augštin*). Negerai, dukra Kristuje, negerai. Melskis ir prašyk Dievę, ramybės šaltinį, tegrąžina vėl ją tavo širdžiai.

ONA DUONUTĖ (*atsisėsdama*). Negaliu melstis, šventasis vyre. Tu sakei, kad mano likimas tuoj pasikeisias, kai tik atvyksią gerosios karalienės pasiuntiniai. Jie jau seniai atvyko, o aš vis dar vargstu nelaisvėje.

JONAS SKARBEEKAS (*prieidams arčiau*). Nenustok vilties, dukrele, ir teramina tavo širdį Viešpats Dievas, visų nuskriaustųjų gerasis tėvas.

ONA DUONUTĖ. Jie turėjo užtarti mane geru žodžiu. Ar jau kalbėjo jie su žiauriuoju šios pilies valdovu?

JONAS SKARBEEKAS. Kalbėjo bet... (*Sudėjęs rankas ir pakėlęs akis augštin*). Atkaklus kunigaikštis Skirgaila, ir sunku palenkti jo širdis. Aš buvau įkalbėjęs karaliaus pasiuntinius užtarti tave, bet Augščiausiasis likimo Sprendėjas neleido mums surasti kelio į kunigaikščio Skirgailos širdį ir protą.

ONA DUONUTĖ (*sudėjęs rankas ant kelių, liūdnai*). Nejaugi nebėra man vilties?

JONAS SKARBEEKAS (*šalia jos stovėdamas*). Viltis pas Viešpatį Dievą, dukrele. Jo sprendimai mums, mirtingiesiems žmonėms, nežinomi, neįmanomi. Galgi tavo labui leido jį patekti tau į kunigaikščio Skirgailos rankas.

ONA DUONUTĖ. Mano labui?

JONAS SKARBEEKAS. Tavo labui, dukrele. Taip mano vyskupas Henrikas. Nors jis jaunas amžiumi, bet gilus jo protas moka atspėti Dievo sprendimą, kurį jis pats, savo asmeniu, nori tau pareikšti.

ONA DUONUTĖ (*sudėjęs rankas, nekantriai*). Ak, Dieve tu mano! Jau man pritrūko kantrybės laukti, kadagi pagaliau pasibaigs mano vargas.

JONAS SKARBEEKAS (*atsisėsdamas šalia jos*). Dievas gerai žino, ką daro. Tokis jo šventas noras, dukrele, ir mes visi turim pasiduoti, ką mums skiria jo šventa ranka. (*Atsidusęs*). Žmogaus protas siauras, ir siela jo nekantri, bet Dievo Apvaizda geriau žino, kas iš mūsų išgnymui naudinga...

ONA DUONUTĖ (*nekantriai, nutraukdama*). Ar pasiuntei mano laiškus Mozūrų kunigaikščiui?

JONAS SKARBEEKAS. Aš juos įteikiau garbingajam vyskupui Henrikui, lenkų karaliaus pasiuntiniui.

ONA DUONUTĖ (*sumojus rankom*). Ak, tu Dieve mano! Aš gi prašiau tave tiesiog nusiųsti Mozūrų kunigaikščiui. Juk jis vienintelė mano viltis.

JONAS SKARBEEKAS. Mozūrų kunigaikštis nei žingsnio nežengs be garbingo lenkų karaliaus pritarimo. O vyskupas Henrikas žymus karaliaus patarėjas. Kaip jis nutaria, taip būna.

ONA DUONUTĖ (*nekantriai*). Ak, tu nepažįsti Mozūrų kunigaikščio! Jis manęs neapleis nelaimėje... Vėl, juk mudu susižadėję karaliaus pritariai.

JONAS SKARBEEKAS. Taip, taip, dukrele! Bet (*dievobaimingai akis augštin pakėlęs*) Dievo sprendimai neįmanomi, neįspėjami.

ONA DUONUTĖ. Ką tu nori pasakyti? (*Neramiai*). Sakyk, tu žinai blogas man naujienas?

JONAS SKARBEEKAS (*paėmęs ją švelniai už rankos*). Tikėk Viešpačiu Dievu, kuris tau vien gero nori, dukrele! Atsimink, kad nei viena tavo ašara veltui nepražus Jo akyse. Visi tavo vargai angelo sargo šventa rankele lieka įrašyti į dangaus gyvenimo

knygą.

ONA DUONUTĖ (*atsistojusi, nekantriai atitraukdama ranką*). Tu slepi nuo manęs kažką baisaus. Nekankink mano sielos, šventasis vyre, sakyk visa, ką žinai.

JONAS SKARBEKAS (*kraipydamas neigiamai galvą*). Aš dar nieko nežinau, dukrele. (*Atsistodamas*). Tik, juntų, tavo angelas sargas kušta man į ausį savo nekaltom lūpelėm, kad tau Dievo lemta atlikti didelis ir svarbus darbas.

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*duryse, triukšmingai*). Pasilikite už durų ar eikite sau, ponai, kur norite; kol kas judu man nesate reikalingi.

JONAS iš BYCHOVO (*už durų*). Gerai, pone, mes eisime sau.

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*atsigręžęs į kunigaikštę*). Ramybė tavo sielai. Pax tibi et animae tuae. (*Priėjęs arčiau, laimina kunigaikštę. Ji bučiuoja jam ranką, o jis, padėjęs kairiąją ranką jai ant galvos*). Ką aš matau? Akys ašarotos, veidas nusiminęs!.. Džiaugtis tau reikia, ne liūdėti, kad Amžinasis Dievas atkreipė į tave savo dėmesį.

ONA DUONUTĖ (*pakėlus galvą*). Aš neužsitarnavau Dievo malonės, jei mane ištiko tokia nelaimė.

HENRIKAS MAZOVĖTIS. Ar tu žinai, kad tai nelaimė? Aš tau sakau, kad džiaugtis turi, laimėjusi tokią Dievo malonę! Garbingiausios pasaulio moterys pavydės tau!

ONA DUONUTĖ (*neigiamai kraipydama galvą*). Ne, šventasis vyskupe, tu man neįkalbėsi! Kokia gi didesnė dar nelaimė gali ištikti mergelės širdį?

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*sudėjęs rankas ant krutinės, rūščiai*). Kaip drįsti priešintis ir netikėti manim, kuris esu tau Dievo sprendimų skelbėjas? A? Nusišluostyk ašaras ir atkalbėk su kunigu Jonu „Te Deum laudamus“... (*I mergas*). O jūs, kregždutės, dumkite lauk ir nedrįskite grįžti, jei pragaro bijote, kol aš su kunigaikštyte čia kalbėsiu. (*Kryptelėjęs joms galvą*). Na, greičiau!.. (*Mergos pakyla ir žiūri į kunigaikštę; toji galvos linktelėjimu duoda suprasti, kad išeitų; mergos išeina*).

ONA DUONUTĖ. Kalba tavo man neaiški, šventasis vyskupe. Ko verkti ir aimanuoti turiu, aš žinau, bet kodėl turiu džiaugtis, mano širdis nenujaučia. Ar gal Skirgaila leido man vykti, kur aš noriu?

HENRIKAS MAZOVĖTIS. Niekur tau vykti nebereikia. Čia atliksi, kas tau Dievo lemta. Tau skirta užbaigti mūsų šventos karalienės darbas. Supranti? Ar tai ne laimė, ne garbė, ne džiaugsmas nusipelnyti tokios malonės?

ONA DUONUTĖ. Nenumanau, apie ką kalbi, kokis darbas būtų Dievui reikalingas, kurį ne vyras, bet moteris turėtų atlikti? (*Eina į skobnis*).

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*sekdamas ją ir atsisėdamas*). Pakreipti į Dievą ir šventą mūsų tikybą Lietuvos valdytojo sielą, kurios Dievo malonė dar nėra palietusi. Supranti dabar?

ONA DUONUTĖ (*stovėdama salia skobnių*). Nesuprantu, bet juntų, kad nesi mano draugas.

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*lyg nusteбęs, net pakyla, ir eidamas į ją susidėjęs rankas ant krutinės*). Aš nesu tau draugas?! Aš, labiausiai nusidžiaugęs garbe, kurią tu įgysi, laime, kuri tavęs laukia danguje!.. (*Krūptelėjęs pečiais*). Ir tu drįsti sakyti, kad aš nesu tau draugas!.. Ha! (*Sėsdamas kėdėn ir iš paniūrų į ją pažvelgęs*). Bijok apie mane taip manyti, nes gali tave ištikti baisi Dievo rūstybės ranka.

ONA DUONUTĖ (*sunėrusi ties krūtine rankas*). Kame gi toji mano garbė, kame gi toji mano laimė? Aš nesuprantu, nenumanau. (*Paliesdama rankom smilkinius*). Ak, Dieve Augščiausiasis!

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*tvirtai*). Kaip Skirgailos žmona, tu būsi čia šventos katalikų Bažnyčios parama, dviejų tautų taikaus sugyvenimo ryšys. Tu būsi tiltas, pratiestas nuo Lenkijos į Lietuvą, per kurį pereis Voluinė ir Podolė lenkų globon. Taip

lėmė Visagaliao Dievo Apvaizda, ir nedrįsk Jai pasipriešinti!..

ONA DUONUTĖ. Ir aš turiu būti Skirgailos žmona? Ne, (*atsisėsdama*) niekadęs to nebus! Geriau mirsiu.

HENRIKAS MAZOVĖTIS. Ką, mirsi?! (*Pasikeldamas*). Mirtis negelbės. Pragaras laukia tavęs, nes drįsti Dievui pasipriešinti! A? Kaip krikščionė, turi nusilenkti Dievo lėmimui.

ONA DUONUTĖ. Aš Mozūrų kunigaikščiui Dievo akivaizdoj esu pasižadėjusi...

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*atsikėlęs prieina į ją*). Fu! (*Dumia jai į veidą*). Štai padūmiau - ir nebėra tavo pažadų. Bažnyčios duota man galia naikina visus tavo pažadus!

ONA DUONUTĖ. Bet aš to nenoriu, neprašau! (*Išdidžiai, atsistojus*). Aš ne vergė, aš savo likimo valdovė ir jūsų tikslų auka būti nenoriu. Ir Mozūrų kunigaikštis tikras vyras. Jis mokės mane ir nuo jūsų apginti ir iš Skirgailos rankų išvaduoti.

HENRIKAS MAZOVĖTIS (*priešais ją stovėdamas, rankas ant krūtinės susidėjęs, rūščiu balsu*). Tu manai, kad beprotis Mozūrų kunigaikštis!

Tu manai, kad žemės valdovai man, kuriam šventoji Bažnyčia dangaus raktus yra pavedusi, priešintis gali? A? Pragare amžinai degsi už tokią mintį! Tikroji krikščioniškoji šaly laužui būtai skirta kaip heretikė! A? Supranti? Dievo sprendimui priešintis!.. Negirdėtas dalykas!.. Ir tai dar moteris drįsta! (*Skarbekui*). Išaiškinti tu jai, kuo gresia jos sielai prieštarašimas man, kuris jai Dievo lėmimą skelbiu! (*Išėina pikta trinkelėjęs durimis*).

JONAS SKARBEEKAS (*prieidamas*). Kunigaikštyte, praregėk Dievo sprendimą. Šventajam vyskupui Augščiausiasis anksčiau atvėrė akis negu mums. Didis karas gresia krikščioniškoms tautoms, jei tu jo nesulaikysi. Skirgaila atkaklus ir nepakenčia krikščionių. Tik tu viena gali suminkštinti jo širdį, sulaukyti jo ranką. Ir tam Dievas tave čia atvėdė. Ir šventasis vyskupas, kuriam Dievo sprendimai...

ONA DUONUTĖ (*nuo jo nusikreipdama, eina prie lango*). Aš praregėjau. Ne Dievo sprendimas jam rūpi, bet iš mano vargo gauti sau naudos. Jis augalingas žmogus, ir aš jo nenoriu klausyti. Geriau išėik ir nekalbėk man, šventasis vyre, nes galiu ir tau pagarbos netekti.

JONAS SKARBEEKAS. Galinga Šventosios Bažnyčios ranka...

SKIRGAILA (*įėjęs stovi tarpdury, niauriai žiūrėdamas į juodu; jis girdėjo paskutinius Onos Duonutės žodžius*). Kunigaikštytės įsakymai pildomi. Eik iš čia, pope, ir greičiau nešdinkis!

ONA DUONUTĖ (*atsigręžia nusigandusi*). Kunigaikštis!..

SKIRGAILA (*žengdamas į priekį, Skarbekui*). Aš nekartoju savo žodžių: girdi, pope. (*Skarbekas nusilenkia kunigaikštytei ir Skirgailai ir išėina. Skirgaila eina į skobnis, sėdasi kitame jų kampe ir galvą rankom paremia; jis niaurus; Ona Duonutė sėdasi pas verpstį. Į ją pažvelgęs*). Atėjau sužinoti, kaip jautiesi mano pily?

ONA DUONUTĖ (*stengdamasi ramiai kalbėti*). Ačiū tau, Lietuvos valdove. Aš pasiilgau gimtojo namo ir savo artimų žmonių. Aš laikiu, kad man lesi vykti Lydon?

SKIRGAILA. Kam tau Lydon vykti? Tu ten būsi viena. Negera moteriai gyventi vienai: ją gali nuskriausti, kas panori.

ONA DUONUTĖ. Aš nieko nebijau, kunigaikšti. Aš turiu daugel draugų, kurie mane myli.

SKIRGAILA (*niauriai, taršydamas kairiąja ranka barzdą*). Tavo draugai - ne mano draugai: aš jais nepasitikiu. Gyvenk čia. Lietuvos valdovų pilis Vilniuje - puikiausia visoje Lietuvoje pilis. Kiekvienam garbinga joje viešnagėti.

ONA DUONUTĖ (*pažvelgdama į jį*). Taip, Jei ši pilis nėra svečiui kalėjimu.

SKIRGAILA (*iš paniūrų į ją pažvelgdamas, įsiremdamas kairiąja ranka šonai*). Kas nenori joje gyventi kaip svečias,

tas gali pasilikti čia kaliniu.

ONA DUONUTĖ (*liovusi verpti ir sudėjus rankas ant kelių*). Kunigaikšti, nejaugi tu nori prievarta mane čia laikyti?

SKIRGAILA. Ne, bet tu pati pasiliksi čia, kol aš to noriu.

ONA DUONUTĖ (*atsistojus, drąsiai*). Tu užmiršti, Lietuvos valdove, kad aš turiu galingus užtarėjus! Jie neleis tau manęs skriausti. Brolis tavo, lenkų karalius Jogaila, galingas! Jis ir Mozūrų žemės kunigaikštis - sugebės mane apginti nuo tavo prievartos.

SKIRGAILA (*irgi atsistodamas*). Gerai, kad tu nesisieloji ir drąsiai kalbi. Aš mėgstu drąsius, ir todėl tu man dar labiau patinki. (*Atsirėmęs rankom į skobnis*). Kadangi savųjų tarpe nesuradai sau tinkamo vyro, svetimajam gi aš tavęs neatiduosiu, tai mano žmona būsi.

ONA DUONUTĖ. Tavo žmona? (*Išdidžiai*). Aš ne vergė tavo, nors kalinė. Būsiu to, kam esu pasižadėjusi. Bet tavo žmona (*neigiamai kraipydama galvą, tvirtai*) niekados!..

SKIRGAILA (*tvirtai*). Kas man darbo, kad jau esi kam žadėjusi! Aš myliu Lietuvą ir skaldyti jos dalimis niekam neleisiu, nei tau, nei broliui Jogailai, nei Kęstučio sūnui! Jegu žinotau, kad jie geriau sugebės jos garbę išlaikyti, aš užleistau jiems savo vietą. (*Nuleidęs galvą, iš paniūrų pažvelgęs į kunigaikštę*). Bet kol aš to nežinau, aš niekam neužleisiu čia nei vienos pėdos. Aš gero noriu tiems, kurie čia gyvena, ir siekiu jo, kaip moku.

ONA DUONUTĖ (*atsisėsdama vėl*). Jei tu visiems nori gero, kodėl man gamini nelaimę visam amžiui? Ar aš tau esu kada pikta padariusi? (*Ramiai ir išdidžiai*). Pasilik sau Lydos valstiją, tik leisk mane pas mano sužadėtinį.

SKIRGAILA. Kad jis, gavęs tave, pareikalautų Lietuvoje dalies kaipo tavo kraičio? Ne, to niekuomet nebus. (*Eidamas išilgai kambario*). Tu būsi mano žmona ir todėl, kad tu ir tavo globėjai to nenori. Žinok, kad šitas namas - tavo namas, ir kito nebeturėsi. (*Priėjęs prie durų susilaiko ir, kumščiu pasmakrę parėmęs, stovi*).

ONA DUONUTĖ. Dieve tu mano brangusis, kam gi aš patekau į rankas?

SKIRGAILA (*atsigręždamas į ją*). Lietuvos kunigaikščiui, kuriam šalies likimas rūpi daugiau, negu tavo laimė.

ONA DUONUTĖ (*sudėjus rankas, maldaujamai*). Kunigaikšti, juk aš našlaitė esu. Nejaugi mane skriausi? Pasigailėk manęs, ir pasigailės tavęs gailestingasis Dievas sunkioje tau valandoje.

SKIRGAILA. Aš netikiu Dievo gailestingumu ir niekuomet jo nepanorėsiu. Visas vargas, kuris ištiko mūsų kraštą, nuo jo priklauso. Jis pavydus ir nuolat kovoja su kitais dievais, ir todėl per jį nėra žmonėms gyvenimo žemėje. Kol apie jį nebuvo girdėti pas mus, gera buvo mūsų šaly. Tai sako mūsų dainos ir senų amžių padavimai. (*Prieina į skobnis, atsisėda ant suolo ir, barbindamas pirštais į stalą, niauriai*). Gaila, kad aš ne dievas ir negaliu su juo kalaviju susiremti: lengviau tuomet gyventų žmonės pasauly.

ONA DUONUTĖ (*sumojus rankom*). Dabar aš matau, kad esu pražuvusi. (*Per ašaras*). Teprablaivina tave Viešpats Dievas ir suteikia tavo širdžiai paguodos. (*Uždengia rankom veidą ir verkia striūbaudama*). Pasigalėk savo sielos ir manęs, kunigaikšti!..

SKIRGAILA (*kurį laiką tyli, žiūrėdamas į ją*). Negerai darai, kad verki ir prašai. Bark mane, keik, bet neverk ir neprašyk. Aš to nemėgstu.

ONA DUONUTĖ. Kaip aš neverksiu, jei tu pražudyti mane nori? Mano nelaimė nesuranda tavo širdy užuojautos.

SKIRGAILA. Aš esu matęs didesnių nelaimių, ir todėl tavoji manęs nejaudina. Tu - garsios Lietuvoje giminės duktė, tavo protėviai gynė Punios pilį, kur visi žuvo iki vieno - vyrai, moterys ir vaikai. Jie nusižudė, kad tik nepatektų priešui į rankas. Aš noriu, kad ir tu tokios narsios sielos būtai kaip tos moterys, kurios ten žuvo.

ONA DUONUTĖ. Jos buvo stabmeldės! Mums Dievas draudžia tai daryti.

SKIRGAILA. Taip, taip! Aš buvau užmiršęs, kad tavo gyslose lenkų kraujas. Matyti, ir širdis tavo lenkiška. Geriau turėti vilko, vokiečio, nekaip lenko širdis. Lenkų tarpe daugel stiprių ir narsių vyrų, bet jų moterys bailios ir silpnos.

ONA DUONUTĖ. Kunigaikšti, aš vien tavo kilnumu tikėjau, ir tik šioji mintis palaikė mano jėgas. Kam atėmei man šitą paskutinę viltį, kam privertei mane nusiminti?

SKIRGAILA (*kiek patylėjęs*). Tu tiesą sakai, aš nevertas esu pagarbos. (*Lyg susimąstęs*). Aš visuomet noriu gero, bet nemoku jo pasiekti. Ką aš manau, kad gera yra, visuomet pasirodo, kad pikta, ir todėl nusiminimas mane graužia, ir todėl aš geriu. Aš matau, kad bloga gyventi pasauly, bet kas tuo kaltas, aš nenumanau. Aš norėčiau panaikinti visa, kas yra pikta, ir nežinau kaip. Man sunku taip kalbėti su tavim, kaip aš kalbu, bet kaip kitaip pasielgti, aš nežinau.

ONA DUONUTĖ. Teprablaivina Viešpats Dievas tavo ramybės netekusią sielą! Nedaryk man pikto, jei tu jo nepakenti! Leisk man vykti namo, ir aš melsiu Viešpatį Dievą, kad jis suteiktų ramybę tavo širdžiai.

SKIRGAILA. Gerai, melskis, jei nori, bet čia. Perkūnas manęs neišgirs, o kitiems dievams melstis aš nenoriu. Aš ir be to esu niekšas, kad žmonių akivaizdoje priverstas esu garbinti nepakenčiamos tautos pikta ir neteisingą dievą, todėl, kad per jį krauju paplukusi mūsų Lietuva, kad kalaviju ir ugnimi privertė mus jam nusilenkti. (*Pažvelgęs į ją*). Ir dar kalba, kad aš turiu jį geru dievu vadinti!

ONA DUONUTĖ (*sugniaužus rankas*). Dieve mano brangiausias, ką jis kalba?! Ir kokia aš nelaiminga - aš nemoku įtikinti tavęs, kad jis geras Dievas. Kunigaikšti, pasikalbėk su lenkų dvasininkais. Jie visa žino, jie visa išmano: jie tau išaiškins.

SKIRGAILA. Lenkų popai? (*Nusišypsojęs*). Jie vergai, ir meluoja kaip vergai savo viešpačio naudai, ar gal ir jie nieko nenusimano. (*Galvą nuleidęs, niauriai*). Jeigu tavo smirdas, tave paniekinęs, pikta tau darytų mano akyse, aš jį geležiniais pančiais prirakintau, su šunimis pasodintau, ir būtų jam iš manęs šuns garbė. O mes gi kaip pasielgėm? Paniekinom savo dievus, pikta jiems darom, bjaurinam jų buveines - šventus ažuolynus, kuriuos garbino mūsų tėvai. (*Iš paniūrų į ją žiūrėdamas*). Pasakysi, kad mes gerai elgiamės, nes darom, ką liepia mums naujas dievas. (*Sudaužęs ranką į skobnis*). Tu lietuvaitė, nejaugi tu nenuvoki, kad jis niekšingas dievas ir begėdiško darbo iš mūsų reikalauja!

ONA DUONUTĖ (*atsistojus*). Jis geras, kunigaikšti! Savo motinos siela siekiu, kad geras. Tik pikti žmonės nesielgia, kaip jis liepia. (*Laužydama rankas*). Ak, Dieve augščiausias, kadėl gi aš nemoku tavęs įtikinti!..

SKIRGAILA. O kas jam kliudo paversti juos gerais, jei jisai visa gali? Argi mes, garbindami senuosius dievus, žudėme gudus, deginom jų kaimus ir miestus, kai jie patekdavo mūsų globon? Kodėl gi mes nesielgėm taip bjauriai su kitais, kaip elgėsi su mumis tie žmonės, kurie jį vadina savo geruoju dievu, ir dar sako, kad jo valią pildydami taip elgiasi?.. (*Matydamas, kad kunigaikštytė nori prabilti, neigiamai kraipo galvą ir modamas ranką*). Nekalbėk man! Tu moteris, tu nieko nenusimanai. (*Atsikeldamas*). Bet aš visdėlo tikiu, kad atsiras jėga, kuri nugalės šitą dievą, bet kas ji, kur yra, ir kaip tatai įvyks, aš nežinau. O, jeigu aš žinotau! (*Toli sugriauždė*).

ONA DUONUTĖ (*prieidama į Skirgailą, iškilmingai*). Girdi, kunigaikšti, rūstų Augščiausiojo ženklą! Nepiktžodžiauk, kad Dievas savo rūstybėje neišgirstų tavo pikty kalbų.

SKIRGAILA (*atsigręždamas į ją*). Tai Perkūnas pakėlė savo rūstų balsą! Davė ženklą, kad jis dar neapleido nedėkingos Lietuvos, kad dar sugrįš į savo unksnėtus ažuolynus! (*Nusigręžęs, tvirtai*). Tu atmink, ką aš tau sakiau, ir būk pasirengusi...

ONA DUONUTĖ. Ir nebėra vilties, kad tu pakeisi savo nusistatymą?

SKIRGAILA (*išeidamas*). Nėra ir būti nebus.

ONA DUONUTĖ (*pravirkdama*). Vai, kokia aš nelaiminga!..

Toji pati trečiojo vaizdo menė. Daugaila ir Jonas iš Bychovo sėdi pas skobnis. Įeina Jonas Skarbekas ir atsisėda tolėliau ant suolo.

DAUGAILA. Na, lenke, kaip tau sekasi pas mus? Ar patinka tau mūsų šalis?

JONAS iš BYCHOVO. Mūsų didysis karalius, daugelio kraštų viešpats, pasiuntė mus į savo brolių su svarbiaisiais reikalais. Bet jau dvi savaitai sėdim, ir mūsų galva, vyskupas Henrikas, vis dar negali pasikalbėti su jūsų kunigaikščiu.

DAUGAILA (*atsirėmęs į skobnis*). Taip... Mūsų valdovas nemėgsta lenkų, labai nemėgsta. Ir savo broliui, lenkų karaliui, ne draugas jisai. (*Atsilošęs į sieną*). Ar tiesa, kad jūsų karalius besirengiąs kariauti su mumis? Ką gi, jis dabar visai lenkas tapo. Patsai gimdytojas, senis Algirdas, manau, jo dabar jau nebepažintų.

JONAS iš BYCHOVO (*raitydamas ūsus*). Gali būti, kad rengiasi. Kai brolis, kuris iš jo rankos valdo Lietuvą, nepanorės karaliaus klausyti, gali visaip būti, net karas gali kilti.

DAUGAILA. Mes irgi nieko prieš neturime su jumis susiremti gavę. (Irgi raitydamas ūsus). Nuobodžiausi dabar kareiviui laikai: su lenkais kariauti negalima, su totoriais negalima, su vokiečiais irgi nebegalima. Kam gi mes kalavijus nešiojame? Tuoj moterys ims mus pajuokti.

JONAS SKARBEKAS. Tesustiprina Visagalis Dievas taiką tarp šių dviejų krikščioniškų tautų valdovų. Stiprus ir išdidus savo jėgomis bendras dviejų kraštų priešas, vokietis. Jis pražūtį gamina mūsų ir jūsų žemei.

DAUGAILA. Jis dar mūsų tėvams pražūtį gamino, ir nepražuvome iki šiol. Ar pražūsite jūs, mums tas mažai rūpi.

JONAS iš BYCHOVO. Nepražūsime ir mes. Tiesa, galingi jie, bet ir mūsų nemažas skaičius rankų, kurios, reikalui esant, gali kalaviją pakelti. Aš visuomet maniau, kad lenkai gali apsieiti be svetimos paramos ir atsilaikyti patys vieni.

JONAS SKARBEKAS. Oi, galingas vokietis. Ne tik galingas, bet ir klastingas. Jam parūpo, kad dvi šalys susibičiuliavo prieš jį, ir dabar stengiasi visais būdais mus sukiršinti. Jis ir čion atvyko nesantaikos sėti tarp brolių valdovų, kad vienas antram pagalbos rankų netiestų.

DAUGAILA. Tu klysti, lenke. Vokiečiai atvyko kunigaikščio pasveikinti. Taip bent aš manau. Kai tapome krikščionys, jie kariauti su mumis nesirengia. Jei tu manai kitaip, ką gi, perspėk valdovą.

JONAS iš BYCHOVO. Kaip jį perspėsi, kad jisai su mumis nenori kalbėti?

JONAS SKARBEKAS. Mes seniai jieškome progos tarti kunigaikščiui žodį. Man rūpi ne tiek valstybės reikalai - tai protingesniųjų, ne mano dalykas - kiek Lydos kunigaikštystės likimas.

JONAS iš BYCHOVO. Ne riteriškai pasielgė su ja kunigaikštis Skirgaila, ne riteriškai. Krikščioniui valdovui nederėtų taip elgtis su moterimi.

DAUGAILA. Hm!.. Aš ištikimas kunigaikščio tarnas, ir man nedera klausyti kalbų, kurios gali jį užgauti.

JONAS SKARBEKAS. Negerai pasielgė, brolių užgavo ir Mozūrų kunigaikštį įžeidė. Bet mūsų valdovams ne metas užgaules skaičiuoti, tik kaupti Jėgas sunkiai su vokiečiais kovai, kuri mūsų laukia.

DAUGAILA. Ką gi, kunigaikštis tuoj čia bus; pasakyk jam, ką turiu sakyti. Jis liepė man čia jo laukti - medžioti rengiamės. Jei nūnai su juo nepasimatysi, negreitai progos susilauksi, lenke.

JONAS iš BYCHOVO. Mes čia ir esame, kad su juo susitiktume. Štai Jonas Skarbekas, kaipo mokąs gražiai ir protingai kalbėti, užkalbins jį, kol aš pašauksiu vyskupą Henriką.

DAUGAILA. Kam šauksi tą jauniklį? Pats su kunigaikščiu kalbėk - tave jis geriau supras.

JONAS iš BYCHOVO. Tiesa, vyskupas jaunas ir mažai gerbia žilą plauką. Bet protas jo gilus.

DAUGAILA. Jis - karštas ir nesusivaldo kalboje. Kur reikia žodžio, jis taria dešimts. Ilga kalba visados reikalui kenkia.

SKIRGAILA (*staiga įeina greitu žingsniu. Pamatęs vienuolį, susilaiko vidury menės*). Kokia nelaimė! Kur žengiu, ten ar vokietis su kryžiumi, ar lenkas. Savo pily nerandu, kur nuo jų pasislėptau. (*Nusigręžęs į vienuolį*). Eik šalin, pope, tu mane dabar trukdai...

JONAS SKARBEEKAS (*atsistodamas*). Šviesiausiasis kunigaikšti, aš turiu...

SKIRGAILA. Eik šalin, sakau, tu man dabar nereikalingas. Neturiu laiko. Kai ateis metas, aš pašauksiu tave. Daugaila, visa paruošta?

DAUGAILA (*atsistojęs*). Taip, šviesiausiasis valdove.

SKIRGAILA. Kas šitas žmogus? (*Rodo į Joną iš Bychovo*).

JONAS iš BYCHOVO (*atsistojęs*). Lenkų riteris Jonas iš Bychovo, šviesiausiasis kunigaikšti. Vienas tavo brolio pasiuntinių. Jis laukia mūsų skubiai pargrįžtant.

SKIRGAILA (*šonu į jį nusigręždamas*). Taip, pamenu. Brolis gali palaukti. Kalbėsime kitu metu, dabar aš užimtas... (*Jonas iš Bychovo, nusilenkęs kunigaikščiui, išeina. Daugilai*). Paliepk tuojau visiems susirinkti Žemosios pilies kieme. Kai susirinks, praneši man. (*Jonui Skarbekui*). Matai, jį išėjo, o ko tu lauki?

JONAS SKARBEEKAS. Aš lieku čia ir būsiu, kol mane išklausysi, šviesiausiasis kunigaikšti.

SKIRGAILA (*nusigręžęs į jį šonu*). Šioje šaly visi turi daryti, kaip aš liepiu, ir valdovo erzinimas į gera neveda. (*Priėjęs į skobnis ir metęs iš paniūrų žvilgsnį į vienuolį*). Ar tu manai, kad čia lenkų žemė, kur karaliaus žodis - paskutinis žodis?

JONAS SKARBEEKAS. Tavęs čia visi bijo kaip ugnies, kunigaikšti, bet aš nebijau, nors tu man gresi. Ko aš bijosiu, jei šventosios Bažnyčios atstovas ir Visagalio vienintelio tikro Dievo tarnas esu? Aš juk Jo globoje.

SKIRGAILA. Lietuvoje visa galiu tik aš. Geriau neprieštarauk man, kad neapsiviltai savo Visagaliu Dievu. (*Atsisėdęs kėdėn*). Tu sakai, kad tavo Dievas vienintelis tikras Dievas. Meluoji pope. Mano tėvas ir seneliai garbino Perkūną ir kitus dievus, mano motina garbino savo gudišką dievą, kurį garbina ir senas popas Jonas. Mano kaimynas chanas turi dar savo dievą, kuriams jis meldžiasi. Kaip gi tu sakai, kad tavo dievas vienintelis tikras Dievas?

JONAS SKARBEEKAS. Kunigaikšti! Nedera taip kalbėti tam, kurį Krokuvoje krikštino patsai primas, kaip ir tavo brolių. Perkūno ir kitų dievų visai nėra. Tai piktoji dvasia tavo sielą gundo.

SKIRGAILA. Kaip nėra? Argi tu niekuomet nesi girdėjęs rūstaus Perkūno balso? (*Nusijuokęs*). O kas girdėjo nors vieną garsą iš tavo nebylių dievų?

JONAS SKARBEEKAS. Matau, kunigaikšti, kad tu vis dar esi stabmeldys ir tiki senus dievus. Vai, nusimins tavo dievobaimingo brolio širdis, kai sužinos, kad Dievo malonė tavęs dar nepasiekė. (*Iškilmingai*). Žinok, kunigaikšti, kad pikti velniai - tavo seni dievai. Dievas yra tik vienas. (*Rodydamas ranką į dangų ir žemę, o paskui mostelėjęs rankom aplinkui*). Jis sukūrė dangų ir žemę ir visa, kas yra danguje ir žemėje.

SKIRGAILA (*juokdamasis*). Tu vėl sumelavai, pope. Jeigu dievai būtų galėję patys sukurti dangų ir žemę, ir girias, ir žmones, ir žvėris, kam gi jie kovotų tarp savęs dėl jų? Aš juk nesiginčiju su savo smirdu dėl jo liesų arklių, nes turiu jų gausingas bandas ir panorėjęs galėčiau dar gausingesnes turėti.

JONAS SKARBEEKAS. Kunigaikšti! ..

SKIRGAILA (*nekantriai*). Tylėk, pope, ir nekalbėk man daugiau nieko: aš tavim netikiu. Aš suteikiau tau nūnai didelę garbę,

leidęs kalbėti su savim, bet savo kvaila kalba tu man jau įkyrėjai; dabar eik sau.

JONAS SKARBEEKAS. Ne, valdove, aš neisiu, aš kalbėsiu, kaip tavo sielos draugas ir paties Dievo pasiųstas, kuris tau gero nori. Tu - plačios šalies valdovas, tu - Jo išrinktasis, ir neturi tiesos tamsybėje klaidžioti, kai visa tauta pažino tikrąjį Dievą ir laiko apkabinusi Jo sužeistąsias kojeles...

SKIRGAILA (*nekantriai*). Tuščios kalbos. (*Atsikeldamas*). Aš patsai tapau valdovu ir nežinau, kad mane kas būtų rinkęs.

JONAS SKARBEEKAS. Karaliai ir kitų tautų valdovai - Dievo išrinktieji. Jie viešpatauja Jo malone.

SKIRGAILA (*nusijuokęs*). Blogai renka tavo dievas, jei paskyrė būti valdovais mane ir mano brolių Jogailą. Stardas doresnis už mus; gali būti, kad ir tu geresnis už mus, ir dar yra daugel kitų.

JONAS SKARBEEKAS. Nerūstink, kunigaikšti, Dievo piktžodžiavimu ir galingo brolio nepaklusnumu. Tau jo pagalba dar bus labai reikalinga. Leisk laisvai vykti Lydos kunigaikštytei, kur ji nori, ir tuo įsigysi Lenkų karalių ir Mozūrų kunigaikštį kaip draugus. Jūs gi visi trys turite vieną piktą priešą, ir kam jums dar rietis tarp savęs?

SKIRGAILA (*stovėdamas salia skobnių šonu į Skarbeką*). Tu kalbi apie vokiečius? (*Kiek pamąstęs*). Taip, jie mūsų priešai, bet ir jūs, lenkai, irgi nedraugai mums. Katrie piktesni, ateitis parodys, o dabar aš dar nežinau.

JONAS SKARBEEKAS. Mūsų tauta gera nori tavo šaliai ir pasiryžusi visuomet jai teikti pagalbos kovoje su bendrais priešais. O vokiečiai dabar tik vieno trokšta: sukiršinti šių tautų valdovus, kad jie vienas antram pagalbos neteiktų. Klausyk, kunigaikšti, savo brolio, kuris yra vyresnis ir tau vietoj tėvo. Saugokis vokiečių. Jie yra pikta sumanę prieš tave, tavo namą ir šalį.

SKIRGAILA. Tu sakai, kad vokiečiai yra pikta sumanę, o jie kalba, kad jūs, lenkai, tai esate padarę. Kas jums patikės: visi jūs esate krikščionys. (*Kiek patylėjęs*). O kaip aš pasielgsiu su Lydos kunigaikštyte, greit sužinosi. Brolis, kuriam tu praneši, bus patenkintas.

HENRIKAS MAZOVETIS (*vos tik įėjęs, nusilenkdamas prieš kunigaikštį*). Šviesiausias kunigaikšti, nors mūsų galingas karalius buvo ją paskyręs Mozūrų krašto valdovui, bet ko brolis broliui neatleidžia? Tik panorėk jam atsilyginti irgi geru už gerą.

SKIRGAILA. Dar vienas kranklys mano nelaimei! Matyti, likimas nori ir šiandien sugadinti man nuotaiką.

HENRIKAS MAZOVETIS. Aš noriu tau, valdove, sustiprinti gerą nuotaiką, ne gadinti, todėl sakau: brolis tavo, lenkų karalius, nesupyks, kad sau pasiėmė Lydos kunigaikštę. Tik būk ir tu jam geras. Jis irgi reikalauja mažo iš tavo pusės nuolaidumo. Jam nesmagu, kad jis be kraičio svetimoje šaly.

SKIRGAILA. Pas mus tikrai papratę vyrai mokėti kraitį už mergas, kurias sau ima. Argi mano brolių paėmė merga, o ne jis ją?

HENRIKAS MAZOVETIS. Jogaila mano, kad tu neturėsi nieko prieš, jei jis sau kaip kraitį išskirs iš Lietuvos žemių Voluinę ir Podolę.

SKIRGAILA (*nusijuokęs*). Jūs, lenkai, matau, sukti ir gudrūs žmonės. Norite man parduoti Lydos kunigaikštę už Voluinės ir Podolės žemes. Tik pamiršote, kad ji mano rankoje yra, todėl neturiu reikalo jums nei pigiai, nei brangiai mokėti.

HENRIKAS MAZOVETIS. O jei Jogaila to reikalauja...

SKIRGAILA. Ne Jogaila, tik jūs, lenkai, svetimų kraštų užsigėdė! Bet pranešk savo ponams, tenedrįsta mūsų judinti, jei nenori, kad negeidžiamais svečiais aplankytume jūsų žemes.

HENRIKAS MAZOVETIS. Jogaila, kaip valdovas...

SKIRGAILA (*koja patrypęs*). Tylėk, pope! Valdovas Lietuvos aš, ne brolis. Jis lenkus pamilo ir tesėdi ten! Lietuvos žemių

nei vienos pėdos negausite, lenkai. (*Ragų trimitavimas*).

HENRIKAS MAZOVĖTIS. Valdove, svarbus reikalas verčia karalių Jogailą...

SKIRGAILA. Gana kalbų! Girdi, ragai trimituoja, mane šaukia. Apie svarbius reikalus kalbėsime, kai aš panorėsiu, bet ne tu.

AISTRŲ SŪKURYS

I

Ten pat Vilniaus Augštojoje pily. Nedidelis keturkampis kambarėlis; dešinėje lova, žvėrių kailiais apklota. Skobnys ir dvi trikojės, apvalios, be atramų kėdės. Vienoje sėdi Vartenbergas, kitoje guli jo skraistė, šalmas ir kalavijas.

KELLERIS (*stovėdamas priešais, susidėjęs rankas ant krūtinės, šypsodamasis*). Matai, dievobaimingasis mano broli ir kilnūs riteri, kaip gerai gali patarnauti šventajam Ordinui gundomoji nuodėmė gražios mergelės pavidalu. Tu su visu savo dievotumu nieko nebūtai galėjęs sužinoti apie svarbius širdies dalykus šio niauraus stabmeldžių žemės valdovo.

VARTENBERGAS (*sekdamas Kelleriu ir prisitaikydamas jo nuotaikai*). Tenepastebi Viešpats Dievas ir švenčiausioji Mergelė tavo mažučio nusižengimo. Tikrai, tu patarnavai šventajam Ordinui, ir apie tavo nuopelnus aš paskubėsiu pranešti broliui grosmeisteriui ir didžiajam kapitului. (*Nusijuokęs*). Cha-cha-cha... Tik, manau, be smulkmenų.

KELLERIS. Žinau, kaip tu praneši, gudruoli. Brolis grosmeisteris ir kapitulas pastebės tik mano nuodėmes ir tavo nuopelnus. Bet - tematai tave Dievas. Aš surasiu sau kitokį, negu tu lauki, atlyginimą pas dailią mergelę. Pasižymėjimas, kurio tu jiesškai, manęs vistiek neišvengs.

VARTENBERGAS (*rimtai, nepatenkintas*). Kur Ordino balsas reikalauja, aš moku užmiršti save ir savo nuopelnus, o pasižymėjimų visai neįjieskau. Tai gerai žino brolis grosmeisteris.

KELLERIS. Tebūna tiesa tavo kalboje, kilnūs riteri. (*Nusijuokęs*). Cha-cha-cha!.. Aš nepavydus. Būdamas augštos kilmės, pasieksiu tiesiu keliu, ko tu nesugebi pasiekti su visų savo gudrybių pagalba.

VARTENBERGAS (*atsikėlęs*). Kitu metu aš kitaip mokėtau atsakyti į tavo juokus, kilnūs brolai. Vartenbergų giminės riterių kalavijas visuomet stovėjo jų garbės sargyboje, ir pasižymėjimo sau jieskojom ir jieskom tik kovos lauke. Kas kitaip kalba, loja kaip šuo, pasakytau aš. (*Atsisėsdamas*). Bet dabar Ordino labas reikalauja, kad tarp mūsų būtų taika.

KELLERIS. Tebūna tarp mūsų taika, kaip tu sakai. Žinok, kad aš rietis nemėgstu. Aš nepiktas ir kalbu, ką manau. (*Ima nuo kėdės Vartenbergo skraistę, šalną ir kalaviją, deda juos ant skobnių; o patsai sėdasi kėdėn*). Tepatenkina tave kapitulo brolių pagyrimas ir grosmeisterio padėka. Man pakaks to, ką aš iš gražiosios mergelės gausiu.

VARTENBERGAS (*po nemalonaus tylėjimo*). Jei pasiseks įvykinti, ką sumanėm, sukiršinsime lenkus ir lietuvius, o tas bus Ordinui naudinga. Lengvai tuomet galėsime pasiekti tikslą, dėl kurio čia mudu esame atvykę.

KELLERIS. Aš nemėgstu nepasisekimų. Ką nutariau, įvykinsiu.

VARTENBERGAS. Lydos kunigaikštystė liks amžinai mums, kryžiuočiams, palanki, kad laisvę jai grąžinsim; dėkingas Mozūrų kunigaikštis taps irgi mūsų draugu.

KELLERIS (*nusijuokęs*). Lydos kunigaikštystė ne tik dėl to bus mums palanki. Aš pasistengsiu tam kitas surasti priežastis, jei tik ji tokia graži, kaip sakoma. Ar verta bus Mozūrų kunigaikščiui būti dėkingam, aš nežinau. (*Nusijuokęs*). Cha-cha-cha!.. Manau, grietinė teks man, jam pakaks graibstyti rūgusis pienas.

VARTENBERGAS. Paslaptis, su kurios pagalba laikome savo rankoje valdovus, visuomet naudinga. (Juokdamasis). Bet ar ne per daug tik savim pasitiki, gudrusis broli?..

KELLERIS. Nėra tokios moters, kuri, man panorėjus, nebūtų mano.

VARTENBERGAS (*atsikėlęs vaikščioja po kambarį, trindamas delnus, patenkintas*). Sutvarkysim Ordino labui šį reikalą su šventosios Mergelės pagalba, sutvarkysime! Tik saugokis, broli, neatsargaus atvirumo.

KELLERIS. Mano uždavinys - narvas atidaryti ir išvilioti paukštytę, o kas toliau, tedaro kiti: tu, grosmeisteris, kapitulas ar kas kitas. Aš moku veidmainiauti tik su moterimis ir vien meilės dalykuose.

VARTENBERGAS. Reikia visa mokėti, ko švento Ordino labas reikalauja. (*Sėsdamas vėl*). Meilės kelias čia slidus ir pavojingas; jis reikalauja daug gudrumo, neužmiršk to, riteri. (*Tvirtai*). Taigi būk gudrus, kilnūs broli Kelleri. Užgauti neatsargiu žingsniu, jau dabar neapykantos kupini, spėjami draugai virs mums nepermaldomais priešais. Vėlgi paukštytę gali nepanorėti skristi iš narvo.

KELLERIS. Kur nepanorės! Tepasimatysiu tik su ja, išskris paukštytę iš narvo, ir dar kaip! Juk jame nelinksma gyventi, o ateitis vilioja laisve, jaunystės džiaugsmiais, meile... Kurios moters širdis nepasiduos tokiai pagundai?!

VARTENBERGAS. Veik, kilnūs riteri, Dievo ir šventojo Ordino labui ir būk atsargus. Čia ne lengvabūdė mergelė rūpi, bet susipynęs tautų likimas. Šioje gi prakeiktoje pily sienos gali matyti ir girdėti. Čia žmonės piktesni už žvėris, ir jokios teisės negelbės mūsų nuo įžeidimo, o gal ir nuo pražūties. (*Pasikeldamas*). Tepadeda tau Visagalis Dievas ir švenčiausioji Mergelė Marija, mūsų galingoji globėja.

KELLERIS (*šypsodamasis*). Tu pasimelsk, dievobaimingasis broli ir kilnūs riteri. Teisingo malda juk daugel sveria pas Dievą. (*Nusijuokęs*). O aš tuo laiku pasimelsiu grakščiai kievietei: ji juk sargas mūsų paukštytės. Eik dabar, kilnūs broli: aš girdžiu jos žingsnius. (*Nusišypsojęs*). Nekliudyk man gerą darbą atlikti. (*Paduoda Vartenbergui skraistę ir šalną. Kai tasai išeina, grįžta į skobnis ir atsistoja; kuriam laikui praslinkus, įeina Oligė. Ji sustoja duryse ir, lyg svyruodama, ar žengti pirmyn ar ne, dairosi į vidų, laikydamasi dešiniąja durų rankelės*). Aš čia, mano balandėle. Aš tavęs jau seniai laikiu. (*Eina su ištiestom rankom*).

OLIGĖ (*puldama jam ant krūtinės*). Mielasis mano! (*Kelleris apkabina ją ir, prispaudęs prie krūtinės, bučiuoja*). Aš negalėjau anksčiau. Aš bijojau, kad nepastebėtų kas. (*Prisidėjusi pirštą prie lūpų, klausosi*).

KELLERIS. Būk rami, mano mieloji, čia niekas neužeis. (*Veda į lovą, kur sėdasi, ir sodina ją ant kelių*). Tu ilgam atėjai? Kaip praeitą vakarą, visą naktį liksi... Tiesa?..

OLIGĖ. Negaliu, mielas. Aš tik neilgam laikui. Bijau!.. Pastebės, apkalbės...

KELLERIS (*glamonėdamas ją*). Aš tavęs neatleisiu dabar. Kaip praeitą naktį liksi, gerai? (*Žiūri jai į akis*).

OLIGĖ (*atstumdama jo ranką*). Negniaužk taip krūtų: man skaudu. (*Nušokus nuo kelių, sėdasi šalia; imdama ji už rankų*). Negaliu nūnai, brangusis berneli! Aš tik valandėlei. Nekalbėk, tylėk!.. (*Uždengia jam delnu burną*). Ryt, ryt visą naktį aš tavo. Nūnai aš turiu kunigaikštytei tarnauti. Jos prieškambarį nūnai turiu budėti. Tik ryt vakarą būsiu laisva.

KELLERIS (*suėmęs jos abi rankas, savo delnuose gniauždamas, žiūri jai į akis*). Tu mane rytoj įleisi kunigaikštytės kambarin. Gerai?.. (*Glaudžia jos ranką į savo krūtinę*).

OLIGĖ (*nustebusi*). Kunigaikštytės kambarin? Ko tau ten reikia?

KELLERIS. Aš turiu pamatyti kunigaikštytę. Man labai svarbu!.. (*Bučiuoja ją*). Mano balandėle!

OLIGĖ (*atsitraukdama, bet palikdama savo rankas jo delnuose*). Kam tau jos reikia? Tu nenumanai, kokis kiltų pavojus tau, jai ir man, kunigaikščiui sužinėjus.

KELLERIS (*paleidęs jos rankas*). Tavo dalykas saugotis, o manim nesirūpink. Aš tam juk kalaviją nešioju, kad pavojaus nesibaidytai.

OLIGĖ. Tavo kalavijas negelbės nei tau, nei mums, berneli. Tu dar nepažįsti mūsų valdovo. (*Uždengia delnais veidą*). Vai, jei

jis sužinotų! Gyvą žemėn lieptų pakasti...

KELLERIS. Turi pasistengti, kad jis nieko nesužinotų. (*Paėmęs ją vėl už rankų ir nusilenkęs žiuri jai į akis*). Užkerėk jį savo gražiom akutėm, ir jis nieko nepanorės žinoti pasaulyje, kaip dabar aš.

OLIGĖ (*lyg nusigandusi*). Jį? Temyli mane Dievas ir saugo nuo jo meilės. (*Žegnojasi*). Nelaiminga būtų toji mergelė, į kurią jis atkreiptų savo dėmesį. Geriau mirti, nekaip jam patikti. Vėlgi aš tave pamilau, tave vieną, berneli!..

KELLERIS. Užkerėk jį, kaip mane užkerėjai. (*Apkabindamas ją už liemens*). Tu saldi kaip nusidėjimas. Tik panorėk, ir jį visai užmirš dėl tavęs, net savo dailiąją kunigaikštę.

OLIGĖ (*pažvelgus jam į akis*). Nejaugi tu panorėtai? (*Atsitraukdama nuo jo*). Bjaurusis, tu manęs nebemyli! (*Glausdamasi prie jo*). Mieliausiasis mano, nužudyk mane, pasmauk, kai pasibaigs tavo meilė. Aš nenoriu priklausyti kitam.

KELLERIS (*viena ranka apkabinęs ją, kita glostydamas plaukus*). Nejaugi taip mane myli? (*Oligė linktelėja galvą*). Balandėle mano! (*Glausdamas jos galvą prie savo krūtinės*). Taip mane pamilai?!

OLIGĖ (*sudėjęs rankas po veidu ir prisiglaudus į jo krūtinę*). Kaip tavęs galėjau nepamilti! Tu augštos kilmės riteris, jaunas, gražus, narsus... Tu gražiausias visų mūsų jaunuolių. O kunigaikštis? Visuomet girtas, piktas ir niaurus kaip rudens naktis. Man vis atrodo, - todėl čia taip šalta, drėgna, ūkanota, kad visi čia toki niaurūs, toki nuobodūs. (*Atsisėdusi tiesiog*). Aš vos nenumiriau ir būčiau visai numirusi, jei ne tavo meilė - taip man čia ilgu ir nuobodu! (*Suimdama jo rankas savo delnuosna*). Drauguži, paimk mane su savim, kai iš čia vyksi tėvų šalin!

KELLERIS. Tu užmiršai, pietų mergele, kad aš vienuolis, ir su moterim gyventi man uždrausta.

OLIGĖ (*apkabinusi jį už kaklo ir prisiglaudusi*). Aš būsiu tavo vergė. (*Žiūrėdama jam į akis*). Argi ne garbinga tarnauti kaip vergė tokiam narsiam riteriui kaip tu? (*Atsitraukdama*). Bet tu nebemyli manęs... Aš matau... (*Užsidengia delnais akis ir nuleidžia galvą, lyg verkdamą*).

KELLERIS (*tyliai į ją nusilenkęs*). Argi dar neįsitikinai kaip karštai aš tave myliu ir mylėti moku? Pasilik šią naktį pas mane, ir tu pamatysi, ar aš nustoju tave mylėjęs.

OLIGĖ. Aš norėčiau visuomet su tavim būti, bet žinai, kad negaliu.

KELLERIS (*apkabinęs ją meiliai*). Padaryk taip, kad aš galėčiau rytoj pasimatyti su kunigaikštyte, ir mudu išvyksime iš čia ir nebesugrįšime. Aš nugabensiu tave protėvių pilin. Šventasis tėvas Romoje panaikins mano apžadus, ir tuomet tu būsi mano viešpatė, ne vergė. Padaryk tik, kad galėčiau pasimatyti su kunigaikštyte.

OLIGĖ. Bijau aš, mielas. (*Atsitraukdama staiga*). Ne, ne, negaliu!..

KELLEBIS (*tvirtai*). Turi padaryti, kad aš to noriu. (*Vėl, meiliai ją apkabinęs, glaudžia prie krūtinės*). Juk tu myli mane? Ar ne tiesa?..

OLIGĖ. Todėl ir negaliu, kad myliu. Aš nenoriu, kad tu, mane apleidęs, kitą pamiltai. Kai iš čia išjosi, teatleidžia tau Dievas, jei duoto man žodžio netesėsi, bet dabar, šioje pily, turi vien tik manim gyventi, mane tik mylėti, man vienai priklausyti... (*Užsidengusi veidą delnais*). Arba aš gyva būti nebenoriu... (*Verkia tyliai vaitodama*).

KELLERIS (*glostydamas plaukus, nuramindamas*). Nusiramink, mieliausioji. Argi kunigaikštė panorėtų mane pamilti? Nejaugi užmiršai, kiek mūsų nekenčia šio krašto žmonės?

OLIGĖ (*per ašaras*). Aš negaliu tikėti, kad atsirastų moteris, kuri galėtų tau pasipriešinti! Tavęs nepamilti negalima! (*Šluostydama prijuoste ašaras*). Matau, kad jau esu įkyrėjusi. Aš gi prasta mergelė, ne kunigaikščių kilmės... (*Piktai, net kumštis sugniaužusi*). Uch, kaip aš josios nekenčiu dabar!.. (*Gniauždama rankas*). Kam aš tau taip greitai pasidaviau, kodėl ilgiau nesipriešinau?.. Tu mane būtai iki šiol dar tebemylėjęs.

KELLERIS. Kodėl? Kaip dažnai moterys save klausia, kodėl, bet nei viena dar nesugebėjo į tai atsakyti; bent aš nesu girdėjęs. (*Apkabinęs ją už liemens*). Patikėk manimi, ne apie meilę aš su ja kalbėsiu. Aš tave myliu, ir kitos meilės mano sielai nebereikia. Man pavesta atlikti pas ją svarbus. Ordinui reikalas, nuo kurio priklauso net mano likimas. Negaliu gi aš ją viešai aplankyti!

OLIGĖ. Pasakyk, apie ką tu rytoj su ja turi kalbėti? Tuomet aš gal pasistengsiu.

KELLERIS. Su tavim galiu kalbėti tik apie meilę. Ordino reikalai - ne moterų dalykas.

OLIGĖ (*atstumdama jo ranką nuo liemens*). O kunigaikštystė? Ar ji ne moteriškė?

KELLERIS. Ji plataus krašto valdovė... (*Itikinamai, gniauždamas jos rankas savo delnuose, o paskui pridėjęs jas prie savo veido*). Tikėk manim, aš neapleisiu tavęs, neatsižadėsiu tavo meilės dėl viso pasaulio kunigaikštyčių ar karalaičių... Bet nuo to, pamatysiu aš ją ar ne, priklauso mano ir tavo likimas. (*Paleidęs jos rankas*). Turi manęs klausyti, arba žūsi... Ne, ne tu, bet mudu, tu ir aš drauge žūsime.

OLIGĖ (*susidėjusi rankas ant kelių*). Kaip aš bijau! Tu nežinai, koks žiaurus kunigaikštis, kai jis supyksta. Sužinojęs nepasigailės nei manęs, nei tavęs.

Dieve tu mano geriausias! Kam tu man davei šitą meilę? Aš tokia buvau rami, taip laisvai gyvenau... (*Užsidėjusi rankas už galvos ir neigiamai kraipydama galvą*). Ne, ne, aš negaliu, mieliausiasis mano. Ir nebereikalauk... Aš ir tavęs bijau... Netikiu...

KELLERIS (*įsiremęs ranka į šoną, žiūri į ją*). Aš nežinojau, kad tu baili. Ar atmeni, ką tu sakei, kai aš pirmąkart tave pamačiau? Kad nieko nesibijanti, ir aš patikėjau. Ir pamilau todėl, kad patikėjau. (*Imdamas ją už rankos augščiau alkūnės*). Na, paklausyk, mieloji...

OLIGĖ (*atitraukdama ranką*). Ak, neliesk manęs! Man skaudu... Ne kunigaikščio aš bijau, jos bijau, tavęs bijau. (*Uždėjęs jam abi rankas ant pečių, meiliai*). Mielasis, mano, neik pas ją! (*Skaudžiai*). Geriau nudėk mane, išliek iki paskutinio lašo mano kraują, tik neik pas ją!..

KELLERIS (*ima jos dešinę, bučiuoja delną ir maloniai glostydamas*). Kvailute tu mano! Nejaugi tu nepasitiki manimi, mano žodžiais? Jei myli, turi pasitikėti.

OLIGĖ (*atitraukdama ranką*). Jei myliu?.. Myliu ir vis dėlto nepasitikiu... Negaliu pasitikėti, nes myliu tave... (*Skubiai pašokus iš vietos ir paėmus jo ranką*). Gerai, aš padarysiu, kad tu ją pamatysi, bet ir aš ten būsiu.

KELLERIS (*tvirtai*). Aš turiu ją vieną matyti.

OLIGĖ (*paleidęs jo ranką, rūščiai*). Melagi! Dabar aš visa suprantu... Tau įkyrėjo mano meilė, ir tu naujo malonumo sau jieškai. (*Tvirtai, atkakliai, mostikuodama rankom*). Ne, tu jos niekuomet nepamatysi.

KELLERIS (*atsistojęs, tvirtai*). Turiu pamatyti!.. (*Šiurkščiai, nutvėręs ją už rankos*). Girdi, verge...

OLIGĖ (*ištraukdama ranką*). Ak, neliesk manęs! Leisk arba imsiu šaukti!.. (*Ištrūkus, staiga išbėga iš kambario*).

KELLERIS (*kurį laiką stovi, susimąstęs*). Sujaudino mane savo meile šita mergiotė... Vargšė, kaip ji pavydi... (*Linguodamas galvą*). O vis dėlto ji padarys, kaip aš noriu.

II

Augštosios Vilniaus pilies moterų kambary. Visa, kaip penktame pirmosios dalies vaizde. Kunigaikštystė Ona Duonutė sėdi pas langą ir verpia. Oligė, liovusi verpti, atstato šalin verpstį, pasikelia ir prieina kunigaikštystę. Sugniaužtom rankom, pilnu užuojautos balsu, kalba.

OLIGĖ. Mieloji mano kunigaikštyste! Tu vis liūdi ir liūdi... Kai aš matau, kaip tu vargsti, man skauda širdį, ir verkti aš noriu. Tai

nieko, kai diena drėgna ir ūkanota; bet nūnai taip giedra, tokis tylus ir ramus vakaras, ir taip džiaugiasi širdis, ir aš taip trokštu, taip trokštu, kad ir tu būtai laiminga, ir kad visiems būtų gera. (*Ištiesus rankas, su ilgesiu*). Vai, kad aš žinotau, kaip galima būtų tai pasiekti?!

ONA DUONUTĖ. Tu man negali pagelbėti (*pažvelgus į ją*), ir nereikia. Tie, kurie gali, nepanorėjo... (*Nusišypsojusi*). Nepaisyk mano liūdesio, mergele, kol esi jauna ir laiminga, neturi nei rūpesčių, nei vargo žinai.

OLIGĖ (*mostikuodama abiem rankom, lyg norėdama nuvyti kimbantį varmą*). Vai, mieloji kunigaikštyte, kad tu žinotai mano nelaimę, nepasakytai, kad aš neturiu rūpesčių. (*Kraipydama galvą*). Bet dieną aš nenoriu apie tai galvoti. Tik nakčia... (*Nusiminus*). Vai, kad tos nakties niekuomet nebebūtų!..

ONA DUONUTĖ (*nustojus verpti*). Ir aš norėtau visa užmiršti, tik negaliu. Veltui maldauju Dievą.

OLIGĖ (*sėdasi šalia jos ant suolo, draugiškai*). Tu daugel turi draugų, mieloji kunigaikštyte. Ir galingų draugų... Aš gerai žinau. Nejaugi jie panorėję nesuteiktų tau pagalbos?

ONA DUONUTĖ. Draugai gali padėti tik mažoje nelaimėj, bet sunkioje - ne. Ir aš jų nekaltinu, kad mane apleido. Gyvybė kiekvienam miela, ir aš negaliu reikalauti, kad ją dėl manęs, vargšės našlaitės, aukotų. (*Įtariamai į ją pažvelgus*). O kodėl susirūpinai tuo, kaip su manim elgiasi mano draugai?

OLIGĖ (*paslaptinai, atsisėdusi arti*). Aš žinau tokį vyrą, kuris visa dėl tavęs padarytų, ko tik panorėtai. Pakanka tau tik žodis tarti. (*Ona Duonutė žiūri į ją nustebusi, lyg klausdama*). Tai šis, iš vokiečių žemės atvykęs riteris. Jis jaunas, gražus, narsus ir nieko nebijo!

ONA DUONUTĖ. Vokietis?.. (*Nustebusi*). Vokietis, sakai? (*Nusišypsojus*). Vokiečiai, mergele, didžiausi mūsų nedraugai, ir gero iš jų laukti argi galima? Visi jie klastingi žmonės, ir jų žodžiu kas gali tikėti?

OLIGĖ (*karštai*). Gal ir tiesa, kad jie klastingi, bet kiti, ne šis. Jis tikras riteris ir, žodį taręs, išlaikys, neapgaus. (*Su pasigėrėjimu*). Jis tikras sakalas!

ONA DUONUTĖ. Kodėl jam turi rūpėti mano likimas? Nei jis man draugas, nei artimas, nei pažįstmas. Iš vokiečių žemės draugu aš nepasitiktėu vistiek!..

OLIGĖ. Žmonės kalba, kad jis vieno lenkų kunigaikščio artimas draugas ir pas jį dažnai viešnagėja. Aš pati girdėjau ir kiti girdėjo, kaip jis piktinosi mūsų valdovu, kuris tave prievarta pagriebė ir laiko savo pily kaip kalinę.

ONA DUONUTĖ (*nudžiugus*). Tu sakai, jis lenkų kunigaikščio draugas? (*Oligė linktelia galvą; įtariamai*). Bet iš kur jis visa apie mane būtų sužinojęs?

OLIGĖ (*dar arčiau slinkdama*). Kiti pasakė. Juk pily tik apie tave visi kalba, visi tavęs gailisi. Kuri paslaptis, kad kunigaikštis todėl tave prievarta sulaikęs, jog manęs žmoną vesti? Sako, tasai riteris į akis mūsų valdovą peikęs! Ir tikrai, jis viską padarytų, tave gelbėtų, jei tik vienu žodeliu į jį prabilta. Ir, sako, jis to neslėpęs, ir valdovas todėl į jį žvairuoja. (*Prikniubus prie kunigaikštės, kuštomis*). Gal jis panorės su tavim pasimatyti, bet tu būk atsargi, nesutik...

ONA DUONUTĖ (*į ją pažvelgus*). Kodėl tu manai, kad jis panorės mane matyti? Ir kaip galėtų, jei mane visi, net tu pati, taip uoliai sergti?

OLIGĖ (*ūmai atsitraukdama*). Ak, nesakyk, kunigaikštyte. Jis visa gali, ko panori! Tokio kito narsaus riterio nėra nei mūsų šaly, nei kitose žemėse. (*Atsikelia, maldaujamai*). Bet tu nekalbėk su juo, nežiūrėk į jį, meldžiu tave, mieloji kunigaikštyte. Jo akys nelaimę gimdo.

ONA DUONUTĖ (*atidžiai*). Ko taip nerimauji? Ar kažką žinai? Juk aš jo nepamatysiu...

OLIGĖ. Pamatysi! Sako, visos mergelės, kurios jį mato, pamilsta ir būna nelaimingos... O tu tokia, kunigaikštyte graži, tokia skaisti...

ONA DUONUTĖ (*sujaudinta*). Tu kažką žinai? Sakyk!..

OLIGĖ (*nerimaudama*). Ne, ne! Aš nieko nežinau... Bet manau, kad ji pamatysi, turėsi pamatyti... (*Maldaujamai, sudėjus rankas*). Brangioji mano kunigaikštyte, nepyk, kad aš nesąmones kalbu... Aš šiandien tiek daug... Aš gal ir kvailysčių dar pridarysiu... (*Atsiklaupusi puola jai bučiuoti rankas*).

ONA DUONUTĖ (*atidžiai žiūrėdama į Oligę*). Aš tavęs nūnai visai nesuprantu. Kas tau atsitiko? (*Padėjus ranką jai ant galvos, į ją nusilenkusi*). Tu ji pamilai? Tiesa?.. (*Oligė slepia savo veidą ant kelių. Glostydamą galvą*). Vargšė mergelė!.. Kaip tu galėjai vokiečių pamilti?!

OLIGĖ. Neklausk, valdove!.. Aš pati nežinau... (*Pakėlusi ašarotas akis*). Ak, kokia aš nelaiminga!..

ONA DUONUTĖ. Tikrai nelaiminga. Bijau -Dievas nubaus tave, kad piktą vokiečių pamilai...

OLIGĖ. Ar aš kalta, kad mano širdis... (*Staiga atsikelia ir, rankom veidą uždengusi*). Aš eisiu... Aš eisiu... Aš negaliu...

ONA DUONUTĖ. Dievo pasibijok!.. Pamilti svetimos šalies žmogų!.. Dargi vokiečių!..

OLIGĖ. Dabar man vistiek... Žinau, kad esu jau žuvusi... (*Išbėga iš kambario*).

ONA DUONUTĖ. Vargšė mergelė!.. (*Atsiložusi į sieną, sudėjus rankas ant kelių, primerkusi akis, lyg svajodama, sėdi nejudėdama kurį laiką. Duryse pasirodo Kelleris. Stovi, kalavijų pasirėmęs, kol kunigaikštytė jį pastebi. Kellerį pamačiusi atsistoja*). Kas esi? Kaip čion patekai?

KELLERIS (*tvirtu balsu*). Aš tavo draugas, o kaip čion patekau, nesvarbu. Aš čia stoviu, kad tau laisvę sugrąžintau.

ONA DUONUTĖ. Iš kur žinai, kad aš laisvės reikalauju?

KELLERIS. Širdis, kuri myli, šviesos ir saulės trokšta, o jų čia nėra. Širdis, kuri myli, veržiasi, kur laisvė, kur erdvė, - į laisvę ji veržiasi.

ONA DUONUTĖ. Aš nesuprantu, ką tu kalbi. Kas tau davė tiesos įsiveržti šian kambarin ir taip man kalbėti?

KELLERIS. Aš numačiau šį klausimą, pas tave eidamas. Aš maniau, kad teks man taip atsakyti tau: draugo jausmas tam, kurį tu myli. Bet aš taip maniau, kol tavęs nebuvau matęs. Dabar aš nebenoriu veidmainiauti, ir todėl tiek tik pasakysiu tau: neatstumk mano pagalbos! Žinok, laimė priklauso tam, kuris drąsiai jos siekia, kur ir kaip galėdamas. Neįžeisk manęs nepasitikėjimu, skaisčioji mergele! Aš, gaudamas garbingą riterio vardą, esu pasižadėjęs ginti šventą mergelių skaistybę, užtarti silpnuosius ir skriaudžiamuosius. Tiesa, aš tuo pažadus dažnai užmirštu, dažniau nekaip riterio garbė reikalauja, bet dabar tavo skaistus veidelis man juos vėl priminė. Argi gali atsirasti krikščioniškoj šaly riteris, kuris, tavo dangišką grožį išvydęs, nebūtų sujaudintas ir drįstų nors vieną nepadorią mintį apie tave pagaltoti! Ne riterio garbingo vardo tokis vertas būtų, tik bedievio, stabmeldžio, niekinamo šunies!..

ONA DUONUTĖ (*tyliai, nuleidusi galvą*). Aš labai norėčiau tikėti tavo žodžiais, riteri. Bet kas aš esu, kad mano likimas būtų galėjęs tave sugriaudinti?

KELLERIS. O skaisčioji mergele, argi aš nesu girdėjęs, kokia tave ištiko nelaimė, ar aš nežinau, kaip tu kankiniesi? Ar širdis mano būtų iš akmens, kad, matydamas tavo skaistų grožį, nebūčiau sujaudintas? (*Pakėlęs akis augštin*). Kokia laimė pasijusti tavo užtarėjui! Už vieną tokios laimės akimirksnį aš pasiryžęs tūkstančius kartų aukoti pavojui savo gyvybę. (*Išdidžiai*). Tark tik žodį, vieną žodį - ir siekiu tau protėvių kalavijų, aš atliksiu visa, kas galima ir ko negalima.

ONA DUONUTĖ. Aš daug esu pikto girdėjusi apie jus, riterius kryžiuočius, kad galėčiau neabejodama tavo žodžiais patikėti, nors labai trokštu pagalbos. Žmonės kalba, kad esate apgaulingi ir, be pikto tikslų, nieko nedarote.

KELLERIS (*kurį laiką tyli, nuleidęs galvą, lyg mąstydamas. Pakėlęs galvą*). Tu gerai darai, kad mumis netiki. Aš pats

ėjau pas tavo klastingų minčių vedamas, bet tavo žydrosios akys išgydė mano sielą, ir dabar aš tyras prieš tavo stoviu. Išganytojo kančia siekiu tau, kad tiesą kalba mano lūpos, ir nebėra melo mano žodžiuose.

ONA DUONUTĖ. Ar aš galiu tavim patikėti? (*Žengdama arčiau*). Aš silpna ir gyvenimo nepatyrusi mergelė. Tebūna tau gėda, jei tik pajuokti manęs čion atėjai.

KELLERIS. Daugel nuodėmių slegia mano sąžinę, daug pikto esu daręs žmonėms, ne todėl, kad patsai piktas esu, bet kad lengvabūdiškai klausiau piktų žmonių balso. Bet dabar mano siela praregėjo, ir aš ėmiau nekęsti savo lengvo būdo ir tų, kurie mane į pagundą vedė. Ėjau pas tavo su nedorais tikslais, bet dabar, štai, stoviu čia kaip prieš Dievą, ir sakau tau: patikėk manim ir ramiai pasiduok mano globai. Kitais netikėk, bet manim tikėk. (*Pridėjęs vieną ranką, kurioj laiko kalaviją, prie krūtinės, kitą gi ištiesęs ir žengdamas žingsnį priekin*). Mano motinos išganymu siekiu tau, kad išgelbėsiu tave iš čia ir laisvę tau grąžinsiu.

ONA DUONUTĖ. Nenoriu tavęs įžeisti, kilnūs riteri, bet man baisu pasitikėti nežinomui žmogui.

KELLERIS. Tau nėra kito išėjimo, jei turi drąsos gyventi, kaip nori. Aš tau esu pasakęs, kadėjau pas tavo klastingų tikslų vedamas, bet ir jie tau siūlė geresnį likimą, nekaip tasai, kuris tavęs čia laukia. Bet tuomet buvau dar lengvabūdis žmogus, dabar gi nebe tas. Toji valandėlė, kad pažvelgiau į tavo skaisčias, žydras ir liūdnas akis, mane kitu pavertė, ir dabar tikro nepasigailėtau brolio, jeigu jis pikta sumanytų prieš tave. (*Tyliai, švelniu balsu*). Tu, kaip Dievo angelas, tyliom akutėm, dangišku savo grožiu privertei mano sielą patikėti, mano širdį suliepsnoti tyra kaip dangaus rasa meile. Ji nepanaši į tą, kurią iki šiol buvau jūtęs kitoms mergelėms. Aš galiu tave tik gerbti, kaip gerbiu pasauliui Išganyką Pagimdžiusiąją. Aš mirsiu dėl tavęs, bet ir mintimi tavęs nepaliesiu, nepanorėsiu tavęs. Nuo šios valandos aš ėmiau neapkęsti visų tų moterų, kurios kada nors mano buvo. (*Prispaudęs kairiąją ranką prie krūtinės*). Tikėk manim, aš noriu būti vien tavo draugas ir brolis. Visa atliksiu, ką liepsi, net jei panorėsi, kad aš nugabentau tave tam, kurį tu myli.

ONA DUONUTĖ (*sujaudinta jo kalba*). Prisiek man, kilnūs riteri, kad nėra apgaulės tavo žodžiuose.

KELLERIS. Siekiu švento Jurgio jietimi, kad aš kalbu, ką manau ir juntų. Aš tau prisiekiau priesaika, kurios nedrįs sulaužyti nei vienas tų, kur aukso pentinus ir riterio juostą dėvi. (*Prispaudęs kalaviją abiem rankom prie krūtinės*). Pasakyk man, kas tavo draugai, ir aš duosiu jiems žinoti, kai tu būsi laisva, kad jie galėtų tave lydėti, kur panorėsi. Jei tu vis dar nepatiki manimi, jais pasitikėsi. Pamanyk tik tai, kokis tavęs laukia likimas? (*Švelniai, tyliu balsu*). Tu - trapi gėlė. Tau kaip gėlei reikia saulės ir šilumos, ir tu suvysi šioje niaurioje pastogėje. Tu, kuriai kojas bučiuoti man būtų didžiausia laimė, turėsi jaukinti girtus niaurus stabmeldžio lėbavimus! (*Tvirtai, kalavijų į žemę stuktelėjęs*). Ne, šito niekuomet nebebus.

ONA DUONUTĖ. Aš meldžiu dieną ir naktį švenčiausiąją Mergelę, visų našlaičių globėją, kad tai neištiktų manęs.

KELLERIS. Jei tu nenori manim patikėti ir sekti mano patarimu, aš kitaip tave gelbėsiu: aš nukausiu šios stabmeldžių šalies žiaurų valdovą, ir tėtisia mane dangus ir žemė. Tebūna taip!..

ONA DUONUTĖ. Nedaryk to, kilnūs riteri. Tikiu ir noriu tavim tikėti. Tebūna tau švenčiausiosios Mergelės malonė, kad manęs našlaitės esi pasigailėjęs. Štai tau mano žiedas. Tie, kurie buvo mano tėvo draugai, tau suteiks reikalingos pagalbos, kai jį pamatys tavo rankose. (*Nuima nuo piršto žiedą ir duoda Kelleriui*).

KELLERIS (*prieina arčiau ir atsiklaupdamas ima žiedą*). Dėkui. O kunigaikštyte! Aš negeras žmogus, galįs daugel pikto padaryti, bet tau nepadarysiu! Tik meldžiu tave, negundyk manęs nepasitikėjimu. (*Klūpodamas mauna sau žiedą ant piršto*).

ONA DUONUTĖ (*paduodama jam ranką*). Prisiek man dabar, kad manęs neapleisi ir dar didesnėn nepaskandinsi nelaimėn.

KELLERIS. Mano sielos išganymu siekiu tau. (*Bučiuoja jai ranką, paskui suknelės kraštą, pasikelia ir išeina; kunigaikštytė kurį laiką stovi susimąsčiusi, paskui irgi išeina*).

OLIGĖ (*jeina, nusiminusi, sumišusi*). Štai ką aš išgirdau? Dieve tu mano, kaipgi tai!.. (*Visai sumišusi*). O aš gi, aš gi kaip?.. Nejaugi užleisiu? Praėjo šalimi ir net nedirstelėjo į mane... (*Piktai*). Ne, niekuomet! Pati žūsiu - ir tegul - bet neužleisiu jai. (*Garsiai, sudaužus kumščiu į kumštį*). Ne, neužleisiu!..

III

Didžioji Augštosios pilies menė. Visa, kaip antrame pirmosios dalies vaizde. Skubiai įeina Skirgaila ir artimi jam bajorai. Jis įpykęs. Visi su medžionės įrankiais; matyti, vos tik grįžę iš medžioklės.

DAUGAILA (*vos paspėdamas paskui kunigaikštį*). Dabar tu patsai įsitikinei, kad aš tau tiesą kalbėjau. Ne veltui čionai atvyko vokiečiai ir lenkai vienu metu. Jie iš anksto buvo susitarę, pikta sumanę prieš tave ir Lietuvą.

SKIRGAILA (*žingsniuodamas*). Aš žinau, ko jie atvyko, ir tau kol kas nereikia žinoti. (*Sustojęs, padėjęs dešinę po kairės pažastimi*). Seniai praslinko tie laikai, kada lenkas draugavo su vokiečiu.

DAUGAILA (*atsirėmęs į skobnis kairiąja, ranka, žiuri iš paniūrų į Skirgailą*). Patsai tardei tuos žmones, ir jie tau prisipažino. Ar jų žodžiais netiki? Kam tada liepei juos pakarti?

SKIRGAILA (*žvilgtelėjęs į jį, stovėdamas šonu į Daugailą*). Aš žinau, ką žinau. Tu tylėk ir nesiklausk. Aš čia valdovas, ne tu. (*Nuleidęs galvą žemyn*). Mes esame čia ir tuoj visa sužinosim. (*Pakėlęs galvą ir kreipdamasis į palydus*). Pašaukit čion vokiečius! (*Keli palydai išeina*).

BUTRIMAS (*išeidamas į vidurį*). Manau, kad podraug reikėtų pašaukti ir ištirti lenkai, ypač jų popas, kuris seniau už kitus yra čion atvykęs. Jis dažnai lanko kunigaikštystę ir visa turi žinoti. Daugaila turi tiesą, įtardamas jį.

DAUGAILA. Gudrus begėdis tasai popas! Jis kaip lapė moka sumesti savo pėdas. (*Kareiviams, kurie prie durų stovi*). Atveskit ir lenkus čionai.

STARDAS (*iš kampo*). Ir ką jūs sumanėt? Ar esate užmiršę, kad jie mūsų svečiai ir svetimų tautų pasiuntiniai? Didžiausia ištiktų gėda jus ir visą šalį, jei nors vienas plaukas nukristų jiems nuo galvos per jūsų kaltę. (*Išeidamas vidurin*). Dievai skaudžiai baudžia tuos, kurie, niekindami svečius, nusideda viešnagystei!

SKIRGAILA. Žinokis, vaidila, su savo dainomis ir į mūsų darbus nesikišk. (*Eidamas į skobnis*). Nekalbėk man apie dievus: jie neteko jau galios ir nesugeba nei keršyti, nei bausti.

STARDAS (*iškilmingai, rankas pakėlęs augštin*). Valdove, dievai dar galingi!

SKIRGAILA (*atsisėsdamas*). Kodėlgi vokiečių dar nėra? Ar jie nori mano kantrybę bandyti ?!. (*Kaikurie palydų skuba per duris, kad pagreitintų vokiečių atvykimą. Skirgaila, pasirėmęs ranka, ramiai sėdi. Tuoj atvyksta Vartenbergas ir Kelleris. Abu galvos linktelėjimu sveikina valdovą; Vartenbergas žemai nusilenkia, Kelleris vos linktelėja galvą*). Pasakykite man, vokiečiai, koku reikalu esate čion atvykę? (*Nekantriai barbina pirštais į skobnis*). Aš laikiu atsakymo...

VARTENBERGAS (*žemai nulenkdamas galvą*). Argi aikštusis kunigaikštis dar nežina? Aš juk jau esu turėjęs garbę švenčiausios Mergelės Marijos Ordino vardu pasiūlyti tau pagalbą ir tarpininkavimą pas šventą tėvą ir Romos ciesorių, jei panorėtai pakeisti kunigaikščio kepurę karaliaus vainiku, kurs tau labiau derėtų. Šventasis Ordinas mūsų lūpomis reiškė tau draugiškus jausmus, pritarimą visiems tavo sumanymams ir siūlė sąjungą, jei tavo siekimai jos reikalautų.

SKIRGAILA. Tu man tai sakei, bet jūsų darbai ką kita kalba. (*Piktai*). Kas suteikė jums teisę kištis į mano šeimos dalykus?

KELLERIS (*išdidžiai*). Už savo pasielgimą atsakysime tik prieš tuos, kurie mus čion yra pasiuntę.

SKIRGAILA (*pasikeldamas, piktai*). Ne, tu man atsakysi, vokieiti, arba mano budeliui!..

VARTENBERGAS. Šviesiausiasis kunigaikšti, tu užmiršti, kad mudu esame galingojo Ordino pasiuntiniai, jei su mumis taip kalbi. Šventasis Ordinas nepakęs, kad taip niekintų jų garbės atstovus. Jei negerai kuo pasielgėm tavo akyse, gali pasiskųsti broliui grosmeisteriui ar Ordino kapitului. Jie mus nubaus, jei paaiškės, kad tavo skundas teisingas.

SKIRGAILA. Vilkui pasiskūsti jo vaikais! Ne, Lietuvos valdovas pats teisia tuos, kurie jam prasikalto, ir kitų teisėjų nereikia. (*Kreipdamasis į palydus*). Pašaukite sargybą. (*Nusigręžia*).

VARTENBERGAS. Esame pasiuntiniai, kurių neliečiamybės teisę saugoja visos krikščioniškosios tautos ir net stabmeldiškos! (*Išdidžiai*). Tesužino visas pasaulis apie tavo pasielgimą, ir tekrinta gėda jums ir visai jūsų tautai.

SKIRGAILA (*nusigręžęs*). Jūs nusikaltėliai esate, ne pasiuntiniai.

VARTENBERGAS. Mūsų galingasis Ordinas mokės tinkamai palaikyti savo pasiuntinių garbę. Nelaiminga toji šalis, toji tauta ir tie josios valdovai, kuriuos jis patrauks atsakomybėn už įžeidimą.

SKIRGAILA (*vos susilaikydamas*). Gerai, gerai, tereikalauja, ko nori, jūsų Ordinas... Bet tavęs iš mirusių, manau, nebeprikels. (*Įeina kareiviai sargybiniai. Rodydamas jiems vokiečius*). Imkite juodu. Kalėjiman!..

VARTENBERGAS (*skubiai žengdamas priekin*). Aš reikalauju, kad man būtų pasakyta, kuo sukėliau tavo rūstybę?

SKIRGAILA (*rankos mostelėjimu sulaiko sargybą, kuri atsistoja pas duris*). A, prabilai, kaip turėjai prabilti. (*Atsigręžęs į jį*). Išsyk būtai taip kalbėjęs. Katras jūsų sumanėte išvogti mano sužadėtinę? Ar judu abu?

KELLERIS (*kalaviju pasirėmęs, išdidžiai*). Aš vienas. Bet ne tavo sužadėtinę, tik vargšę našlaitę, kurią tu varu paėmei ir laikai savo pily.

SKIRGAILA (*žengęs, atsistoja priešais, sudėjęs rankas ant krūtinės, žiuri jam į akis kurį laiką*). Tu vienas?

KELLERIS (*ramiai*). Aš vienas.

SKIRGAILA. Perkūno griausmu siekiu, tu neišvengsi bausmės, jei esi kaltas. Bet norėtau tavęs pasigailėti. Ką pasakysi pasiteisinimui?

KELLERIS. Aš daug ką galėtau pasakyti, bet, siekiu šventojo Jurgio jietimi, aš nemoku ir nenoriu gintis liežuviu kaip moteris. Geriau tegina mane kalavijas.

SKIRGAILA. Atsakymas, narsiam vyrui derąs. (*Nusigręžęs ir eidamas į skobnis*). Malonėtau tokį turėti kaipo draugą, ne kaip priešą.

KELLERIS. Aš džiaugiuosiu, kad tavo priešas esu. (*Numaudamas nuo rankos pirštinę*). Aš reikalauju Dievo teismo. Teparodo Jis patsai, katras mūsų vertas Jo bausmės. (*Meta pirštinę Skirgailai po kojų*). Manau, kad čia yra riterių, kurie žino, ką tai reiškia.

DAUGAILA. Kunigaikšti, jis dvikovon šaukia. Tavo narsiųjų bajorų tarpe yra daug, kurie trokšta vokiečių kraują pralieti, tave begindami.

BUTRIMAS. Leisk man, valdove, pakelti pirštinę. Tikiuosi, jam tai nebus sveikaton.

SKIRGAILA (*rūsčiai į juos pažvelgęs*). Tylėkite! Čia teisia kunigaikštis, ir daugiau niekas. Jo dievų teismo man nereikia. (*Sargybiniams*). Kalėjiman jį!

KELLERIS (*atstumdamas artimiausią kareivį, kuris ima jį už pažasties*). Šalin! (*Ištraukdamas kalaviją iš makštų*). Tikras riteris atiduoda savo kalaviją tik drauge su gyvybe. (*Puola prie durų. Trumpas susirėmimas su sargybiniais, kuriems padeda kunigaikščio palydai. Stardas gina Kellerį, ir tam pasiseka pasprukti per duris. Skirgaila, atsisėdęs kėdėn, ramiai žiūri*).

SKIRGAILA (*Kelleriui prasimušus*). Jūs daugel, o jis tik vienas buvo ir paspruko.

DAUGAILA (*maudamas peilį makštysna*). Jo laimė, kad buvome be kalavijų. Bet nepaspruks. Pas pilies vartus jį sulaikys

sargyba.

SKIRGAILA (*pamatęs, kad Stardas sužeistas į ranką, širdingai*). Ir tave jis sužeidė, nelaimingasis mano vaidila?

STARDAS (*spausdamas sužeistą delną kita ranka*). Pralieti kraujas kovoje su priešu nemaža laimė, kuri dabar retai pasitaiko. Bet sunku man ir skaudu, kad aš kraują praliečiau, vokiečių gindamas nuo savųjų. (*Kunigaikštis, pažvelgęs į jį ilgą žvilgsniu, nieko neatsako; Stardas pasišalina*).

SKIRGAILA (*atsistojęs*). Pašaukite čionai kunigaikštytę. (*Vartenbergui*). O tu, vokieči, vyk laisvai pas savo grosmeisterį ir apsakyk jam, kaip nori, ką esi čia matęs. Pasakyk jam, tesiunčia man dorus žmones, jei nori, kad jo draugas būčiau, o ne tokius, kurie mano namuose duoną valgo ir prieš mane pikta rengia.

VARTENBERGAS. Ordino garbe siekiu, kad nei aš, nei grosmeisteris, nei Ordinas nesame kalti dėl lengvabūdžio jaunuolio pasielgimo. Skaudi nusikaltusiam bausmė, įžeidžiusiam viešnagystės pareigą, patenkins tavo rūstybę. Bet patsai tu jo neliesk, šviesiausias kunigaikšti, jei nori, kad Ordinas būtų tavo draugas, ir taika tarp mūsų gyventų. Mes užmiršim liūdną nesusipratimą, kurio priežastimi buvo neprotingas jaunuolio sumanymas. Bet Ordino riterius baudžia tik patsai Ordinas!

SKIRGAILA (*iš paniūrų į jį pažvelgęs*). Tau sakau, vokieči: eik, ir tu eik šalin! Pasakei man, ką turėjai pasakyti. Eik dabar ir iš mano pilies jok. (*Stardui*). Tu, vaidila, prižiūrėk, kad jis tuojau išjotų, kol jam dar niekas pikta nėra padaręs. Girdi?

STARDAS. Girdžiu, valdove. (*Vartenbergas, nusilenkęs kunigaikščiui, išeina, Stardo lydimas*).

BUTRIMAS (*skubiai įeidamas*). Valdove, vokiečis pabėgo, ir prie vartų jo nesulaikė, kadangi jis tavo žirgu jojo.

SKIRGAILA (*nustebęs*). Mano žirgu? (*Griebęs Butrimą už krūtų*). Kas jam drįso mano žirgą duoti?

BUTRIMAS. Mes čia įėjome, nusėdę nuo žirgų, kuriuos prieangy palikom. Vokiečis suskubo tavo žirgan sėsti pirmiau, negu jam galėjo sukliudyti, ir paspruko. Vartų sargyba pažino tavo žirgą ir manė, kad tai tu joji.

SKIRGAILA (*nusigręždamas į Daugailą*). Dievai gelbsti narsiam vyrui. Aš džiaugiuos, kad jisai paspruko. Jis narsus kareivis ir drąsus vyras.

BUTRIMAS. Narsus žmogus, nėra ko kalbėti. Nepanašus į tą kitą vokiečių, kuris labiau atrodo lapė, negu narsus vyras.

DAUGAILA (*ramiai, sumojęs ranką*). Vistiek toli nenujos: jis nežino mūsų giriose kelių. Pasiųsim vyčius ir sulaukysim jį.

SKIRGAILA (*Daugailai*). Ištrik, kas kaltas, kad žirgo netekau, ir nubausk. (*Daugaila stabtelėja, lyg nori kažką pasakyti, bet paskui mostelėja ranka ir išeina*).

STARDAS (*grįžęs*). Valdove, vokiečis jau išvyko. Išjodamas grasino tau Ordino kerštu už jo pasiuntinių įžeidimą.

SKIRGAILA. Narsiam kareiviui nedera domėtis bailaus vyro grasinimais, ir tau neverta kartoti jo žodžių. (*Butrimui*). Pasiųsk greičiau vyčius, ir be vokiečio kad man nedrįstų grįžti.

BUTRIMAS. Pasistengsiu sugauti ir manau, kad neilgai užtruksime. (*Išeina, su juo keli palydai*).

SKIRGAILA (*Stardui*). Jam pasiseks pasprukti, ir vyčiai jo nesuras, Starde: dievai remia narsų kareivį. Nors vokiečis negerbia jų, bet jis atviras vyras, ir jo širdis baimės nežino.

STARDAS. Jei vyčiai nesuseks, badu žus girioje ar žvėrių sudraskytas. (*Ieina kunigaikštytė, kelių mergaičių lydima*).

SKIRGAILA (*nusigręžęs į skobnis, stovėdamas šonu į kunigaikštytę ir pažvelgęs į ją iš paniūrų*). Tu norėjai su vokiečiu bėgti iš mano pilies? (*Stardui*). Starde, ar esi girdėjęs, kad senovė būtų lietuvaite pasiryžusi bėgti iš savo tėvų krašto su vokiečiu? Ar esti tokių dainų, kur apie tai būtų pasakyta?

STARDAS. Esti, valdove. Ir senovėje tai atsitikdavo. Meilė ir priešų širdis moka sujungti.

ONA DUONUTĖ (*tyliai*). Ne su vokiečiu maniau bėgti, bet išsigelbėti iš tavo prievartos. (*Balsiau, išdidžiai pakėlus galvą*). Kokią turi teisę įžeidinėti mane tu, kuris jėga paėmė ir kaip vergę mane laikai?

SKIRGAILA. Aš norėjau tave savo žmona imti, bet esi tikrai verta, kad vergė tave paliktau.

ONA DUONUTĖ. Kas tau pasakė, kad aš nepanorėsiu būti paskutinio smirdo vergė negu tavo žmona?

SKIRGAILA (*taip pat*). Gerai, gerai!.. Mes dar pamatysim. (*Atsigręžęs į duris*). Kodėl nėra dar lenkų? Greičiau atveskite čion lenkų popą.

DAUGAILA (*įeidamas*). Jis jau čia valdove.

JONAS SKARBEKAS (*išeidamas priešakin*). Aš čia, šviesusis kunigaikšti. Man buvo lemta savo akimi pamatyti nelaimingi įvykiai, kurie suteiks tavo broliui didelio nusiminimo, o mūsų bendriesiems priešams galingo įrankio šmeižti tave pasaulio akyse.

SKIRGAILA. Kas tau rūpi mano priešai ar draugai! (*Prisiartindamas į kunigaikštę*). Greičiau daryk, pope, kas reikia, pagal tavo tikybą, kad ji (*rodydamas į kunigaikštę*) mano žmona būtų.

JONAS SKARBEKAS (*sudėjęs rankas ir pakėlęs akis augštin*). Sutuoktuvių šventa paslaptis - didi paslaptis: ji visam amžiui sujungia dvi sielas; todėl ją galima atlikti tik su malda ir meilės, bet ne pykčio kupina širdim.

SKIRGAILA (*rūsčiai*). Ne tavo reikalas, kvailas pope, domėtis, kas mano širdy. Jei reikia melstis, melskis, tik greičiau.

JONAS SKARBEKAS (*taip pat*). Viešpats mūsų Dievas leidžia sutuoktuves atlikti tik tuomet, kai ir antroji pusė pareiškia tam savo sutikimą. Toji Dievo malonė turi būti visų laimei, bet ne vargui. Teišgirsiu iš kunigaikštystės lūpų, kad ir ji to nori.

ONA DUONUTĖ. Aš prievartos verčiama, kaip tu, šventasis vyre, ir nėra tam mano sutikimo.

SKIRGAILA. Šiandien judu vėl norite mano kantrybę bandyti. (*Šiurkščiai nutvėręs kunigaikštę už rankos*). Daryk, ką liepiu, pope! Čia nėra kitos valios, jei aš savo pasakiau. Girdi?!

ONA DUONUTĖ (*norėdama pasiliuosuoti*). Leisk ranką! Aš valdovo duktė, ne vergė.

JONAS SKARBEKAS (*pakėlęs į dangų akis ir sudėjęs maldingai rankas*). Aš Viešpaties Dievo ir mano karaliaus tarnas. Aš negaliu atlikti, ką draudžia Dievas, ir kas gali būti garbingam mano karaliui nemalonu.

SKIRGAILA (*suspaudęs stipriai ranką, jog kunigaikštę net surinka; kareiviui*). Įremk jietį į jo sprandą ir nudurk, jei drįs dar nors vieną prieštaravimo žodį tarti. (*Kareivis daro kaip jam įsakyta*). Na, pope, greičiau daryk, ką turi daryti: valdovas laukia.

JONAS SKARBEKAS (*atsigręžęs į kareivį*). Durk krūtinėn! Aš mirties nebijau. Bijau Dievui nusidėti ir šventąją bažnyčią užgauti.

SKIRGAILA. Drąsus esi vyras, ir tokie man patinka. Gaila, bet valdovo žodis nesikeičia. (*Kareiviui*). Nudurk jį, pašaukite popą Joną.

ONA DUONUTĖ (*nutvėrusi kareivį už jieties*). Šventasis vyre, tik veltui žūsi priešindamasis, ir tuo manęs iš prievartos neišgelbėsi.

JONAS SKARBEKAS. Gerai, aš sutuoksiu, jei tu sutinki, bet Dievas temato, kad verčiamas darau. (*Įeina Henrikas Mazovietis, Jonas iš Bychovo ir Zindramas iš Maškovicų*).

HENRIKAS MAZOVIEČS. Draudžiu tau! Dargi yra Dievas danguje, dargi yra karalius Krokuvoje, dargi aš čia, kad juodu

nuo prievartos apgintau!

SKIRGAILA. Kitas dar atsirado! (*Kitam kareiviui*). Tu ten įremk jietį ir jam į sprandą ir nudurk, jei tik mėgins man kliudyti. (*Kitas kareivis įremia jietį į sprandą Henrikui*).

ZINDRAMAS iš MAŠKOVICŲ (*ištraukęs kalaviją smogia jietį*). Šalin jietį, verge! (*Jonas iš Bychovo irgi traukia kalaviją*).

JONAS iš BYCHOVO. Kur mes esame? Kokioj šaly? Vyskupą ir karaliaus pasiuntinį!

SKIRGAILA (*sugriebęs vėl kunigaikštietės ranką*). Makštysna kalavijus! Makštysna kalavijus, lenkai! Ar mano rūsiuose supūti panorote! O, niekšai! Mano namuose man grasinti!

HENRIKAS MAZOVETIS. Tau brangiai kainuos, valdove, šis pasielgimas. Voluinės ir Podolės žemių, kurios jau mūsų rankose, neužteks dabar atlyginti padarytoms Lenkijos garbei skriaudoms.

SKIRGAILA. O, žinau, kad jūs jau sumanėt užgrobti Voluinę ir Podolę... Bet blogai apskaičiavote, lenkai: jūsų karalius ir karalienė sėdi pas mane po raktu Gardino pily ir sėdės, kaip jūs čia sėdėsite, kol išsikraustys paskutinis jūsų kareivis iš Podolės ir Voluinės pilių. (*Kreipdamasis į Joną Skarbeką*). Na, pope! Daryk, kas tau reikia daryti. (*Jonas Skarbekas persižegnoja ir žegnoja kunigaikščių porą. Rankos mostelėjimu Skirgaila įsako kareiviams nuleisti jietis. Lenkų riteriai, vienas į antrą pasižvelgdami, įmauna kalavijus makštysna ir stovi, pikta žvairuodami*).

PALŪŽUSIOS SIELOS

I

Šventaragio klony, ties pilies kalnu. Kareiviai neša sunkiai sužeistą Stardą.

STARDAS. Paguldykit mane čia. Mirdamas aš noriu girdėti šventų ažuolų šlamesį... Aš noriu saulę matyti, kol dar galiu... (*Kareiviai atsargiai stato neštuvus ant žemės*).

BUTRIMAS (*ties juo sustojęs*). Nekalbėk niekų, tu dar nemirsi. Tavo žaizdos nepavoingos; mes perrišim jas ir tave išgydysim. (*Kareiviams*). Neškite jį tiesiog pilin. (*Kareiviai ima neštuvus*).

STARDAS. Nelieskit manęs! Aš čia noriu mirti. Dievaitė Praurima jau pranešė daug šalin, kad aš vykstu, ir ten manęs laukia.

BUTRIMAS. Nekalbėk nieky. Tavo dainos kaip tik dabar mums reikalingos. Jei nori čia atsigauti, mes tuoj sustabdysim kraują ir perrišime tavo žaizdas. (*Vienam kareiviui*). Atnešk greičiau iš upės vandens. (*Kareivis skubiai bėga į upę*).

STARDAS. Palikit mane vieną ir leiskite ramiai mirti. Tai buvo paskutinė kova, kurioje galėjot Perkūno šauktis, bet nepanorėjote. Į mano silpną balsą jis neatsiliepė. (Butrimas nusilenkia, kad pamatyti žaizdas, paskiau atsiklaupia ir nori nuimti šalną). Neliesk manęs... Aš į dievus noriu... Protėvių šalin...

KAREIVIS (*skubiai pribėgdamas, uždusęs*). Jūsų malonybe, kunigaikštis reikalauja! Jis pily ir liepia skubėti.

BUTRIMAS (*atsikėlęs, šluostydamas rankas į skvernus*). Perriškite jam žaizdas ir, kai atsigaus, neškite pilin. (*Skubiai nueina drauge su kareiviu*).

STARDAS. Eikite sau visi... Man jūsų nereikia... Aš vykstu pas dievus...

JONAS SKARBEKAS (*priejo, išgirdęs Stardo žodžius*). Aš noriu, kad tu nueitai pas tikrąjį Dievą.

STARDAS (*žiūri į jį, lyg nesuprasdamas. Paskui neapykanta suraukia jam veidą*). Tai tu, lenkų pope! Ko atėjai čion? Ar kad sudrumstai mano paskutinę valandą? Aš nekenčiu tavęs... Eik šalin, apgavike, gundęs žmones melu... (*Nukreipia veidą*).

šalin).

JONAS SKARBEEKAS (*atsiklaupdamas šalia jo*). Lūpų mano dar nėra palietęs melas. Aš noriu meilės patarnavimu tau atsilyginti už neapykantą. Taip liepė gerasis mano Kristus. Jis tau visa atleis, jei tik tu pamirsi jo veidą.

STARDAS (*atsikreipęs į jį veidu*). Apie kokį atleidimą kalbi man, lenkė? Aš niekam pikto nedariau. Jei tavo dievas geras, kodėl nepaliepė jums palikti ramybėje mūsų šalį?.. Ne... Būkit prakeikti tu ir piktas tavo dievas! Duok man ramiai numirti. Už dievus noriu mirti... Senus dievus... Vykstu protėvių šalin, pas dievus, kuriuos išginėte iš šito krašto. (*Pasivertęs augštininkas, nusitvėręs rankom už krutinės*). Trošku man... Oi, trošku... Trošku... (*Miršta*).

JONAS SKARBEEKAS (*skubiai ima vandenį, kurį atnešė šalme kareivis, ir, klūpodamas šalia miršančio Stardo, pila jam ant galvos - krikštija*). O aš vis dėlto krikštiju tave, Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios vardu, ir tepasigaili mūsų Viešpats Dievas Jėzus Kristus baisaus teismo dienoje ir atleidžia man nuodėmę, kurią aš pasiimu, kad tik išgelbėtau ir amžinam gyvenimui gražintau tave, paklydusi, bet kilnioji siela! (*Žegnoja jį, paskui, pridengęs jam akis ir sudėjęs rankas ant krutinės, atsikelia ir, atiduodamas kareiviui jo šalmą*). Kas jūsų krikščionis, melskitės už jo vėl: jis mirė kaip krikščionis... Ir būkite liudytojai, kad aš jį pakrikštijau... (*Du kareiviai nusiima šalmus ir žegnoja*).

SKIRGAILA (*skubiai prieidamas drauge su Butrimu ir dar keliais palydais*). Nelaimingasis Stardas! Kur jis? (*Kareiviams*) Ko čia stovite? Neškite jį pilin! (*Sustoja ties lavonu*).

JONAS SKARBEEKAS (*iškilmingai*). Kunigaikšti, jis mirė, ir mirė kaip krikščionis!

SKIRGAILA (*nustebęs žvilgtelį į jį*). Jis mirė krikščioniu?.. Tu meluoji, pope!

JONAS SKARBEEKAS (*rodydamas kairiąją ranką lavoną*). Žiūrėk, valdove, dar nenudžiūvo ant jo veido vanduo, kuriuo aš jį pakrikštijau Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios vardu. (*Sudėjęs rankas ir pakėlęs akis augštin*). Didi Dievo malonės galybė, kunigaikšti!

SKIRGAILA (*pažvelgęs į čia esančius kareivius, abejojamai*). Ir tai tiesa?..

VIENAS KAREIVIŲ. Jis pakrikštijo velionį.

SKIRGAILA (*kiek patylėjęs, lyg susimąstęs; tuo laiku Skarbekas, pakėlęs akis augštin ir sudėjęs dievobaimingai rankas, meldžiasi*). Galingas gi tavo Dievas, pope, kad pajėgė palenkti net jį... (*Rodo į Stardo lavoną; nusigręždamas, kareiviams*). Užkaskite jį čia žemėn.

JONAS SKARBEEKAS. Kunigaikšti, jis buvo tavo draugas. Jis reikia laidoti iškilmingai, kaip tavo draugas, su egzekvijomis ir visomis maldomis, kurios atliekamos, dievobaimingus krikščionis laidojant. Temato visi, kurie jį pažino, Dievo malonės jėgą! (*Kunigaikštis tyli; arčiau prie jo prieidamas*). Ar gal tu nori jį paniekinti už tai, ką tu patsai ir tavo visi broliai esate padarę - kad yra atsižadėjęs senų klaidų?..

SKIRGAILA. Daryk su juo, ką išmanai... (*Priėjęs lavoną*). Et, Starde, Starde! Tik dėl tavęs aš tikėjau žmonėmis ir laikuriuos dar gerbiau... (*Sumojęs ranką*). Na, visa pasmaugei tu mano sieloje dabar... (*Palytėtėjęs lavoną koja*). Tu niekšas buvai, kaip ir visi kiti, ar gal aš vienas klystu...

II

Augštojoje Vilniaus pily. Viename kambarių prie krosnies sėdi Skirgaila, pečiais į duris. Šalia stovi skobnys; ant jų vyno ąsotis ir taurė. Kambarys skęsta tamsoje.

TARNAS (*jėjęs, bailiai, stovėdamas už Skirgailos pečių*). Šviesiausiasis kunigaikšti...

SKIRGAILA (*iš lėto pildamas taurę*). Eik šalin. (*Tarnas išeina; kunigaikštis, kiek atgėręs, stato taurę ant skobnių. Tarnas grįžta*).

TARNAS. Šviesiausiasis kunigaikšti, karavadas Daugaila sakosi būtinai turįs tuojau tave matyti.

SKIRGAILA (*nesijudindamas*). Eik lauk, sakau tau. (*Tingiai tiesia ranką ir, paėmęs taurę, atgeria ir stato atgal ant skobnių*).

TARNAS. Sako, kad labai svarbiu reikalu.

SKIRGAILA (*atsisėsdamas kėdėj patogiau ir atstatęs kojas arčiau ugnies*). Pasakyk, kad jam dabar svarbiausia toliau nuo manęs būti ir neperdaug man reikšti ištikimybę.

DAUGAILA (*jeidamas, duryse*). Atleisk, kunigaikšti, turiu neatidėtiną reikalą.

SKIRGAILA (*nesijudindamas*). Tik mirti neatidėtinas žmogui reikalas, nes atidėti tolimesniam laikui negali, kad ir labai norėtų. (*Pakreipęs į jį galvą*). Nūnai aš ketinu vienui vienas gerti, nes visi man įkiro. Bet, kad atėjai – sėsk, imk taurę ir gerk. (*Tarnui*). Duok karavadiui kėdę ir taurę. (*Tarnas skubiai stato kėdę arčiau skobnių ir taurę. Daugaila žnekteli kėdėn. Tarnas pila iš qsočio jam vyno*).

DAUGAILA (*ranka atstumdamas taurę salin; stumia kėdę kiton vieton, taip, kad atsisėstų priešais kunigaikščio. Atsirėmęs į skobnis*). Valdove, ne tam atėjau aš, kad su tavim vyną gertau. Rūpindamasis tavo nauda, aš čion atėjau.

SKIRGAILA (*ironiškai nusišypsojęs*). Tavo naudos atsižvelgdamas, patariu nesirūpinti perdaug mano reikalais: tai bus įskaityta tau savo metu kaip geras darbas. (*Tarnui*). Išeik. (*Tarnas išeina*). Sakyk, kokią svarbų reikalą turi?

DAUGAILA. Turiu pranešti, valdove, kad tavo priešas lenda tiesiog tau į rankas, nepasitaręs nenoriu nieko su juo daryti.

SKIRGAILA. Ar vokiečių grosmeisteris tau atnešė pažastėje savo galvą, ar Kęstučio sūnus gal pilin naktigultan prašosi: aš mįslių nemėgstu, sakyk aiškiai, apie ką kalbi.

DAUGAILA. Fryzų pirklys, tavo pily viešis, yra pikta sumanęs prieš tave.

SKIRGAILA. Na, tai pakark jį, jei tave baido jo sumanymai! Nusiraminsi tada.

DAUGAILA. Jis stengėsi įkalbėti kareivį ir didelius pinigus jam siūlė, kad, sargybą eidamas, slapta įleistų pilin vieną vokiečių riterį.

SKIRGAILA. Ir tasai kareivis patsai atėjo tau pranešti apie tokius dalykus? Kaip jam nepagailo lobio, kurio gali nustoti?

DAUGAILA (*tvirtai, pabrėždamas*). Tai buvo jo pareiga, kaip doro ir ištikimo kareivio.

SKIRGAILA. Žinau, net girtas būdamas žinau, kad taip man turėsi atsakyti. Bet vis tik parodyk man tą kareivį: jis nepasielgė, kaip elgiasi rūpestingį žmonės, ir todėl, matyti, kad kvailas. Ar jis nesupranta, kad apie pareigą žmonės galvoja tik tuomet, kai ji liečia kitus? (*Nusišypsojęs*). Juk galėjo paimti iš vokiečio pinigus ir pažado netesėti. Ar ne taip elgiasi visi? (*Daugaila tyli ir kremta ūsus*). Ar ne taip buvo pasielgta su senu Kęstutiu, dėl kurio likimo man ir dabar gėda svilina veidą, nors aš čia buvau mažiausiai kaltas? (*Daugaila, nuleidęs galvą, tyli kurį laiką*).

DAUGAILA. Tai buvo visų mūsų klaida... (*Pakėlęs galvą*). Tik čia visai kas kita, kareivis čia gerai pasielgė... Taip turėjo pasielgti.

SKIRGAILA. Manau, kad jis tikėjosi gausias iš manęs daugiau negu iš pirklio, ir todėl taip pasielgė. Bet aš jam nieko neduosiu, ir nusiminęs pasikars įsiai.

DAUGAILA (*atsisėdęs tiesiog*). Valdove, ištikimai tarnaudamas tau ir tavo protėviams, aš nesuteikiau priežasties taip mane įžeisti. Man būtų skaudu, jei mano doras kareivis sužinotų, kaip tu įtari jį.

SKIRGAILA. Ką tu kalbi, Daugaila? Kas jus mano skriausti? (*Ima taurę ir geria iki dugno; išgėręs šluosto ūsus; kiek*

patylėjęs, niauriai). Kiek aš esu girdėjęs kalbų, kad jūs visi nepakenčiat vokiečių dievo?.. Ar ne Stardas gundė pakelti ginklą ir išginti jį ir visus, kurie su juo, iš Lietuvos, o mirdamas patsai pagerbė tą dievą?

DAUGAILA. Netikiu, kad Stardas būtų tai padaręs. Sumelavo tau lenkų popas, jei tiesa, ką esu girdėjęs.

SKIRGAILA. Sumelavo, sakai? O kiti, kurie vakar kovos metu apleido mane ir, pas Vytautą perėję, privertė mane pralaimėti, ar irgi netvirtino, kad nekenčia vokiečių? O Kęstučio sūnus juk su vokiečiais išvien...

DAUGAILA. Tai trakiečiai, valdove... Jie dar nėra užmiršę, kad senas Kęstutis buvo jų valdovas.

SKIRGAILA. Taip, taip, bet seno Kęstučio sūnus vokiečių dievo ženklų papuošė savo krūtinę... Visgi dėl jų aš pralaimėjau mūši... (*Abu kurį laiką tyli, nuleidę galvas*). Kuo pasitikėti, Daugaila, kuo pasitikėti?.. (*Pakėlęs galvą*). Man sakė, kad lenkų pasiuntiniai didelės siulė dovanas Jogailos vardu mano karavadamams. Ir tau, Daugaila, ar jie nėra siulę?..

DAUGAILA. Taip, ir man yra siulę... Bet su panieka atmetė jų pasiūlymus visi...

SKIRGAILA. Tai buvo vakar... O nūnai, Daugaila, ar atmetų?.. Kas mane įtikins, kad ir nūnai visi taip pasielgtų?

DAUGAILA. Tie, kurie su tavim, ištikimi tau...

SKIRGAILA. Ištikimi... Taip, ištikimi; (*nusišypsojęs*) bet vis tik pastatyk sargybą pas lenkų duris: tenevaikščioja ir nesimato su nieku.

DAUGAILA. Gerai, valdove...

SKIRGAILA (*ima ąsotį, pila sau taurę; rodydamas į Daugailos taurę*). Gerk, Daugaila. (*Geria savo taurę iki dugno ir stato atgal. Daugaila, vos palytėjęs, atstumia vyną, niauriai žiūri priekin, barbindamas pirštais į skobnis*). Kas tasai kvailas vokiečių, kuris patsai galo sau jieško? Ko jam čia reikia?

DAUGAILA. Tai tas patsai vokiečių, dėl kurio kilo šis karas. Jo vardas, rodosi, Kelleris. Taip man sakė pirklys, kurį aš esu įkišęs į rūsį ir patsai tardžiau.

SKIRGAILA (*nustebęs, net iš vietos pašokęs*). Kelleris? (*Sėdasi vėl ir traukdamas taurę*). Nudurti mane sumanė, ar ką? (*Mėgina gerti, net matydamas, kad taurė tuščia, siekia ąsočio*).

DAUGAILA (*išimdamas iš užančio laišką*). Šis laiškas tau pasakys. Dievai man nesuteikė gudrybės suprasti žodžiams, šiuose ženkluose paslėptiems, o kitiems rodyti be tavo žinios aš nenorėjau.

SKIRGAILA (*imdamas laišką*). Kaip tu jį išgavai?

DAUGAILA. Jis kunigaikščienei skirtas. Jai perduoti buvo įteiktas tam kareiviui.

SKIRGAILA (*atiduodamas laišką atgal*). Jei laiškas ne man, bet kunigaikščienei, atiduok jai. Man jo nereikia.

DAUGAILA (*ima laišką ir slepia užantin*). Kaip nori, valdove. Aš maniau, kad tuo įtiksiu tau. (*Lyg pasiteisindamas*). Kitaip negalima buvo. (*Skirgaila vėl ima ąsotį ir pilasi vyno*). Kas man daryti su vokiečiu, jei tikrai panorės jis slapta pilin įsivogti?

SKIRGAILA (*atgėręs kiek vyno, stato taurę atgal; nuleidęs galvą kurį laiką mąsto*). Laikyti savo rankoje priešas ar draugas vistiek naudinga ir malonu. Teįleidžia jį kareivis. (*Pakėlęs galvą*). Fryzų pirklių, kai nebus reikalingas, gali pakarti. (*Nusišypsojęs*). Vėl daryk taip, kad ir tau iš to būtų naudos.

DAUGAILA. Tavo nauda, valdove, mano nauda. Apie kita aš negalvoju.

SKIRGAILA. Ir veltui. Kai mane pakeis kitas, ar neteks tau pasigailėti, kad perdaug mano nauda rūpinaisi?

DAUGAILA. Tegelbsti dievai tave ir mus!

SKIRGAILA. Nuo to meto, kai Stardas atsižadėjo senų dievų ir mirdamas naują pagerbė, aš nebetikiu nei dievais, nei žmonėmis.

DAUGAILA. Aš daugel metų jau ištikimai tau tarnauju. Galėjai pakankamai įsitikinti.

SKIRGAILA. Žinau, žinau, Daugaila. Visi taip kalba ir kalbėjo. Visi man ištikimai tarnauja. Drįstų gi kuris kitaip! Bet aš vien sau gero jieškau ir daugiau niekam.

DAUGAILA. Tu valdovu gimęs, ir tau lėmė likimas valdyti tautas ir žmones. Mes ištikimai turim tau kaipo valdovui tarnauti: to mūsų pareiga ir garbė reikalauja.

SKIRGAILA (*atsikėlęs kurį laiką vaikšto tyliai po kambarį; paskui sustojęs ties Daugaila*). Pasakyk man, Daugaila, kaip dažnai tu kalbėjai šiuos žodžius mano broliam Jogailai ir Švitrigailai?

DAUGAILA (*atsisėdęs tiesiai ir suraukęs kaktą*). Tavo žodžiai nūnai keisti, valdove. Jie įžeidžia mano žilą plauką. Jei aš tavo broliams nesu sakęs, ką tau sakau, tai tik todėl, kad jie manęs neklausė. Aš gal pasakysiu tai ir kitiems, net Kęstučio sūnui, jei tu, kunigaikšti, sumanysi pasielgti su mumis, su mūsų kraštu, kaip pasielgė tavo broliai. Mes jummyse matome savo vadus, gimtojo krašto gynėjus, o jus norite mus paversti savo audringų aistrų įrankiu. Mes jus mylėti ir gerbti norim, o jūs. niekinate mus. (*Kalaviju pasiremdamas*). Iki šiol mes tave mylėjom, kunigaikšti, nes ir tu mus mylėjai, mūsų vargus, mūsų kančias. Neleisk dabar įsigalėti savo sieloj juodoms mintims.

SKIRGAILA. Kam tiek daugel žodžių kalbi, Daugaila, lyg moteris būtai? (*Eidamas į kėdę*). Aš myliu tuos, kurie gyvena ten, miškuose ir laukuose, ir sunkiai vargsta, kaip tu visuomet man esi sakęs, bet gal todėl myliu, kad jų nepažįstu. Juk jie turi būti tokie patys, kaip aš ir tu.

DAUGAILA. Taip, jie žmonės, kaip tu ir aš. Senas esu, valdove, ir jau pažinau, kas yra žmogus ir jo karti buitis.

SKIRGAILA (*atstumia koja kėdę, vaikšto po menę, nuleidęs galvą ir rankas susidėjęs užpakalin*). Visur niekšybė, visur tik smarvė. Sliekai esame, šliužai, rupūžės!.. Nesuprantu tik vieno, Daugaila, kodėl Perkūnas netrenkia šio pasaulio, jei išgali, dulkėmis nepaverčia, kaip jis seniai jau yra nusipelnęs?

DAUGAILA (*atsikeldamas*). Jis protingesnis už mus, kunigaikšti, ir geresnis. (*Stovėdamas*). Jis kaipo stiprus vyras tik kovoje baisus, bet širdis jo skaidri ir šviesi. Būk ir tu į jį, kunigaikšti, panašus ir neniekink veltui žmonių: jie ne pikti, kaip tu manai, bet nelaimingi ir negudrūs varguose.

SKIRGAILA (*vaikščiodamas po menę*). Taip, taip, aš vienas tik piktas, aš tik žiaurus, nedoras, girtuoklis, o visi žmonės geri... Visi, išskyrus mane. Na, ką gi, gyvenkite ir džiaukitės, o aš... (*Sustojęs ties Daugaila*). Perduok, Daugaila, laišką, kam jis skirtas... Kunigaikštieniui įduok... (*Nusigręžęs, eidamas nuo jo*). Kai jis pateks į jos rankas, tu man praneši.

DAUGAILA (*atsikeldamas*). Ar tik nesumanei, kunigaikšti, mus apleisti?

SKIRGAILA. Aš dar tiek nenustojau proto... Vėlgi aš ne moteris, kad savo mintis kitam pasakotau... (*Prieina stalą, pila taurėn vyno, geria iki dugno ir sėdasi pas krosnį. Daugaila ilgai stovi vietoje, žiūrėdamas į Skirgailą, paskui eina į duris. Duryse jis vėl susilaiko ir pažvelgia į kunigaikštį, kuris nejudėdamas sėdi, galvą nuleidęs, susimąstęs, parėmęs ranka pasmakrę, alkūnę įrėmęs į klupstį; paskui nusilenkia, ima kelis pagaliukus ir vieną po kito įmeta krosnin. Ugnis labiau suliepsnoja. Daugaila grįžta, prieina kunigaikštį, pabučiuoja kakton ir išeina, nei žodžio neprataręs. Skirgaila atsigręžęs pažvelgia į jį ir vėl nejudėdamas sėdi, įsmeigęs akis į ugnį. Duryys tyliai atsiveria, ir įeina krivis Skurdulis. Jis senas, nusilpęs, visai žilas; eina į kėdę ir sėdasi. Kurį laiką abu tyli*).

SKIRGAILA (*vos pakreipęs galvą*). Tu atėjai, seni?

SKURDULIS. Taip. Tu mane šaukei, ir aš atėjau.

SKIRGAILA. O tu žinai, ko aš tave čionai pakviečiau?

SKURDULIS. Be reikalo manęs nesišaukia niekas, vaikeli. O kai pašaukia, žinau, kad esu ten reikalingas.

SKIRGAILA (*po trumpos valandėlės*). Tavo dievai, seni, mirė ar galvos neteko.

SKURDULIS (*liūdnai nusišypsojęs*). Vaikel, tai širdis tavo skausmuose dejuoja. Dievai nemiršta ir negimsta. Jie amžini, ir galia jų amžina.

SKIRGAILA. Kodėl gi tyli Perkūnas ir netrenkia tų, kurie jį apleidžia?..

SKURDULIS. Ar ne vistiek Praamžiui, kuriuo vardu jį žmonės garbina?

SKIRGAILA (*atsigręžęs į jį, nustebęs*). Krivi, ar pamišai?.. Ką tu kalbi?..

SKURDULIS. Kai vaikas tampa jaunuoliu, o jaunuolis suaugusiu vyru, jie keičia savo drabužius, į labiau pritakintus jų ūgiui ir darbui. Tauta kaip žmogus auga ir rimtėja, o jos tikėjimas dievais - tai rūbai, kuriuos ji dėvi. Mūsų tauta buvo vaikas, bet atėjo laikas tapti jaunuoliu, ir todėl ji keičia dievus. Kai surimtės ir taps suaugusiu vyru, ji apleis naująjį dievą, kaip dėl jo apleido Perkūną. Bet vistiek, kaip jį pavadins naująjį dievą, kuriuo vardu šauksis jo, gerbs visuomet tą patį, didį, paslaptinę Praamžių, kuris gyvena ne ten (*rodo į dangų*) ir ne čia, (*rodo į žemę*) ne ažuolynuose mūsų, ne naujose šventovėse, bet žmogaus sieloje.

SKIRGAILA. O nemeluoji tu, krivi? (*Atsistojęs*). Tai kam gi mes kovojom su vokiečiais ir su lenkais? Kam vieni antrus žudėm, deginom kaimus ir pilis? Kam gi mes tai darėm ir iki šiol darome? (*Vėl sėdasi*).

SKURDULIS. Nežinau, vaikel. Tai Praamžius, turi būti, taip žmogui lėmė. Aš stengiausi suprasti, bet mano senatvė pasirodė per silpna suvokti. Tik vieną tau pasakysiu, vaikeli: svarbiausias gyvenimo uždavinys - išgyventi taip amžių, kad savo darbais nenuskriaustai kitų ir nepriverstai jų kentėti. Pagaliau kiekvienas žmogus, geras ir piktas, susipranta, tik dažnai pervėlai ateina žmogui toji mintis galvon.

SKIRGAILA. Šlykštu visur, bjauru! .. (*Pasikėlęs vaikšto ten ir atgal*). Man bjauru girdėti, ką tu kalbi... Jei tiesa, ką sakai, geriau man visko netekti ir gyvenimo podraug...

SKURDULIS. Jei apleisdamas gyvenimą, nieko nenuskriausi ir nepriversi kentėti, ir gyvenimas tave vargina - apleisk jį. Tik saugokis savo skaudančios sielos kliedėjimą laikyti rimto vyro proto išvada. Žinok, kad mirtis visų nekenčiama, ir nėra jokios jėgos, kuri priverstų žmogaus sielą pamilti ją. Todėl žmonių nekenčiama ir to atmintis, kuris savo noru ją randa.

SKIRGAILA (*ilgesnį laiką vaikščioja. Sustojęs ties kriviu*). Pasakyk man, krivi, kada tu melavai, dabar ar tuomet, kai plūdai mus, kam, užmiršę senus dievus, draugaujam su vokiečiais ir lenkais?

SKURDULIS. Ten kalbėjo širdis jūsų širdims, o čia reiškia protas tavo nusiminimui. Ten aš buvau senų dievų krivis, o čia gydytojas, nes tavo siela, mano vaikeli, serga.

SKIRGAILA. Aš tavęs neprašiau mane raminti. Melagis tu kaip visi, ir todėl nėra tau nei mano pagarbos, nei pasitikėjimo tavim...

III

Augštojoje Vilniaus pily, moterų pusėje. Visa, kaip penktame pirmosios dalies vaizde. Ant suolų sėdi mergos ir verpia linus. Pas skobnis sėdi Ona Duonutė. Viena mergų šluoja molinę aslą.

I MERGA (*muša šluota*). Tai tau, tai tau, bjaurybė!

II MERGA. Ką tu ten muši?

I MERGA. Prūsoką. Ko čia atšliaužė bjaurybė!

ONA DUONUTĖ. Kam ji užmušei? Juk jis ir norėjo gyventi.

I MERGA (*šluodama sąslavas į slenkstį*). Tebūtų tupėjęs plyšy, niekas jo nebūtų lietęs. Ko lenda, kur jam nereikia?

ONA DUONUTĖ. Jis, kaip ir mes, mėgsta, kur šilčiau ir šviesiau. Tu pasinaudojai savo jėga silpniesiems nuskriausti. Vai, negerai!

II MERGA. Verta gailėtis tokios bjaurybės!

ONA DUONUTĖ. Jis nekaltas, kad tokį Dievas jį sutvėrė. Viešpats paliepė visus mylėti, gražius ir bjaurius, gerus ir piktus.

OLIGĖ. Bet mes vis dėlto mylim gražesnius jaunuolius, ir jie taipogi myli tas mūsų, kurios gražesnės.

ONA DUONUTĖ. Ką tu sakai, Olige! Ar tau ne gėda taip kalbėti?

OLIGĖ. Tu manai, valdove, kad kalbėti gėda, bet galvoti ir daryti taip nėra gėdos.

I MERGA (*susemdama sąslavas*). Oligė nūnai pikta iš pat ryto: matyti, kreiva koja atsistojo iš patalo.

II MERGA. Greičiau slenkstį užmynė, ar gal prisisapnavo su aitvaru pasibučiavusi.

OLIGĖ (*rūsčiai*). Nutilkite, kvailės! (*Kunigaikščienei*). Kodėlgi, valdove, vyrai myli tave visų mūsų labiausiai? Tu patikai Mozūrų kunigaikščiui, ir mūsų valdovas tiek pat tave pamilo, jog net per prievartą vedė, ir tas vokiečių riteris...

ONA DUONUTĖ (*atsidususi*). Ak, nekalbėk niekų, Olige! Ne iš meilės mane vedė mūsų kunigaikštis, bet iš piktumo. Mozūrų kunigaikštis ir tasai vokiečių riteris seniai jau yra pamiršę ir mane, ir tave, ir mus visas.

OLIGĖ (*piktai, atstumdamą ratelį*). Ne, neužmiršo... Žinau, kad tavęs neužmiršo, o mane pamena tik todėl, kad mano - aš esu tavo vergė, ir todėl gali mane niekinti kaip vergę...

ONA DUONUTĖ. Niekus kalbi, merga. Žiūrėk, kad netektų pasigailėti.

OLIGĖ. Neteks. Aš kalbu, nes žinau, ką kalbu. (*Trenkia piktai verpstį į sieną*).

ONA DUONUTĖ. Ką gi tu žinai? Sakyk.

OLIGĖ. Štai, imsiu ir nepasakysiu!.. Nepadarysiu... Neatiduosiu... Jis mano, kad jo vergė... Ne, štai, imsiu ir nepadarysiu, kaip jis nori... Na, tai kas, panorėsiu, imsiu ir padarysiu... Juk aš visa žinau, suprantu gerai...

II MERGA. Nekalbėk mįslėmis ir liaukis pykusi. Kalbėk žmoniškai, kad ir mes suprastume.

OLIGĖ (*paniekinamai į ją pažvelgusi*). To dar reiktų, kad ir tu suprastai. (*Kunigaikščienei*). Tik nemanyk, valdove, kad aš tau pavydžiu. (*Krūptelėjusi pečiais*). Nei kiek.

ONA DUONUTĖ (*liovusi verpus*). Ką tu čia klieidi, merga? Aš nieko nesuprantu, bet juntų, kad tavo kalba užgauna mano garbę.

OLIGĖ. Nesupranti, valdove?.. Bet aš visa gerai suprantu! (*Ima verpstį ir stengiasi verpti; su ašaromis*). Jis mano, kad jo vergė esanti, ir su manim galįs elgtis kaip su šuniu. (Piktai, nukandusi siūlo galą). Ne, to niekuomet nebebus! Niekuomet... Girdi, valdove, -niekuomet!.. Nejaugi aš tokia nususus, kad manęs niekas nepanorėtų? (*Isirėmus į šonus rankom*). Ar jau aš už kitas mergas menkesnė, pagaliau, už tave, valdove?..

ONA DUONUTĖ (*sudėjus rankas ant kelių, nusigandusi*). Viešpats su tavim, Olige! Kas tau atsitiko? Tu mane gąsdini savo kalba. (*Ramiau, imdamasi vėl siūlo*). Keista tu nūnai, Olige, ir kalbi, lyg nesivaimėtų.

OLIGĖ (*pakilusi prieina ir kunigaikštienei pakiša laišką*). Štai, imkite! (*Eina ir sėdasi po verpsčiu*). Laimė tavo, valdove, kad aš nemoku paskaityti, kas ten parašyta.

ONA DUONUTĖ (*paskaičius laišką, atsikelia sujaudinta*). Mergaitės, palikite mane su Oligė ir eikite savo kambarin, kol pašauksiu. (*Mergos atsikėlusios išeina, smalsiai pažvelgdamos į Oligę; kunigaikštienė, priėjus ir atsistojus priešais*). Iš kur gavai šitą laišką? Kokiu būdu jis pateko tau į rankas?

OLIGĖ (*neatsigręždama, nekantriai*). Iš kur gavau? Ne iš dangaus. Ar tau ne vistiek, valdove? O nuo ko jis, tu pati sužinojai. (*Kunigaikštienė įtariamai žiūri į ją. Paskui vėl skaito laišką susijaudinusi. Oligė iš paniūrų į ją žvairuodama*). Kaip paraudo! (*Piktai, nusišypsojusi*). O tu netikėk juo, valdove: jis meluoja.

ONA DUONUTĖ (*sudėdama laišką*). Tu žinai, kas čia parašyta? Davei kam skaityti?

OLIGĖ. Aš atidaviau tau laišką, antspauduotą signetu, kurį jis ant savo piršto nešioja. Bet aš žinau, ką jis tau rašo: jis man kalbėjo tuos pačius žodžius, kuriuos dabar yra tau parašęs. (*Piktai*). Nemanyk, valdove, kad tu esi vienintelė, kuriai jis meilės žodžius sako.

ONA DUONUTĖ (*supykusi*). Kaip tu drįsti!..

OLIGĖ (*užgaunamai*). O kas?

ONA DUONUTĖ (*susilaikydama, eina į savo vietą*). Aš juk turiu priprasti čia užgaunama. Bet jeigu tavo pasielgimas sutinka su žodžiais, ir tu užmiršai mergaitės garbę, tai...

OLIGĖ. Tai kas?

ONA DUONUTĖ (*susilaikius ties rateliu ir nesėdama*). Eik lauk, eik greičiau!.. Aš nenoriu tavęs matyti. (*Ima gailiai verkti, uždengus delnais veidą ir balsu striūbaudama. Tuo metu įeina Skarbekas, atsistoja menės vidury ir iškilmingai, pakėlęs rankas augštin*).

JONAS SKARBEEKAS. - Tenenusileidžia saulė, jums pykstant! - tarė Viešpats mūsų Dievas Jėzus Kristus, ir Jo ramybė teviešpatauja tavo sieloje, mano dukrele! (*Rodo į Oligę*). Kuo tave užgavo šioji mergytė, kad taip gailiai pravirkai?

ONA DUONUTĖ. Ak, šventasis vyre, tu nežinai, kas man tenka kentėti šioje pily!

JONAS SKARBEEKAS. Žinau, dukrele. Ne tau vienai. Garbingasis vyskupas Henrikas ir jo palydai sėdi savo kambarį, sargyba apstatyti, kaip kaliniai - ir kenčia. (*Prieina, ima rankom jos galvą ir nusilenkęs bučiuoja kakton*). Nešk savo kryžių, atmindama, kad Kristaus buvo dar sunkesnis, ir Viešpaties malonė tesie su tavim. (*Žegnoja laimindamas; Oligė*). O tu, dukra mano, eik ramiai. Tenurimsta tavo valdovė, ir ji tau atleis kaltę. (*Priėjęs ima už pečių ir atsargiai kreipia į duris. Oligė išeina, pažvelgdama su neapykanta į kunigaikštienę. Skarbekas atsisėda salia kunigaikštienės ir švelniai imdamas jos ranką*). O dabar, dukružė mano, nuramink savo sielą šventa išpažintimi. Sudėk pas Viešpaties Jėzaus kojeles, kurio nužemintas tarnas esu, savo skausmus ir džiaugsmus, savo nusiminimą ir viltis, savo troškimus...

ONA DUONUTĖ (*neigiamai kraipydama galvą*). O ne, šventasis vyre, aš nesu pasiruošusi tokios didelės pareigos atlikti! Mano siela kupina blogų norų, neapykantos ir keršto troškimų. (*Atitraukdama savo ranką*). Aš tik norėčiau pasitarti su tavim, šventasis vyre... Štai, šitą laišką įteikė man toji mergaitė... (*Duoda jam laišką*).

JONAS SKARBEEKAS (*ramiai skaitydamas laišką*). Šioji mergytė tau labai ištikima, ir neverta ant jos pykti.

ONA DUONUTĖ. Ji labai mane užgavo, kalbėdama mano garbę įžeidžiančius žodžius.

JONAS SKARBEEKAS (*baigęs skaityti, nusigręždamas, padeda laišką ant skobnių*). Klastingas ir apgaulingas žmonių amžinas priešas. Nuodėmingos meilės ugnį sukūrė jis širdyje to, kuris tau rašo šituos žodžius. (*Dėdamas kairiąją ant laiško*). Saugokis, mano dukrele, tinklų, kuriais klastingas nori tavo sielą pagauti ir iš tiesaus suklaidinti kelio. Neužmiršk, kad galingasis Dievas lėmė tau baigti mūsų šventosios karalienės pradėtą darbą. Ir todėl tu turi visuomet būti skaisti kaip dangaus

Ilelija... Nenusedėk Dievui ne tik darbais, bet ir troškimais.

ONA DUONUTĖ (*sugniaužus rankas*). Ak, šventasis vyre! Aš tiek nuvargau, nuilsau, jog nebeteko mano siela jėgų... Negaliu pakelti naštos, kurią tu nori užvelti ant mano silpnų pečių, šventasis vyre... Negaliu, nepajėgiu...

JONAS SKARBEKAS. Pasitikėk Dievu, dukrele mano. Jis neapleis tavęs ir suteiks tau reikalingų jėgų... Mūsų šventoji karalienė su savo vyru Gardino pily kalinami šito klastingo valdovo įsakymu, jos pasiuntiniai čia kaliniais laikomi... Kas išgelbės karalienę, kas sulaukys nuo šio nelaimingo krašto kerštingą rūstaus Dievo ranką už josios valdovo nusidėjimus? Kas suminkštins Skirgailos širdį, užgesins baisaus karo pavojų? Tu viena, tik tu viena gali ir - turi...

ONA DUONUTĖ. Negaliu ir nenoriu, šventasis vyre... Lenkų karalienė panorėjo Lietuvos pilių... (*Šiurkščiai*). Juk aš lietuvaitė, Lietuvos krašto duktė...

JONAS SKARBEKAS (*nutraukdamas*). Tylėk ir nesipriešink Dievo lėmimui, kurio mudu nesuprantame... Atmink Kristaus žodžius apie tinginį tarną. Tau daugel suteikė Viešpats ir daugel pareikalaus baisioje paskutinio teismo dienoje... (*Po kurio tylėjimo, šiurkščiai*). Tu dar nepažinai kunigaikščio kaip vyro?

ONA DUONUTĖ (*paraudusi, susigėdusi ir uždengusi veidą rankom*). Ak, neklausk, šventasis vyre...

JONAS SKARBEKAS. Už piktus jo darbus Viešpats Dievas aptemdė jam protą, bet vistiek nėra žuvusi jo sielos išganymo viltis. Kol jis tamsumoj tebesti, sunkus nusidėjimas Viešpaties akyse susiartinti tau kaip žmonai su juo?

ONA DUONUTĖ (*nedrąsiai*). Betgi jis mano vyras...

JONAS SKARBEKAS. Tau nesuteikė Dievas malonės spręsti dangaus dalykams, ir tu manęs turi klausyti, jei nenori amžinai degti pragaro ugnyje, netikėliams ir heretikams Dievo valios pakurtoje.

ONA DUONUTĖ (*tyliai*). Atleisk, šventasis vyre...

JONAS SKARBEKAS. Dievas atleis, ir aš Jo vardu tau atleidžiu, tik saugokis, dukra mano, puikybės... Tai vartai, per kuriuos klastingojo pagunda įeina į sielą... Vyras tavo, - sakai. Taip, kada praregės jo siela, kada atliks, ko iš jo pareikalaus Dievas tavo lūpom. O iki tol ne vyras jis tau. Juk tavo jungtuvės - tai prievarta buvo, ir mūsų visų šventasis tėvas, Romos popiežius, grąžins tau laisvę, jei ji šventam mūsų darbui bus reikalinga. Tu kunigaikščiui ne žmona, kol jis, puikybės pagautas, nenori atsisąžadėti priešingų Dievui savo darbų, skriaudžiančių mūsų šventą karalienę. Dievo valią reiškiau tau... Taip jam pasakysi, kai jis pareikalaus tavęs kaip žmonos ir Dievas tau už gera tai paskaitys... Jei ir tuomet nesuminkštės jo širdis, ir jį neišgelbės atkakliai elgęsis prieš savo brolį Jogailą - dienos jo bus suskaitytos, ir rūsti Dievo ranka pakelta. Apie laišką, ir tą, kuris jį rašė, užmiršk: ne Dievo lėmimą, bet velnio ranką čia matau...

ONA DUONUTĖ (*ima kalbėti tyliai, bet balsas nuolat tvirtėja ir baigia karštai*). Aš silpna, aš neprotinga moteris... Aš noriu elgtis, kaip Viešpats tavo lūpom man liepia... Bet negaliu... skaudu mano širdžiai... Ji man kalba, kad to riterio žodžiai nuoširdūs ir teisūs... Nėra juose melo, šventasis vyre! Tai junta mano širdis... Jis vienintelis pamilo mane taip, kaip niekas iki šiol nebuvo pamilęs ir nepamils... Nejaugi tokia meilė nuodėminga? Ne, šventasis vyre, aš netikiu!.. Ji skaisti kaip žvakės liepsna. (*Liūdnai*). Tokios kitos meilės juk nebesulauksiu savo amžiuje.

JONAS SKARBEKAS (*rūsčiai, grasinamai*). Baidykis šito bjauraus jausmo! Atmink, kad jis klastingos tautos sūnus, ir pati tiesa virsta jo lūpose apgaulingu melu. Jei jis tave myli, temyli, kaip dera riteriui, skaistybę pažadėjusiam: tepasirenka tave širdies mergele, kaip riterių papročiai liepia. Bet jausmo, kuris tavo širdy gimė, saugokis!.. Tūkstančių metų ugnis nenuvalys baisios tavo nuodėmės... Žinok, gudrus ir stiprus velnias - ir jis jau surado kelią į tavo sielą... Amžina pražūtis, negęstanti pragaro ugnis tavęs laukia!..

ONA DUONUTĖ (*nusiminusi, nuleidusi galvą žemyn*). Melskis už mane, nusidėjėlė, šventasis vyre... Aš užmiršti jo visgi negaliu, negaliu... Negaliu, šventasis vyre... (*Ima laišką nuo skobnių*). Šitas laiškelis tiek sujaudino mano širdį ir pagimdė tokią linksmybę, jog aš ėmiau suprasti, kodėl ji taip ilgėjosi iki šiol... (*Spaudžia laišką prie krūtinės. Veidas jos nušvinta laimės šypsena, akis pakelia augštin. Kunigas, nustebejęs, pasipiktinęs žiūri į ją. Tuo metu durys staiga atsidaro, ir jose atsistoja Skirgaila*). JONAS SKARBEKAS (*pasikeisdamas*). Nusigąsk savo žodžių, paklydusi avele!..

SKIRGAILA (*duryse stovėdamas*). Tu visur kaip juodas kranklys pastoji man kelią. Kur tu, ten nepasisiekimas. (*leidamas kambarin*). Tuoj išginsiu iš čia jus visus, svetimą lizdą pamėgusius.

JONAS SKARBEEKAS (*atsistoja ir žemai nusilenkia*). Pasisiekimo ir nepasisiekimo žemės dalykuose teikia žmogui Viešpats Dievas, žiūrėdamas, ko žmogus jo akyse užsitarnavo. O tu, kunigaikšti, žodžiu ir darbu kiršini teisingą Dievo rūstybę, klausydamas šventosios mūsų tikybos priešų pagundos...

SKIRGAILA (*susiraukęs*). Tylėk, pope! Aš neatėjau klausyti čia tavo kvailų žodžių: kalbėk juos moterims; vyrui nedera klausyti tavo patarimų. Dabar išei, tu čia nebereikalingas.

JONAS SKARBEEKAS. Teprablaivina Dievo malonė tavo siela, kunigaikšti, ir pamokina tave gerbti Jo šventą valią. (*Žemai nusilenkęs jam ir kunigaikščienei, išsinešdina*).

SKIRGAILA (*eidamas į kunigaikštienę ištiestom rankom*). Aš matau: tu linksma. Džiaugsmas spindi iš tavo veido, ir tu veltui stengiesi jį paslėpti. (*Kunigaikštienė nusigręžia nuo jo, ir jis susilaiko vidury menės*). Man malonu, kad tu geriau pasijutai šeimininke, nekaip viešnia čia būdama. (*Sėdasi ant suolo pas skobnis*). Tu jau lioveisi ant manęs pykus?

ONA DUONUTĖ (*nusigręždama*). Aš tau atleidau, kunigaikšti, kad tu mano jaunas dienas pražudei. (*Atsigręždama*). Teatleidžia tau teisingasis Dievas baisioje paskutinio teismo dienoje.

SKIRGAILA. Aš suprantu, kad tave sunkiai nuskriaudžiau. Matyti, taip dievai buvo lėmę, tavo ar mūsų seni, vistiek... Ir geriau, kad taip atsitiko. Ko vertas vyras, kuris tiek lengvai tavęs atsižadėjo ir užleido kitam, kaip tai padarė lenkų kunigaikštis? Kalba, kad jis besirengias kitą vestį.

ONA DUONUTĖ. Dievas panorėjo, kad meilėje būtau apvilta. Jam vienam atiduosiu ją amžinai.

SKIRGAILA (*iš paniūrų į ją pažvelgdamas*). Dievai turi deives, o tu jiems kam esi reikalinga? Tavęs užleisti aš niekam nematau. (*Nuleidęs galvą*). Anksčiau aš nežinojau, kas toji moters meilė, ir kam ji vyrui reikalinga. Jei man kuri patikdavo, aš tik norėjau, kad ji man priklausytų... (*Pakėlęs galvą ir pažvelgęs į ją*). Tokia šypsena, kaip toji, kuri man įeinant nušvietusi buvo tavo veidą, nei viena moteriškė dar nėra manęs sutikusi.

ONA DUONUTĖ (*į ją nukreipusi savo veidą*). Kunigaikšti, tu klysti.

SKIRGAILA (*karčiai, nusišypsojęs*). Bijau, kad taip. Aš visuomet klysdavau, kai maniau apie žmones ar pikta, ar gera. Todėl aš labai nuvargau ir noriu atsilsėti. (*Ismeigęs į žemę akis*). Aš ilgai apie tai esu mąstęs, Valdymo našta tepasiima ant savo pečių Kęstučio sūnus - jam vienam tik tegaliu užleisti savo vietą, bet ne Jogailai ir ne kuriam kitam broliui. Patsai aš užsidarysiu paveldėtoje iš tėvo pily, kad nematytai ir negirdėtai nieko... (*Pažvelgęs į ją*). Tik tu viena ten būsi su manim ir tokia šypsena kaip šiandien šypsosies man.

ONA DUONUTĖ. Kunigaikšti, tu vėl klysti.

SKIRGAILA. Bijau, kad vėl klystu. Bet dabar aš supratau, kodėl vyrui reikalinga moters meilė, ir ji man turi būti. Todėl supratau, kad aš vienas, ir nėra man draugų.

ONA DUONUTĖ (*nusigręžusi į jį, neapykantos kupinu balsu*). Nejaugi manai, kad, taip su manim pasielgdamas, galėjai mano meilę įgyti? Buvo laikas, kada man buvo gaila tavo neramios sielos, bet... (*Nusigręžus*). Žinoma, tu gali mane uždaryti keturiose pilies sienose, (*neigiamai kraipydama galvą*), bet tuo nepriversi pamilti tave.

SKIRGAILA. Mano žmona esi, turi manęs klausyti. Argi tavo dievas nepaliepė to, ar gal aš tau kaipo žmonai pikta esu padaręs, ar prievartą prieš tave panaudojęs?..

ONA DUONUTĖ. Patsai Viešpats Dievas lėmė mergelės širdžiai pamilti vyrą, o vyrui mergele, ir šventoji Bažnyčia laimina tą meilę amžinu ryšiu. Bet ne iš meilės vedei mane, ne meile vadovavaisi tu, per prievartą imdamas mane sau žmona. Nėra ir negali būti Augščiausiojo Dievo ir šventosios Mergelės, krikščionių šeimų globėjos, mūsų jungtuvėms palaimos. Skaudžia

prievarta išgautas Bažnyčios palaiminimas yra tik iš Dievo pasityčiojimas. Taip kalba šventasis vyras ir mano sąžinės vadovas, dvasininkas Jonas Skarbekas.

SKIRGAILA (*jį į ją iš paniūrų žvairuodamas, iš lėto*). Už tokius žodžius jam reikėtų liežuvis ištraukti; jei aš to neliepsiu padaryti, tai vien tik, kad tau nebūtų skaudu. Bet susilauks jisai to, nors tariasi esąs savo dievo ir mano brolio Jogailos ypatingoje globoje.

ONA DUONUTĖ. Kam skriausti turi šventą žmogų? Jei tavo rūsti širdis keršto reikalauja, nubausk, o dar geriau, liepk nudėti mane: vistiek aš tau ne žmona ir ja niekuomet nebūsiu.

SKIRGAILA (*iš paniūrų į ją pažvelgdamas*). Būsi, kai aš panorėsiu. Bet dabar ne rūščiai barti - su geru žodžiu atėjau aš pas tave. Tik, matyti, tu vis dar pasitiki savo draugais, jų pagalba, ir todėl taip su manim kalbi.

ONA DUONUTĖ (*pakėlusį akis augštin*). Tu man priminei, kad ne vieno mano draugų kraujas tarp manęs ir tavęs. Ačiū.

SKIRGAILA. Na, taip, kaikurių jau nebėra gyvų, o kurie gyvi apleido tave. Ką jiems gali duoti draugavimas su tavim? Vien mano rūstybės baimę. Kur dabar galėtai prisiglausti, mano pilį apleidus?

ONA DUONUTĖ. Man nereikia nei žmonių meilės, nei jų palankumo. Bet tu veltui manai, kad aš neturiu draugų, kurie norėtų man pagalbos suteikti. Tu pats žinai, kad jų yra, ir todėl laikai mane uždaręs kaip kalinę, nors sakai, kad tavo žmona esu.

SKIRGAILA. Veltui taip kalbi. Pasakyk žodį, ir pilies vartai tau atsivers, ar nori medžioti, ar pažįstamus aplankyti. Teišvyks tik iš mūsų krašto priešas. O kodėl tu mano žmona esi, pati žinai. (*Po trumpo tylėjimo, į ją žiūrėdamas*). Kur dabar eisi iš mano namų? Tavo žemėje sėdi mano tįjūnasi, o tasai, kurio sužadėtinė buvai, jau kitę sau pasipiršo. (*Parėmęs galvą rankom*). Nebūk žiauri ir nesielsk su manim piktai, kai aš atėjau su geru žodžiu.

ONA DUONUTĖ. O kodėl kilo šis karas?

SKIRGAILA (*atsisėdęs tiesiai ir nusišypsojęs*). Ar nemanai, kad vokiečiai pradėjo karą, tave užstodami? Ten dar ne visi pamišo... Žinok, kad šį karą sukėlė Kęstučio sūnaus noras padabinti savo galvą Didžiojo Lietuvos kunigaikščio kepure. Ordinas jam palankiai teikia pagalbos, pamatęs, kad aš netikiu jo pasiūlymais ir aklu įrankiu nebūsiu, kaip kad buvo mano brolis Jogaila.

ONA DUONUTĖ (*tvirtai*). Netiesa.

SKIRGAILA (*ilgu žvilgsniu į ją pažvelgęs*). To man niekas dar nedrįso pasakyti į akis, o kas būtų drįsęs, nepakartotų. Bet tu moteris. (*Po kurio tylėjimo*). Vokiečiai man karaliaus vainiką siūlė ir ketino Žemaičių išsižadėti, jei sutiksiu susidėti su jais prieš lenkus. Aš atmečiau jų pasiūlymus: kunigaikštis Skirgaila užsidės karaliaus vainiką tuomet, kai patsai to panorės, o kol kas jis dar nežino, kur tasai vainikas su Didžiojo Lietuvos kunigaikščio kepure geresnis. Kuo gali baigtis su vokiečiais susibičiuliavimas, aš gerai numatau. Pakanka brolio Jogailos ir Vytauto patyrimų. (Nuleidęs galvą). Karas prasidėjo ir baigsis, o dėl tavęs niekam neskauda.

ONA DUONUTĖ. Tebūna taip. Bet yra jų tarpe kilnių riterių, kurie pasiryžę aukoti dėl manęs savo gyvybę, ir tu veltui tvirtini, kad aš neturiu draugų.

SKIRGAILA. Ar turi galvoje tą vokiečių, kuris buvo sumanęs tave išvogti iš mano pilies?

ONA DUONUTĖ. Jis kilnus riteris, narsus ir tvirtas vyras.

SKIRGAILA. Ir aš jį tokį manau.

Ar todėl tu liūdi, kad aš sukludžiau jam įvykinti, ko norėjote tu ir jis?

Jums, moterims, labai patinka, kurie dėl jūsų neapgalvotai elgiasi, kaip elgtis rimtam vyrui nedera.

ONA DUONUTĖ (*išdidžiai*). Aš tavo valioj esu, ir gali kalbėti, kaip tau patinka, nepaisydamas, ar mane užgauni. Bet žinok, jei Dievo būtų lemta man pačiai iš jūsų dviejų pasirinkti, aš jį, ne tave pasirinkčiau.

SKIRGAILA (*ilgai žiūri į ją, parėmęs ranka pasmakrę*). Tu jau pasirinkai, ir man tai į akis sakai. Pasigailėsi.

ONA DUONUTĖ (*taip pat*). Aš valdovų duktė, ne vergė, ir tavo grasinimai manęs nebaido. Aš sakau, kad tu visa žinotai.

SKIRGAILA (*tiesiai atsisėdęs*). Gerai. Jei tau jisai tiek patinka, pažadu padovanoti jo galvą.

ONA DUONUTĖ. Dievas neleis! Dievas jį apsaugos!..

SKIRGAILA. Matysim, kas daugiau gali, tavo dievas ar Lietuvos valdovas. (*Pasikėlęs*). O dabar tu užmiršk, ką aš tau buvau sakęs, ir neatsimink. Aš atėjau čion su gera širdimi, norėjau tavo draugas būti. Bet dabar užmiršk tai... Aš būsiu tau valdovas ir viešpats, ir tu greit pajusi tai.

ONA DUONUTĖ. Dievas gailestingas.

SKIRGAILA. Ir lauk iš jo pasigailėjimo. Iš manęs jo nesulauksi nei tu, nei kiti.

BEDUGNĖ

I

Miegamasis kunigaikštienės kambarys. Kampe lova; grindys išklotos kailiais; šalia lovos pas sieną klaupykla su kryžium. Prie lovos priglauta kėdė; kambary tamsu; ją apšviečia tik lemputė, kuri dega kampe, ir žvakė ant skobnių. Sienoje durys, šalia krosnies kitos į koridorių. Krosny kūrenasi ugnis.

Kambary kelios mergaitės; jos, matyti, vos tik parengė kunigaikštienei lovą ir dabar sėdi, kojas surietusios po savim, ant grindų, pas krosnį, ir kalbasi.

I MERGA. Viešpatie, kiek jų žuvo! Kaip aš bijau dabar! Ir kam aš žiūrėjau! Dabar man visur vaidenasi ir vaidenasi.

II MERGA. Tai tu juos matei?

I MERGA. Aš mačiau, kai juos parinko ir suguldė vienoje vietoje, greta, prieš palaidojant. Viešpatie, kaip gaila ir baisu! Vis vyrai, kaip ažuolai...

II MERGA. Daug krito mūsų ir jų kareivių. Bet aš nieko tiek nebijau, kiek seno Stardo. Aš bijau viena net per kambarį eiti. Man vis vaidenasi, kad jis stovi, kaip būdavo, pas sieną ir piktai, atkakliai į mane bežiūri! Baisu net dirstelti: imsiu ir pamatysiu jo patamsėję žibančias kaip katės akis.

I MERGA (*priegalviui iš rankų iškritis*). Vai, baisu! Nekalbėk apie jį. Gal jis čia kažkur stovi ir klauso mūsų.

II MERGA (*žegnojasi, besidairydama aplinkui*). Vai, nekalbėk - suriksiu!

III MERGA. Keistos esate, mergaitės! Kai Stardas buvo gyvas, jo nesibaidėt, o kai nukeliavo į dausą, ėmėte bijoti.

II MERGA. Tau gerai taip kalbėti, kad tu stabmeldė ir vistiek pragaran pateksi. Todėl tau ir nebaisu.

I MERGA. Ne dauson nukeliavo tavo Stardas, bet pragaran, kaip stabmeldys; dabar velniai siuntinės jį pasaulin krikščionių sielų baidyti.

III MERGA. Valdovas jį mylėjo ir gerbė visų labiausiai. Jis buvo doras, narsus kareivis ir garsus vaidila.

II MERGA. Bet visdėlto jis buvo stabmeldys.

OLIGĖ (*sėdėdama pas krosnį*). Jis mirė krikščionių: jį mirštantį pakrikštijo tasai lenkų dvasininkas, kurį kunigaikštienė laiko pas save.

IMERGA. O aš girdėjau, kad Jis, į kovą eidamas, niekino Viešpatį Dievą, ir todėl jį nudėjo iš dangaus sušvitusi ugnis.

OLIGĖ. Jis mirė krikščionių, sakau jums, ir todėl jį iškilmingai laidos. Stabmeldžiai, kurie jo klausė, pamatys, kad ir jisai mirdamas krikščionių Dievą pripažino ir pagerbė jį. Taip sakė lenkų dvasininkas kunigaikščienei: aš pati jo žodžius esu girdėjusi.

III MERGA. O man Vairas, kuris matė, kai mirė Stardas, pasakojo, kad jis miręs, kaip kad seniau mirdavo visi lietuviai. Jis skubinosi į dausos šalį, kur gyvena dievai ir visi mirusieji mūsų tėvai ir senoliai. Ten jūs nebepateksit! Vergausite lenkams ir vokiečiams jų dausoje.

OLIGS. Ir Stardas ten nebepateks.

III MERGA. Pateko jau. Lenkų krivis melavo, nes jis burtu vandeniu apšlakstė tik lavoną, kai Stardo vėlė jame jau nebegyveno.

Tie, kurie ten buvo, matė, kaip jo vėlė baltų žirgų nujojo dangaus keliu į dausos šalį.

OLIGĖ. Melavo tavo Vairas! Jūs visi mėgstate apgaudinėti, ir jūsų dievai apgaulingi: jie - velniai, ne dievai. Lenkų dvasininkas nebūtų netiesą sakęs kunigaikščienei, ypač kunigaikščiui: pabijotų. O tavo Vairas tau tikrai pamelavo.

III MERGA. Vairas - garsus kareivis. Jį gerbia patsai valdovas ir senas karavadas Daugaila. Jis niekuomet nemeluoja.

OLIGĖ. Tai jam pasivaideno.

III MERGA. Jis narsus kareivis ir nieko nebijo, o vaidenasi tik tiems, kurie bijo.

I MERGA. Ir kam jį cerkvėn nunešė?! Visą gyvenimą garbino jis savo stabmeldiškus dievus, piktažodžiavo Dievui, ir vokiečių ir gudų, o kai numirė, jį vieną laidos kaip šventą!

OLIGĖ (*atsikeldama, trečiajai mergai*). A, kipšas ima tavo garsųjį Vairą! (*II-jai mergai*). Einam! (*Apkabina ją už juostos, ir abi išeina*).

I MERGA (*baigia taisyti lovą*). Kur jiedvi nuėjo? Aš bijau. (*Prieina ir sėdasi pas ugnį*).

III MERGA. O aš nieko nebijau. Mes, kai numiršta kas, statom nakčia pieną ir kitus gėrimus ir valgymus dubenyse ir ąsočiuose, kad mirusiojo vėlė turėtų ko valgyti ir gerti ir ilgiau pasilikėtų namuose, kur ji gyveno. Mes džiaugiamės, kai ji dar namuose esti, raudam ir aimanuojame, kai gėrimai ir valgymai lieka nepaliesti, nes tuomet brangi vėlė namus jau yra apleidusi. O kodėl jūs neapkenčiat ir baidotės numirėlių, aš nesuprantu. Argi mirę piktesni, nekaip gyvi buvo?

I MERGA. Aš nieko nežinau. Visi bijo, ir aš bijau. (*Koridorių už durų pasigirsta baisus riksmas. I merga irgi surinka ir nusitveria trečiosios mergos ranką; kambarin įbėga Oligė ir II-oji merga, abi nusigandusios*).

II MERGA. Ten Stardas! Dieve susimilk ir apgink mus! (*Drebėdama slepiasi už III mergos*).

I MERGA. Kur? Kur? (*Irgi slepiasi už jos*).

OLIGĖ (*drebėdama, nusigandusi*). Ten, netoli didžiosios menės... Jis stovėjo, lyg gyvas... (*Kiek nurimus*). Dieve, kaip aš nusigandau.

ONA DUONUTĖ (*jeina per kitas duris rami. Sustoja vidury kambario, dairosi į visas*). Ko jūs taip rėkaujat? Sukelsit visą pilį.

III MERGA. Mergos sako, kad mačiusios Stardo vėlę ir nusigandusios. Bet manau - tai ne tiesa.

ONA DUONUTĖ. Stardo vėlė? Jums, matyti, pasivaideno, mergutės...

II MERGA. Ne, ne! Aš gerai esu mačiusi, kaip jis užėjo už kampo ir pasislėpė.

ONA DUONUTĖ (*ramiai*). Pažiūrėsim, kur jūs jį matėt. (*Ima nuo skobnių žvakę, atidaro duris ir žengia priekin. Ten stovėdama dairosi aplinkui, pakėlusį augštin žvakę. Mergos stovi josios užpakaly*). Matot, nieko nėra. (*Grįžta atgal, stato žvakę ant skobnių, mergos apstoja ją*). Jis mirdamas pažino Dievą ir švento teikėsi krikšto, kuris nuplaudžia visas žemės nuodėmes. (*Atsisėda salia lovos į kėdę; trečioji merga nuauna ją*). Jis dabar danguje drauge su šventaisiais džiaugiasi Kristaus veidu ir amžina šviesa. Ramybės neturi tik tos vėlės, kurių nei dangus, nei pragaras nepriima. (*Atsistoja. Mergos ją nurengia; pusiau nusirengus, atsisėda lovon*). Nesibaidykite, eikite į savo kambarius ir ramiai miegokite.

II MERGA (*taisydama drabužius*). Vistiek šią naktį aš neužmigsiu, kol sugiedos gaidys.

I MERGA. Gerai būtų dabar turėti kambary gaidys. Sako, monai neina ten, kur yra gaidys.

II MERGA. Einam paprašysim tįjūno žmoną, kad šiai nakčiai paskolintų mums gaidį.

I MERGA. Einam, bet visos drauge, ir tu, ir Oligė, ir ji. (*Rodo į III-ją mergą*). Aš viena neliksiu ir neisiu.

OLIGĖ. Kaipgi mes visos išeisime? Kunigaikštienė liks vienai viena ir bijosis.

ONA DUONUTĖ (*atsistojusi*). Eikit ramiai, aš nebijau viena. Dievas mano globėjas, ir aš tikiu, kad be Jo žinios man ir plaukas nuo galvos nenukris. (*Mergos atsisveikina su kunigaikštine ir išeina. Ona Duonutė apsižvalgo aplinkui, sumasto paleistus plaukus ir atsiklaupia klaupyklon; sudėjęs rankas*). Tėve mūsų, kuris esi danguje... (*Girdėti, koridoriuje vėl kažkas suriko*). Jos vėl suriko... Vėl pasivaideno joms... Nejaugi tiesa, kad jo vėlė neranda ramybės? (*Atsistojusi*). Dieve Augščiausiasis, kaip baisu! .. (*Sudrebėjusi*). Viešpatie Jėzau Kristau, gelbėk mane, nusidėjėlė! Ak, kam aš leidau mergaitėms išeiti! (*Klausydama*). Ir melstis negaliu... Štai jis eina... Štai prie durų... priėjo... Štai grobsto... Ne, ne! (*Sunėrus rankas*). Tai man tik vaidenasi... Tai plaka mano nelaiminga, nusigandusi širdis. (*Atsiklaupia*). Ko aš bijoju? Šventa išpažintimi susitaikiau su Dievu, jis mano maldą išgirs... Neklausysiu nieko, melsiuosi. Malda išsklaidys baisias mano mintis... (*Klausydama*). Viešpatie, kažkas atidaro duris... Ne, nesidairysiu, nežiūrėsiu... Neiškėsiu, Viešpatie! Vai, suriksiu... (*Dirstelėja, atsigręžusi į duris. Duryse kažkoks vyras. Ji pašoka iš vietos ir surinka*). Va-ai, Stardas!

KELLERIS (*priglaudęs pirštą į lūpas*). Tss!.. (*Tyliai*). Nenusigąsk. Aš ne tasai, kuo mane palaikei.

ONA DUONUTĖ (*atsistojusi tarp klaupyklos ir lovos, išgąsčio kupina*). Kiekviena dvasia Dievą tegarbina!.. (*Drebėdama, išgąsčio kupinu balsu*). Kas tu? Ko tau čia reikia tokiu metu?

KELLERIS (*taip pat, kaip anksčiau*). Tss! .. Aš Kelleris! Atmeni vokiečių riterį, kuris norėjo tau gero, bet tapo neatitaisomos nelaimės priežastimi. Aš tuomet neištesėjau garbės žodžiu patvirtinto pažado, kurį tau buvau davęs. Tu atmeni, aš baisia priesaika tau siekiau - švento Jurgio jietimi.

ONA DUONUTĖ. Aš atsimenu. Dabar pažinau tave. (*Liesdama rankom skruostus*). Kaip tu patekai čion šiuo metu? Kodėl tu čia esi?

KELLERIS. Aš norėjau tave išvesti iš čia, jei tik sutiksi tuo pačiu būdu, kaip aš čion patekau, bet, matyti, mane apgavo ir išdavė. Tu gavai mano laišką?

ONA DUONUTĖ. Gavau. (*Išeidama aikštėn*). Ak, Dieve Augščiausiasis, ko gi tu vėl čion grįžai? Ar nežinai, kokis tau gresia pavojus?..

KELLERIS. Aš jau esu tau sakęs, kodėl aš čia. Riteriui jo žodis, šventa priesaika patvirtintas, brangesnis negu gyvybė. Aš galiu tik mirti, jei nepasiseks ištesėti, ką tau esu pažadėjęs ir prisiekęs. (*Sunėręs rankas ant širdies*). Ne, aš tau dar ne visą tiesą pasakiau: tu graži kaip Dievo aušra, ir aš pamilau tave tą valandėlę, kai pamačiau. Aš slapta įsivogiau čion tavęs pamatyti. Aš žinau, kad turiu žūti, ir mirsiu, kaip riteriui dera, bet negalėjau gyventi, nepamatęs tavęs nors vieną dar kartą. (*Atsiklaupia ir ištisia į ją rankas*).

ONA DUONUTĖ (*žengdama kelis žingsnius priekin ir gniauždama rankas*). Dieve mano, Dieve mano! Ką tu padarei, beproti?

KELLERIS (*taip pat*). Aš perdaug pasitikėjau protu, aukso galybe ir savo laime. Bet tu nesigailėk manęs. Už laimę tavo matyti ir mylėti verta nukentėti, verta gyvybę prarasti. Kas man gyvenimas be tavęs! Jis nesiliaujamas skausmas, nesuvaldomas ilgesys, stipresnis, nekaip mano jėgos gali pakelti. (*Tyliai, suglaudęs ištiestas rankas*). Tu verki? Nesigailėk manęs. Iki šiol aš blogai gyvenau, daug pikta žmonėms dariau, dažnai Dievą įžeisdavau, bet nuo to meto, kai tavo esu pamatęs ir pamilęs, aš prisiekiau šventajai Mergelei, kad būsiu tavęs, skaisčiausios dangaus gėlės, vertas, vistiek, kur mums teks susitikti, šiame pasauly ar Viešpaties Dievo rūmuose. Mano svajonė įsikūnijo - tavo aš pamačiau. Nori išeiti su manim iš čia tuo pačiu keliu, kuriuo aš čion atvykau? Jei manęs neišdavė, mes lengvai išeisime; jei apgavo ir išdavė, aš kalaviju tau kelią praskinsiu, arba žūsime abu.

ONA DUONUTĖ (*neigiamai kraipydama galvą*). Ne, riteri, aš negaliu eiti su tavim. Aš nenoriu netekti doro vardo. Dievas mato mano širdį ir žino, kaip aš esu tau dėkinga, bet sekti tavim negaliu, (*gniauzdama rankas*) negaliu, negaliu, riteri...

KELLERIS. Tu gesini paskutinį vilties spindulį, tu nutrauki paskutinį siūlą, kuris dar rišo mane su gyvenimu. Dėkui! Dabar, jei teks man mirti - mirsiu, kaip dera kareiviui, kuris dėvi aukso pentinus ir riterio juosta. Dėkui tau. Tik leisk man, prieš išeinant mirti, paliesti tavo kojas, pabučiuoti tavo drabužių kraštelį (*Atsiklaupęs pagauna jos drabužio kraštą, bučiuoja*).

ONA DUONUTĖ (*klauso, pridėjusi pirštą prie lūpų*). Tss! .. Aš girdžiu...

KELLERIS (*ramiai, išleidęs drabužius*). Matyti, tavo tarnaitės, kurios dukart mane matė, sužadino pilį, ir dabar sukilę žmonės manęs įieško.

ONADPONUTĖ. Dieve mano, jie gali čion ateiti!..

KELLERIS (*atsistodamas*). Dėkis, kad miegi, ir neįleisk JŲ čia.

ONA DUONUTĖ. O jei su jais kunigaikštis? Tu manai, riteri, kad jį kas sulaikys? Jis įeis čion! (*Susiėmus rankom už skruostų*). Dieve, kas tada bus su manim?

KELLERIS (*ramiai*). Jis nebeįeis iš čia. (*Traukia kalaviją iš makštų*).

ONA DUONUTĖ (*kuštomis*). O mano moters garbė? Tu, riteri, apie tai negalvoji? Juk tu esi mano kambary, kuriame aš miegu.

KELLERIS. Taip, aš apie tai nepagalvojau. (*Mauna kalaviją makštysna*). Kur veda šitos durys? (*Rodo į priešingas duris*). ONA DUONUTĖ (*pasiklausydama vis didėjančio triukšmo*). Į koridorių... Paskui į kapelą... Iš ten, kur tavo matė, kapelon galima patekti tik per mano kambarį...

KELLERIS. Gerai, aš neužmiršiu. O dabar sudieu! Atsisveikinant leisk man tavo kojas pabučiuoti. Šiame pasauly juk nebepasimatysime, o ar teks aname, nežinau: tu juk dangui skirta, o aš jo dar nesu vertas. (*Atsiklaupęs, staiga apkabina jos kojas*).

ONA DUONUTĖ (*nusilenkus į jį*). Riteri, atsikelk, nereikia... (*Kelleris atsistoja, ir jį, pusiau apalpusi puola jo glėbin; Kelleris ją ilgai bučiuoja. Už durų pasigirsta balsai; Kelleris paleidžia kunigaikštienę ir skubiai išeina per priešines duris*). Viešpatie, gelbėk jį! Švenčiausioji Mergele, saugok jį! .. (*sugniauzdama rankas*). Arba temirštu ir aš! .. (*Krinta apalpusi ant grindų... Durys atsidaro, ir ant slenksčio pasirodo Skirgaila. Už jo matyti Daugaila ir kiti ginkluoti vyrai*).

II

Kapela. Nedidelis, keturkampis, žemais skliautais kambarys. Altorius priešaky. Prieš altorių dega lempelė. Kairėje mažos durelės zakristijon. Vidury kapelos katafalkas su karstu, pridengtu juoda marška. Karsto dangtis priglauostas prie sienos, dešinėje, netoli lango.

KELLERIS (*duryse; dairosi į koridorių, paskui įeina vidun ir užšauna duris. Dairosi aplinkui ir, pamatęs dureles, prieina ir mėgina atidaryti*). Užrakintos, o išlaužti nepajėgsiu. Tvirtai stato savo laužus nemiklos stabmeldžių rankos. (*Dairosi aplinkui*). Iš čia nėra kito išėjimo kaip tik durys, per kurias įėjau. Bet už jų laukia mane mirtis ir baisi gėda ne tik man,

bet ir jai. (*Maldingai sudėjęs rankas ir pakėlęs akis augštin*). Ak, atleisk man, mieloji, kad nerimtu žingsniu įtraukiau tave į tokią nelaimę ir gal dar suteiksiu tau amžiną gėdą... O, kad dabar mane prasiskyrusi žemė prarytų, ir ten aš galėčiau amžinai pasislėpti... Ar kad visa, kas nūnai atsitiko, tik sunkiu sapnu virstų... Aš tik dabar supratau, kaip tave nuskriaudžiau, kokios baisios gėdos tau galiu būti priežastimi: jie ateis čion per tavo miegamąjį kambarį ir suras mane čia... Lengviau man kentėti pragaro kančios, lengviau galvoti, kad tu kitam, ne man, priklausysi, negu žinoti, kad dėl mano priežasties turi ištikti tave tokia nelaimė!.. (*Prieina altoriaus laiptus, atsiklaupia ir sudėjęs rankas*). Viešpatie Dieve, Tu visa gali! Stebuklą padaryk, ne dėl manęs, bet dėl josios. Aš tau už tai pažadu neišleisti iš rankų ginklo, kol Tavo vardo garbei nukausiu tiek šventos Bažnyčios priešų, kiek yra pirštų ant mano rankų ir kojų ir ant jos rankų ir kojų. Tik neleisk, kad mane čia surastų! (*Atsistojęs, išdidžiai*). Nelaikyk man per gėdą, kad prašau mane gelbėti, ir nemanyk, Viešpatie, kad esu bailus ir todėl prašau. Riterio žodžiu tau siekiu, kad nėra baimės mano širdy! Tik dėl jos, dėl moters, Tave prašau! O tau, švenčiausioji Mergele, pažadu ir vežimus, ir arklius, ir visą kitą lobį, kurį artimiausioj kovoje paimsiu. Tebūna jis tavo altoriui padabinti Marienburgo bažnyčioje. (*Sužaibuoja. Kelleris pamato dabar langą*). Tu, Viešpatie, jau išgirdai mano maldą ir rodai man kelią, kuriuo turiu sprukti. Ačiū! (*Prieina į langą, išlaužia jį ir žiūri*). Ne, Viešpatie, ar tu pasijuokei iš manęs, nors esu riteris, kuriam kad ir karalių Karalius visgi pagarbą teikti privalo. Juk mano stiprus kūnas neprasiskverbs per tokį plyšį. Gal tik tavo angelai galėtų per jį mane prastumti... (*Klausosi*). Vėl, ko gi nusiminiau, ko karščiuojuosi? Galgi manęs neišdavė, tik mačiusios mane merginos sukėlė triukšmą ir sužadino prakeiktus pilies gyventojus. Vaiduokliu mane palaikė, pajieškojo, nesurado, ir nurimo. Iki aušra užtekės, dar galėsiu išeiti iš pilies. (*Prieina prie karsto*). Kas tu esi, atsitiktinis mano kaimyne, su kuriuo likimas liepė man nakties dalį praleisti? Kas tu esi, man vistiek, aš tavęs nebijau. (*Pakopia laiptais, pa kelia maršką, kuria karstas pridengtas, ir pažvelgia į lavono veidą*). Pažinau tave: tu - kilnūs stabmeldys, senovės karžygių dainius. Tik koku būdu tu čion patekai? Nejaugi ir tave palietė Dievo malonė? (*Pridengia velionio veidą marška ir nulipa žemyn*). Nors tu esi prisidėjęs prie mano nelaimės, bet pikto aš tau nejauciu ir (*nusigręžęs į altorių*) prašau Tave, Viešpatie, už jį, jei mano malda jam dar reikalinga. (*Žegnojasi. Kurį laiką stovi nejudėdamas. Paskui klausosi*). Eina!.. (*Prieina į duris ir, pridėjęs ausį, klausosi. Skubiai nuo durų pasitraukdamas*). Dangaus galybės! Čion ateina, velnio vaikai! Reikia iš čia pranykti, o kur, aš nežinau. Ar į karstą aš pasislėpsiu? (*Nudžiugęs*). Ir tikrai, kodėlgi karste negaliu pasislėpti? Juk ten manęs nejieškos, tik tu, (*kreipdamasis į karstą*), drauge manęs neišduok. O kai tik jie išeis, gal kažką ir sumanysiu, kaip iš šito laužo išsprukti. (*Skubiai užlipa į katafalką ir nutraukia nuo karsto maršką*). Nors tu liesas, ir erdva tau karste, bet mudu nesutilpsime. Na, mielas drauge, patarnauk man, užleisk savo ankštą butą... Tu liesesnis per langą išlįsti... (*Ištraukia lavoną iš karsto*). Aš tau padėsiu... Br... Nemalonu tave paliesti, bet ką bedarysi. (*Eina į langą ir prastumia lavoną*). Truputį augšta ir nesmagu keliauti šituo keliu, bet, manau, tai per daug tau nepakenks, ir tu man atleisi. (*Girdėti, kaip krinta lavonas*). Su Diev! Gal greit pasimatysim kitam pasauly, kur nebėra nei draugų, nei priešų. .. (*Triukšmas už durų dideja; girdėti žingsniai ir balsai. Kelleris dabar visai ramus ir nesiskubindamas pritaiko langą*).

BALSAS UŽ DURŲ. Durys užšautos. Negalima atidaryti.

SKIRGAILA. Išlaužkite duris! Kirviu jas, jei kitaip negalima! (*Durys braška, iš oro spaudžiamos. Kelleris atsargiai kopia į katafalką, atsargiai įlipa karstan, deda ten kalaviją, patsai gulasi ir visas su galva užsikloja marška*).

KELLERIS (*užsiklodamas*). Šventasis Jurgi, riterių globėjau, į tavo rankas dabar įteikiu savo garbę ir garbę tos, dėl kurios aš visa tai dariau. O Tu, Viešpatie Dieve ir švenčiausioji Mergele, neužmiršk, ką aš jums esu pažadėjęs! (*Išlaužtos durys krinta vidurin kapelos, apversdamos pastatytus pas katafalką žiburius. Įeina Skirgaila, Daugaila, artimi bajorai ir kareiviai. Kaikurie laiko kalavijus rankoje*).

SKIRGAILA (*jėjęs pirmas kapelon, atsistojęs vidury, dairosi aplinkui*). Teatsistoja du pas duris, o kiti apžiūrėkite visus kampus. Iš čia jis neturi išsprukti. (*Daugaila drauge su kitais įeina kapelon ir apjieško visus kampus ir kampelius. Skirgaila sėdasi nišon, padėjęs kalaviją ant kelių ir susimąstęs nepastebi, kas aplinkui dedasi. Duryse pasirodo Butrimas*).

DAUGAILA (*prieidamas*). Kunigaikšti, čia nieko nėra.

SKIRGAILA (*nejudėdamas*). Jis turi čia būti. Jieškokit geriau.

DAUGAILA (*nusigręžia į kareivius, kurie vis dar jieško. Tie rodo rankų mostais, kad nieko nėra*). Na, taigi. (*Kunigaikščiui*). Jei čia kas buvo, jį turėjo žemė praryti: jis negalėjo išsprukti, o čia jo nėra.

BUTRIMAS (*pasilenkęs, kunigaikščiui, skersuodamas į karstą, tyliau, kad išgirstų tik jis ir Daugaila*). Aš klausinėjau

mergaites, kurios pirmos buvo jį pamačiusios. Jos kalba, kad gerai jį pažinusios: tai buvo Stardas, kuris, štai, karste guli. (*Kaire ranka rodo į karstą*).

SKIRGAILA (*nekantriai*). Niekus man kalbi! Aš žinau, ką žinau ir turiu žinoti. (*Atsikeldamas, Daugailai*). Daugaila, kur kareivis, įleidęs vokiečių pilin?

BUTRIMAS. Įleidęs vokiečių pilin? (*Išskėsdamas rankas, į kitus*). Ką tai reiškia? Nieko nesuprantu...

DAUGAILA. Jis dabar eina sargybą pilies vartuose.

SKIRGAILA. Jei nesurasi vokiečio, liepk jį pakarti, - jis išleido vokiečių atgal iš pilies.

DAUGAILA. Jis to nepadarė ir padaryti negalėjo, - jis doras kareivis ir tau ištikimas.

SKIRGAILA. Kas išdavė vieną, gali ir kiekvieną išduoti. Juo negalima pasitikėti.

DAUGAILA. Ką jis padarė, mano liepiamas ir tavo sutinkamas padarė. Aš duodu tau už jį ranką, kaip kad jam esu davęs už tave. (*Kareiviai susiburia duryse. Butrimas visą laiką stengiasi užkalbinti Daugailą, bet tasai nekreipia dėmesio*).

SKIRGAILA. Tavo dalykas, kam tu ranką davei, ir man tai nerūpi. (*Atsistojęs ties Daugaila ir sunėręs rankas užpakal*). Aš kaikam esu žadėjęs vokiečio galvą. Nėra jos - turi nukristi kita.

DAUGAILA (*nustumdamas šalin Butrimą, kuris nori jam kažką pasakyti*). Jei tau, valdove, reikia galvos, paimk mano seną, bet žodį turiu išlaikyti, kol esu gyvas. Aš ne kunigaikštis, ir mano garbė vien mano doroje.

BUTRIMAS. Aš nesuprantu, apie kokį vokiečių, kokį kareivį judu kalbate, bet žinau, kad ten buvo ne kuris kitas, tik Stardas. Mergos visais dievais siekia, kad tai jis buvo, o juk jos dukart šią naktį yra jį mačiusios. Ko gi būtų nusigandusios ir mergos ir kunigaikštienė, jei būtų gyvą žmogų pamačiusios?

SKIRGAILA. O kareivis, kuris įleido vokiečių pilin? Ar jis nematė ką per vartus leido?

BUTRIMAS. Nežinau apie kokį kareivį...

SKIRGAILA. Nežinai, tai tylėk! (*Sumojęs ranka*).

BUTRIMAS (*tyliai paslaptinęi*). Kunigaikšti, mirusieji pasiima išvaizdą, kurią nori...

DAUGAILA. Nežinau, ar tiesa, ką Butrimas pasakoja, bet žinau, kad čia jo nėra, ir išsprukti iš čia nebuvo kaip.

SKIRGAILA (*pažvelgęs į katafalką, nerimastaudamas*). Nejaugi, jis vėl mane apvylė ir apgavo? Ar vėl aš klystu?.. (*Kurį laiką stovi, parėmęs pasmakrę ranka*). Ne, nesiduosiu apgaunamas nei gyviesiems, nei mirusiems. (*Palydams*). Ei, pašaukite čion tuojau lenkų popą, tepalaidoja jį, kaip žino, tik tuojau... O tu, Butrime, prižiūrėk, kad šią naktį, ryt dieną ir kitą naktį, kol paliepsiu, kad gana, būtų visi įėjimai ir išėjimai sargybos saugojami. Kareivių tarpe yra balių, todėl visur pastatyk po du vyru. Daryk, ką liepiu. (*Butrimas išeina su kareiviais. Pasilieka tik kunigaikštis ir Daugaila. Kunigaikštis tyliai, nieko nekalbėdamas, apeina ir apžiūri visus kampus. Jį lydi Daugaila, laikydamas rankoje žiburį, kurį jis anksčiau buvo paėmęs iš kareivio. Apžiūrėjęs visa, Skirgaila vėl sėdasi nišoje ir parėmęs galvą tyli. Daugaila stovi priešais, augštai pakėlęs žiburį, ir laukia, kada Skirgaila pasikels išeiti*).

SKIRGAILA (*pakėlęs galvą ir žiūrėdamas Daugailai į akis*). Ką tu manai, Daugaila?

DAUGAILA. Aš manau, kad geriau kas atsitiko, negu kaip kad turėjo atsitikti... O mums reikėtų greičiau iš čia išeiti. Gal tikrai Stardas pyksta... (*Tuo akimirksniu vėtra išstūmė blogai pritaikintus lango rėmus, kurie krinta ant grindų. Žiburys akimirksnį sumirgėjo, vos nepageso. Daugaila griebiasi kalavijo. Kunigaikštis irgi pašoka iš vietos. Bet vieną akimirksnį abu vėl nurimo. Daugaila rodydamas į langą*). Štai vienintelis kelias, kuriuo jis galėjo iš čia išeiti. Bet kas tą kelią pasirinko, turėjo būti pasirėngęs į dausą keliauti.

SKIRGAILA. Nejaugi manai, kad jis per šitą plyšį išlindo? Panorės narsus kareivis, dargi turįs rankoje kalaviją, negarbinga bailaus žmogaus mirtimi žūti.

DAUGAILA. Kito kelio iš čia jam nebuvo, valdove. Arba tenka manyti, kad tiesa buvo Butrimo žodžiuose.

SKIRGAILA. Pažiūrėk, ar ne pamatysim, kai sužaibuos, jo ten žemai, apačioje.

DAUGAILA (*atiduoda jam žiburį ir kopdamas augstyn*). Tavo žodis - man liepimas. Bet sunku man senam į šitą plyšį įlįsti. Reikia žiburys numesti, gal krisdamas neužges, bus geriau matyti.

SKIRGAILA. Kad ant kalno stovėdamas vokietis pamatytų ir nušautų tave... (*Imdamas žiburį kiton rankon*). Lipk atgal, Daugaila. Aš vistiek nepatikėsiu, kol patsai pamatysiu.

DAUGAILA (*lange*). Mano akys blogai mato, bet ten kažkas žemai juoduoja. (*Nulipa nuo lango. Skirgaila paduoda jam žiburį ir kopia patsai*).

SKIRGAILA. Patikėsiu, kai patsai pamatysiu. (*Įlindęs į langą, žiūri žemyn. Sužaibuoja*). Taip, ten žmogus guli... (*Nulipa nuo lango*).

DAUGAILA. Matai, valdove, kaip tu veltui buvai įtaręs ištikimą kareivį.

SKIRGAILA. Taip. Matau, kad aš imu dažnai klysti. (*Sėdasi vėl*). Bet kodėl jis panorėjo mirti tokiu būdu ir nežuvo, kaip tvirtam vyrui dera - kovoje, su kalaviju rankoje? Juk aš žinau, ir visi žino, kad jis buvo narsus kareivis.

DAUGAILA. Iš kur žinai, valdove, kad taip mirti, kaip jis mirė, mažiau reikia narsos, negu mirti su kalaviju rankoje? (*Kraipydamas galvą*). Ne, taip miršta ne bailieji, bet tie, kurie save aukoja. Jis nepanorėjo, kad jo mirtis būtų tavo žmonos amžina gėda, ir tu jam turi būti dėkingas. Aš nežinau, kodėl elgeisi, kaip kad pasielgei, bet žinau, kad čion patekti jisai galėjo tik per tavo žmonos miegamąjį kambarį. O kas savo žmoną niekina, tas niekina savo garbę ir dorą vardą. Taip manė tuomet, kai aš buvau dar jaunas.

SKIRGAILA. Ką tu nusimanai, seni? (*Atsikeldamas*). Dabar pasaulis kitokis, negu tuo metu, kai tu buvai jaunas. Bet jei jis beliko ir tas pats, žinoti apie tai nenoriu. Aš keršto jį ieškau ir keršyti manau taip, kad mano kerštas būtų baisus... Bet vėl nepasisėkė... (*Nusigręžęs į duris*). Pasiųsk kareivius, teatneša jo lavoną pilin. (*Duryse*). Aš jo galvą kaikam esu pažadėjęs, ir kunigaikštis turi žodį tesėti. (*Išeina*).

DAUGAILA (*likęs vienas, stato žiburį žibintan sienoje ir pritaiko rėmus*). Ne, tepasilieka jis ten, kur guli. Jei tu, kunigaikšti, nesirūpini savo namų garbe, ja pasirūpinti turiu aš. Temano geriau visi, kad tai buvo Stardas. (*Nusigręždamas išėiti*). Kol tamsu, liepsiu lavoną nuplukdyti upe... Kad niekas nepamatytų, kas jis buvo, ir nesužinotų, kokių būdu ten atsirado žuvęs... (*Duryse*). Taip reikia, ir taip bus...

III

Kapela. Viskas, kaip anksčiau. Jonas Skarbekas skaito egzekvijas. Ant katafalko karstas. Jis uždengtas juoda marška. Aplink karstą dega žvakės ir lempelės. Keli bajorai atėjo pažiūrėti, kaip Stardas laidojamas.

I BAJORAS. Tai šiąnakt jūs nieko nesuradot? Nesuėmėt?

BUTRIMAS. Ką turėjome surasti? Tas, kurio jieškojome, juk čia guli (*Linkteli galvą karsto link*).

II BAJORAS. Nejaugi tai buvo jis? (*Bailiai dirsteli į karstą*).

I BAJORAS. Kai aš šiandien į jį dirstelėjau, man pasivaideno, kad jo veidas baisiai pasikeitęs. Jis visai nepanašus dabar į tą, kurį mes gyvą pažinojome. Tik pasižiūrėkit, kaip pajuodo jo plaukai!

II BAJORAS. Nenoriu aš į jį žiūrėti, tesaugoja mane dievai susitikti su juo. Piktas jisai, ir bijau, kad neimtų keršyti visiems - ir priešams ir draugams.

BUTRIMAS. Nesuprantu, kam sumanė jį tokiu būdu laidoti. Visi kalba, kad lenkų dvasininkas jį pakrikštijo jau mirusį, ir todėl taip pyksta jo vėlė. Bijau, kad nepridarytų mums vargo.

II BAJORAS. Ar jam dabar ne vistiek, kad jį pakrikštijo ir kaip jį nūnai laidoja?

BUTRIMAS. Matyti, ne vistiek, Jei patsai neturi ramybės ir mums neduoda. Matyti, krikštas suklaidino jam kelią į dausą, o krikščionių dangun nenori...

I BAJORAS. Tai ir bastosi, vietos sau nerasdamas. Ne į gera tai mums visiems... (*Kuštomis*). Sako, nakčia jis vos vos nepasmaugęs kunigaikštienės. Gerai, kad metu suspėjo išgelbėti! Jau buvo ją radę be žado.

II BAJORAS. Ji to verta. Ar ne ji priežastis viso, kas ištiko mūsų kraštą? O kas dar mus dėl jos gali ištikti!..

BUTRIMAS. Pasakos! Nusigando, pamačiusi tą, kuris yra miręs ir apalpo. Ji, nors mūsų tautos, bet galvoja kaip lenkė: kas numirė, to nebėra pasauly, jei jis ne piktas, - mano jie.

I BAJORAS. Jis turėjo būti baisus. Juk jis pyksta.

II BAJORAS (*nustebęs*). Žiūrėkit, žiūrėkit! Kunigaikštienė ateina. (*Kapelon įeina kunigaikštienė, mergaičių lydimą. Ji vidury kapelos, tiesiog ties karstu, atsiklaupia. Viena mergaičių paduoda jai knygas, ir ji ima melstis. Mergaitės suklaupia užpakaly*). Nejaugi ji atėjo prašyti, kad Stardas atleistų jai ir nepykėtų?

I BAJORAS. Nemanau. Ji išdidi... Valdovų giminės...

BUTRIMAS. Mergaitės man sakė, kad ji kiaurą naktį akių nesumerkusi: vis meldusis ir verkusi.

I BAJORAS. kažkas baisaus turėjo ją ištikti. (*Kunigaikštienė nuleidžia rankas su maldaknyge, nejudėdama, įsmeigia akis į karstą; tik lūpos kruta, matyti, meldžiasi*). Žiūrėkit, žiūrėkit, kas su ja dedasi. Ji žiūri į jį... Kalbasi! .. (*Kapela kupina mėlynos šviesos. Visi lyg pranyksta, matyti tik viena kunigaikštienė. Ji klūpo, rankas nuleidus, ir meldžiasi. Katafalko dešinėje pusėje atsistoja šviesusis vyras, o kairėje tamsusis. Balsai jų lyg griausmas. Tik laikada girdėti kunigo Skarbeko žodžiai*).

ŠVIESUSIS VYRAS. Štai ji atėjo šventyklon, ir tu tuojuo pajutai. Visi spėja ją atėjusią pasimelsti už vėlės ramybę to, kuris čia turi būti, ir kurio vietą tu esi užėmęs. Tu vienas tik visam pasauly numanai, kodėl ji čia atvyko. Visą naktį gyvenusi čia baime, čia viltimi, ji atėjo padėkoti Augščiausiam už tavo gyvybės, savo garbės ir doro vardo išgelbėjimą, už tavo meilę, kuria amžinai džiaugsis josios širdis, ir kuri amžinai liks josios gyvenimo šviesioji aušra.

TAMSUSIS VYRAS. Nejaugi tu iš tikro manai leisti, kad tave gyvą pakastų? Nejaugi tu toks likai beprotis, jog gali svyruoti, ar ne pasirinkti sau tokis baisus likimas, kada dar taip lengva išsigelbėti? Užtenka tau tik sujudėti karste, pakelti galvą, ir visi čia esantieji išsigandę išbėgios į visas šalis, ir tada tau kelias bus laisvas. Dargi su tavim tavo kalavijas, kuris niekuomet nėra tavęs apvylęs.

ŠVIESUSIS VYRAS. Taip, gali atsitikti, kad tie, kurie čia yra, baimės pagauti, nesulaikys tavęs. Bet tu patsai žinai, nes girdėjai, kai buvo įsakyta, kad visi išėjimai ir įėjimai stipriai būtų saugojami kareivių, kurie laukia, kada tu pasirodysi ir mano, kad pasirodyti tu turi, ir todėl jų nebeįbaidysi. Vargiai ar patsai išsigelbėsi, o toji, kuri tave pamilo, taps paniekos moterimi, ir tu suteiksi josios vardui amžiną gėdą.

JONAS SKARBEEKAS (*balsas jo skamba paslaptinai, lyg iš kažkur iš tolo*). „Kodėl aš nenumiriau, iš motinos vidurių išeidamas ir neužbaigiau tuomet savo dienų? Būtau dabar gulėjęs ir ilsėjęsis... Miegotau, ir ramu man būtų... Ten neteisingieji nustoja baimę gimdę, ten ilsisi siela nuvargę, ten didelis ir mažas lygus yra... Kam kenčiantiems duota dienos šviesa ir gyvybė siela nuvargusiems? Tiems, kurie mirties trokšta, ir josios nėra?"...

ŠVIESUSIS VYRAS. Tu daugel pikto esi padaręs Viešpaties akyse, ir didi turi būti tavo auka atlyginti Dievo teisybei. Atmink, kad tavęs ištesėjusio laukia didelis atlyginimas, didi laimė tau pagaminta. Ten tu ją rasi, kokią nori surasti, skaisčią kaip aušrinę žvaigždę ir kaip dangaus rasa tyrą. Čia, net išsigelbėjusio, laukia tavęs gėda, kad pražudei moterį, jai išgelbėjimą pažadėjęs ir pažado netesėjęs. Visi tai sužinos ir piktinsis, kada kalbės su tavimi. Nejau panorėsi tokio gyvenimo tu, kuris mirtį buvai pasirinkęs, dėl josios čion vykdamas? (*Rodydamas į kunigaikštienę*). Matai, ji laimina Dievą už tavo stebuklingą išganymą ir už tai, kad yra jau praslinkęs pavojus garbei, kuri brangesnė jai už gyvybę.

TAMSUSIS VYRAS. Bet kokią auką turi už tai mokėti! Ji niekuomet apie tai nesužinos, lengvai praeidama šalia tavo kapo, ir josios akyse tai bus svetimo kapas.

JONAS SKARBEEKAS. „Dienos žmogaus, moters pagimdyto, trumpos ir liūdesio kupinos. Jis miršta, sudūli ir kur jis? Pranyksta vanduo ežere, nuseka upė ir išdžiūsta: taip žmogus atsigula ir nebeatsikelia. Iki pasaulio pabaigos jis neatsikels ir neprabus iš amžino miego. Nuėjęs tamsybėn, nebeišeis iš ten, nebesugrįš savo namuosna, ir vieta, kur jis buvo, nebežinos jo“.

TAMSUSIS VYRAS. Saulė šiandien tekės kaip visuomet, ir dangus linksmins žemę ir visa, kas joje yra, savo linksmu skaidrumu. Ir saulė, nusileisdama vakaro metu, apgaubs dangų ir žemę aukso spinduliais. Bet tu nebematysi, tu tamsybėj kankinsies, kol baisia mirtimi numirsi. Ir pragare nėra didesnių kančių kaip tos, kurios tavęs laukia!..

ŠVIESUSIS VYRAS. Bet už tai tavęs laukia amžina šviesa! Ten saulė netekės ir nesileis, ten nežinosi nakties, ir ten skausmas baidysis tavo akių, kurios vien amžina džiaugsis laime.

TAMSUSIS VYRAS. Tai tik tusti spėliojimai! O čia dienos slinks paskui dienas, ji džiaugsis gyvenimu, kaip galėtai džiaugtis ir tu. Praslinks metai, užmirš ji šią baisią naktį ir tave užmirš, kitą pamilusi. Auka tavo bus tau be naudos, ir viltis tavo taps tuščia. Jei susitiksi su ja kitam pasauly, ji tau bus svetima ir nebepažins tavęs...

Pamanyk, tu - vokieitis ir šventosios Marijos riteris - turi negarbingai žūti dėl prakeiktos stabmeldžių šalies mergaitės, ir būti taip, kad net kapas negautų tavo vardo. Drąsus ir tvirtas vyras, išdidžios narsos, gali laisvai pasirinkti mirties pavojų, bet toji mirtis turi jo vardui amžinąją suteikti garbę. Tu savo baisia mirtimi ką lauki laimėti?

ŠVIESUSIS VYRAS. Dangų ir amžiną gyvenimą šventųjų tarpe! (*Jo balsas nuolat auga ir tvirtėja; paskutiniai žodžiai aidi, kaip griausmas*). Štai, ji prieš tave, kaip avelė, aukai skirta. Dievas įskaitys tavo auką ir išlaikys ją, tokią amžinai tavo laimei. Ar ne jo rankoje kiekvieno širdis ir likimas? Kas gali drįsti gundyti Dievo kelius?

JONAS SKARBEEKAS. „Iš priešų rankų gelbėkit mane, iš kankintojo rankų išpirkit mane, ir aš nutilsiu. Nurodykit, kuo esu nusidėjęs?“

TAMSUSIS VYRAS. Štai, ateina pagerbti laidotuvių tasai, kuriam jis priklauso. Nejaugi manai, kad dėl tavęs pasikeis pasaulio tvarka, ir vyras liausis būti savo žmonos viešpačiu?

Kai sekei mano patarimais, ar nelydėjo tavęs visur pasisiekimas? Nuo to meto, kai, paniekinęs mano balsą, ėmei bepročiauti, ar tavo siela pažino nors valandėlę ramybės, ar pasisiekimas nėra tavo kelių apleidęs nuo tos dienos, kai piktu keru sujungė šitoji moteris ir surišo tavo ir savo likimą, ar tu netapai panašus į moterį, kuri svyruoja ir abejoja?

ŠVIESUSIS VYRAS. Nemanyk, kad kerai tave valdo. Tai klastingasis gundo tave. Kerai nuo pragaro dvasios, jie į pražūtį veda žmogaus sielą. Pamanyk, ar tas atsitiko tau! Ar ne pasikeitė tavo siela? Ar ne išmintingesnis nuo to laiko tapai Dievo ir žmonių, ar ne kilnesnis savo akyse?

TAMSUSIS VYRAS. Tu buvai vyras ir elgeisi, kaip dera vyrui, kurio krūtinė geležim apkaustyta, ir ranka apginkluota kalaviju.

Jei tavo sieloje dar neišnyko jėga, jei dar nenusigando tavo širdis, tu visai lengvai gali išsigelbėti. Juk žinai, kad aušrai auštant tavo draugai turi pulti pilį. Tuomet tavo išsigelbėjimas bus visai lengvas... Nusikratyk sielos nuskurdimu. Neleisk sau negarbingai žūti dėl vienos moters. Juk tavęs dar laukia ir garbė, ir laimė, ir kiti gyvenimo džiaugsmai. Aš tau suteiksiu progos dar šimtą kartų pažinti moters meiles saldiems jausmams. Argi verta dėl vienos viso ko nustoti?

JONAS SKARBEEKAS. „Argi ne trumpos mano dienos? Palik mane, atstok nuo manęs, kad aš kiek nusiramintau, pirm negu nueisiu nebegrįždamas niaurumo šalin, mirties unksnėn, tamsybės šalin, kokia yra mirties tamsybė, kur nėra tvarkos ir netvarkos, kur tamsa kaip pati tamsa.“

ŠVIESUSIS VYRAS. O tu dirstelk į ją ir pasielk, kaip aš tau sakau. Štai, įeina tasai, kuris jau liepė iškasti tau duobę. Vienas jūsų turėsite į ją žengti - tu ar ji, kuri nekalta tuo, ką tu buvai sumanęs ir esi padaręs. Nuo tavęs priklausu, kas turi atlyginti Dievo ir žmonių akyse tavo klaidas ir kaltes. Norėdamas gelbėti savo gyvybę, paskyręs pražūti moterį, ar nepasielgsi tu, kaip elgiasi bailiai, kurių gyvenimas kupinas gėdos ir nusiminimo? O gal, ją nuvedęs kapon, ir patsai jo neišvengsi ir atsigulsi, bet tuomet guls su tavim gėda ir nusiminimas, ir tavo vardas, garbės netekęs, taps paniekos vardu... (Šviesa gėsta; šviesus ir tamsus vyras pranyksta. Matyti visas kapelos vidurys. Pirmoje vietoje katafalkas, o prieš jį atsiklaupusi meldžiasi kunigaikštienė; už, jos mergaitės. Kunigaikštis stovi duryse; ilgai jo žvilgsnis susilaiko ant kunigaikštienės. Jam įėjus pūstelia vėjas. Žvakės sumirga; atsikloja marškos kampas, ir dabar matyti velionio galva, atidengta iki akių. Mergaitės, kunigaikštį pastebėjusios, ima kuštėtis. Kapelų judesys, nes bajorai palengva artinasi į kunigaikštį).

BUTRIMAS (*kunigaikščiui tyliai, bailiai pažvelgdamas į karstą*). Valdove, paklausk mūsų! Paliepk, tesiliauja giedoję ir teneša jį iš čia greičiau. Velionis pyksta! Tik pažiūrėk, kaip pasikeitė jo veidas! Tai blogas mums ženklas. Vėlės kerštas baisus!

SKIRGAILA (*ilgu žvilgsniu į jį pažvelgdamas, kalba tvirtai, iš lėto, lyg pabrėždamas*). Gyvi pavojingesni nekaip mirę. Jei aš gyvųjų niekuomet nebijojau, tuo labiau mirusiųjų nenusigąsiu. Telaidoja jį, kaip išmano.

BUTRIMAS. O man atrodo, kad mirusiųjų labiau reikia saugotis negu gyvųjų. (*Eina šalin*).

BAJORAI (*linguodami galvas*). Taip, taip... Tiesą sako Butrimas... (*Kunigaikštienė atsikelia. Kelleris iš lėto atveria akis: jų akys susitinka*).

ONA DUONUTĖ (*žengia žingsnį priekin ir balsu surinka*). Ak, Viešpatie... Tai jis! .. (*Graibosi rankom už krūtinės ir krinta apalpusi; artimiausios mergaitės ją palaiko. Kyla sąmyšis. Tik psalmių skaitymas nesiliauja*).

BUTRIMAS (*paslaptinai*). Štai, štai... Ar aš nesakiau...

SKIRGAILA (*nieko neklausydamas, įbedęs akis į karstą, žengia du tris žingsnius priekin, paskui užpakaliu slenka atgal, nusteбęs praveda ranka ranka per veidą*). Nejaugi? (*Lyg atsikvošėjęs*). Ak, štai kas yra? (*Ploja delnais*). Ei, kareiviai! (*Kareiviams, kurie pasirodo duryse*). Imkite jį greičiau ir pakaskite!.. Tik greičiau... (*Rodo karstą nuo katafalko; nuimdami nuverčia žibintus ir lempeles. Žvakės krinta su trenksmu ir gėsta; kapelų tamsu*). Išveskite kunigaikštienę. Greičiau. Į jos kambarius. (*Mergaitės dar neatsigavusią kunigaikštienę neša ant rankų, priešaky Daugailos lydimos. Kareiviams*). Greičiau jūs ten judėkit!..

JONAS SKARBEEKAS (*skubiai pribėgęs*). Šviesusis kunigaikštis, ką tu darai?.. Neliepk jiems niekinti mirusiojo lavono...

SKIRGAILA. Tylėk, pope, ir nesikišk, kol tavęs niekas dar nekliudo. Ne tavo reikalas. Butrime, paragink juos (*rodo kareivius*), kad greičiau.

BUTRIMAS (*kareiviams*). Skubiau, skubiau! Matot, kunigaikštis pyksta. (*Kareiviai stato karstą ant grindų*).

SKIRGAILA. Dangčiu, dangčiu užvoškite. Užkalkit vinimis drūčiau! (*Kareiviai skubiai užvožia karstą ir kalavijų rankenomis kala vinis, įsmeigtas dangtyje*).

JONAS SKARBEEKAS. Pamanyk, kunigaikštis, kokį pavyzdį teiki savo žmonėms! Tu paniekini lavoną laimingojo, kuriam šventas krikštas nuvalė visas nuodėmes.

SKIRGAILA. Kodėl juo taip rūpiniesi, pope? (*Spyręs karstą koja*).

Argi žinai, kokia keltava čia druni? Tu aklas ir kvailas žmogus, jei manai mane apgausias... Išdavikai jūs visi! .. (*Kareiviams*). Neškite jį lauk ir greičiau pakaskite duobėje. (*Kareiviai ima karstą ant pečių ir neša lauk*).

JONAS SKARBEEKAS (*pastodamas jiems kelią*). Visagalio Dievo, kurio tarnas esu, vardu draudžiu jums tai daryti. Amžinai pragaro ugnį degsite!

SKIRGAILA. Juokingas tu, pope, su savo grasinimais. Saugokis, kad tavęs neužkastų vienoje su juo duobėje. (*Kareiviai*

išeina su karstu. Skirgaila, nutvėręs kunigą už krūtų jį kratydamas). Pasakyk, pope, kodėl taip ilgai rengeisi jį laidoti? Juk su kitais tu tiek neužtrunki?

JONAS SKARBEKAS. Jis buvo tau artimas, ir jam gyvam tu didelę garbę teikei. Aš ją suteikti norėjau mirusiam. Maniau, kad tau įtiksiu.

SKIRGAILA. Nuo kurio laiko ėmei rūpintis, kad man įtiktai? (*Paleidęs jį*). Ne, tu žodžiais nori pėdas sumesti kaip lapė. Kas dorai elgiasi, tas aiškiai kalba. Aš žinau, kodėl taip darai. Tu išdavikas ir kvailys! Bet aš jums skaudžiai atkeršysiu... (*Suplojęs rankom, kareiviams*). Nuveskit jį rūsį! (*Rodo kunigą*). Paskui pamatysim, kaip su tavim pasielgsiu...

JONAS SKARBEKAS. Augščiausiasis kunigaikšti!..

SKIRGAILA. Greičiau! (*Kareiviai stumia jį per duris*).

KAREIVIAI. Eik, eik, nekalbėk. Matai, kunigaikštis pyksta.

DAUGAILA (*Sugrįžęs kapelon, kunigaikščiui*). Valdove...

SKIRGAILA. Eik, Daugaila, pasakyk, kunigaikščienei, kad gali būti rami. Mes jį palaidosim, ir nebedrums jis daugiau ramybės nei jai, nei mums.

DAUGAILA. Kunigaikšti...

SKIRGAILA (*neduodamas jam kalbėti, piktai, suerzintas*). Tylėk, tylėk, Daugaila, ir nekalbėk! Kad netektų man pasigailėti, ką tau galiu pasakyti. (*Nusigręžia ir išeina. Su juo išeina ir kiti. Daugaila kurį laiką pasilieka stovėti vietoje*).

IV

Nedidelis kiemas, kuriame paruosta duobė, tiesiog viduryje. Šalia iškastos duobės karstas. Čia pat, kiek nuošaliau, kareivių būrelis. Jie kažkuo sujaudinti, nerimauja, dairosi ir mostikuodami kalbasi.

SKIRGAILA (*įėjęs*). Jūs dar nepakasėt jo? Ko stovite? Ar užmiršę esate, kas jums buvo įsakyta?

I KAREIVIS. Valdove, karste lavonas dejuoja... Mes nežinom...

SKIRGAILA. Bailiai. Po verpsčiu su kuodeliu jums sėdėti, o ne valdovo tarnybą eiti! (*Prieina karstą ir koja nustumia duobėn*). Pakaskit jį greičiau ir duobę su žeme sulyginkit. (*Kareiviai nedrąsiai ima kastuvus ir užverčia duobę žeme. Kunigaikštis kurį laiką žiūri, nuošaliai atsistojęs, paskui nusigręžia ir išeina*).

I KAREIVIS. Čia kažkas nesuprantamo, baisaus... Kodėl jį pakasėm čia, kur visi vaikščioja, o ne ten, kur kitus laidoja?

II KAREIVIS. Taip liepė patsai valdovas.

I KAREIVIS. Bijau, kad mus ištikis baisi nelaimė. Neveltui velionis karste sudejavo.

II KAREIVIS. Kodėl mus turi ištikti nelaimė? Juk mes darom, kas mums įsakyta. Jis (*rodo į kampą*) juk žino, kad mes turime daryti, ką mums įsako.

I KAREIVIS. Taip taip, bet pakasėm visdėlto mes jį. Visuomet juk taip būna, kad už valdovų darbus mes atsakom savo kailiu.

II KAREIVIS. O kas, jei čia mes gyvą pakasėm? Juk aš aiškiai išgirdau, kad jis sudejavo. Man net pasivaideno - jis apsigavęs karste.

III KAREIVIS. Jei buvo gyvas, kai pakasėm, žemė būtinai turi prasiskirti, kai jo vėlė vyks į dausos šalį. Palauksim ir

pamatysim tuoj: vėlė negali ilgai būti žemėje.

IV KAREIVIS. Kokiu būdu gali būti gyvas, jei aš ir kiti esame matę, kaip jis mirė. Laukite sau čia (*mesdamas toli šalin kastuvą*), o aš laukti nenoriu. Monu jis virto ir baisiu monu čia gali pasirodyti. (*Išeina*).

I KAREIVIS. Tikrai gal monu virto. Tai jau bus mums! Geriau bėkim iš čia.

II KAREIVIS. Bėkit, kad bijote.. Aš nebijau. (*Visi kiti skubiai išeina. Antrasis kareivis, užsidėjęs ant peties kastuvą, apsidairo aplinkui ir iš lėto išeina. Kuriam laikui pralinkus, įeina Daugaila, apsidairo ir pamestu kastuvu stengiasi atkasti kapą. Jo rankos dreba, kasdamas dejuoja*).

SKIRGAILA (*Įėjęs atsistoja ir žiūrėdamas su pasityčiojimu į Daugailą*). Ką darai, Daugaila?

DAUGAILA (*nenutraukdamas darbo*). Ar nematai? Noriu pataisyti mūsų klaidą. Imk patsai ir kask greičiau, pašalinių nepainiodamas. Paskui sužinosi visa.

SKIRGAILA. Aš visa žinau. (*Sudėjęs rankas ant krūtinės*). Ir tau ne gėda buvo, Daugaila, mane apgaudinėti? Tu melavai man, o aš tavimi tikėjau ir klausiau tavęs kaip tikro tėvo, nors dažnai man buvo skaudu sekti tavo patarimais.

DAUGAILA (*atsistojęs ir pakėlęs ranką augšty*). Dangaus ir žemės dievais siekiu, kad aš nieko nežinojau. Tebūna man gėda, jei aš tau sumelavau. Aš visa sužinojau iš kunigaikštienės tik tuomet, kai pranešiau jai, kad Stardas jau pakastas. (*Imdamasis vėl kasti*). Ar aš galėjau manyti, kad dar esti tokių žmonių, kurie tiek aukotis išgali.

SKIRGAILA. Nesiek veltui, Daugaila. Aš priesaikomis daugiau nebetikiu. Ir jo mirtis tebūna perspėjimas, ko galite patys susilaukti.

DAUGAILA. Man negrasink. Persenas esu, kad galėtau ko nors bijoti pasauly.

SKIRGAILA (*žengdamas arčiau*). Kur jūs nudėjote Stardo lavoną?

DAUGAILA. Ne metas galvoti apie mirusiuosius, kai reikia gelbėti gyvasis. (*Sustojęs kasti ir nutrindamas rankove prakaitą nuo veido*). Aš senas ir silpnas - nepajėgiu jau. Imk kastuvą ir padėk man. (*Kasdamas*). Kareiviui nedera būti žiauriam. Didi nuodėmė, jei leisi po žeme jo vėlei su kūnu skirtis.

SKIRGAILA. Veltui kalbi seni. Aš kiekvieną darbą iki galo nudirbu ir kerštą irgi. (*Priėjęs ištraukia iš jo rankos kastuvą, meta šalin ir nustumia Daugailą nuo kapo*). Jis čia guli ir nebeatsikels. (*Supliauškinęs delnais, įėjusiems kariams*). Karavadas nusilpo. Imkit ir nuveskit į jo butą. Greičiau!

DAUGAILA (*šluostydamas prakaitą*). Gerai... Man vistiek... (*Sėdasi ant žemės*). Nuvargo kūnas ir siela. Neišgaliu daugiau. (*Kareiviai ima jį už parankių ir veda. Bet, pamatęs įeinančią kunigaikštienę, susilaiko*).

ONA DUONUTĖ (*įėjusi. Sustojo dejuodama, susiima už skruostų*). Vai, Jėzau!

SKIRGAILA. Meilužio pakasynosna atėjai. (*Piktai šypsodamasis, susidėjęs rankas ant krūtinės*). Jis čia, po mano koja druni!

OLIGĖ (*už durų, spiegiamu balsu*). Leiskite mane, leiskite!..

SKIRGAILA. Varykit ją lauk...

OLIGĖ. Berneliai, leiskite mane, neklausykite to žiauraus budelio, kad jo žemelė nenešiotų...

SKIRGAILA. Užimkit jai nasrus!.. Durklų, jei nenutils! .. (*Kurį laiką girdėti už durų grūmesys*).

OLIGĖ (*nesavu balsu suspiegusi*). Ai!..

ONA DUONUTĖ. Vai, Dieve tu mano...

SKIRGAILA (*rūsčiai*). Arčiau! .. Čion... (*Rodo pirštu į kapą. Ona Duonutė žengia kelis žingsnius ir susilaiko*). Čionai, čionai, sakau! .. ONA DUONUTĖ (*prieina kapą ir nudrimba*). Vai, Dieve!.. (*Sukniumba ant kapo apalpusi. Skirgaila žengia, ranką ant durklo padėjęs*).

DAUGAILA (*puola atgal, į kunigaikštį su ištiestom rankom*). Kunigaikšti... Nedrįsk!.. (*Skirgaila nusigręžia ir išeina. Daugaila suklumpa šalia kunigaikštienės*). Vai, varge tu mano!..